

Yritysjärjestelyt ja johdon vastuu osakeyhtiössä

Pro gradu –tutkielma
Lapin yliopisto
Panu Puustinen
0231866

Lapin yliopisto, oikeustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Yritysjärjestelyt ja johdon vastuu osakeyhtiössä

Tekijä: Panu Puustinen

Opetuskokonaisuus ja oppiaine: Yhtiöoikeus

Työn laji: Pro gradu -tutkielma _X_ Laudaturtyö __ Lisensiaatintyö __

Sivumäärä: 98

Vuosi: syksy 2014

Tiivistelmä: Tutkielmani kuuluu yhtiöoikeuden alaan ja tarkastelen siinä osakeyhtiöiden yritysjärjestelyjä sekä yhtiön johdon vastuukysymyksiä. Yritysjärjestelyistä tarkastelun kohteena on yrityskauppa, sulautuminen sekä jakautuminen. Yhtiön johdon vastuista tutkielmassa kiinnitetään huomio johdon vastuuseen, mutta yhtiöoikeudellista vastuuta käsitellään myös laajemmin yhtiön sekä osakkeenomistajien osalta. Tarkoituksena on selvittää miten johdon vastuu voi aktualisoitua yritysjärjestelyjen yhteydessä.

Tutkielmassa on käytetty oikeusdogmaattista, eli lainopillista tutkimusta, jossa selvitetään yhtiöoikeuden systematisointia ja tulkintaa de lege lata. Tutkimuksessa on myös oikeustaloustieteellinen näkökanta, sisältäen taloustieteellisiä kannanottoja. Tutkimuksessa on myös kannanottoja de lege ferenda osakeyhtiölain vastuun tulkinnasta.

Tutkimuksessa todetaan, ettei yhtiön johdon vastuu yritysjärjestelytilanteissa näy oikeuskäytännössä juuri lainkaan. Vastuun syntymiseksi edellytetään osakeyhtiölaissa vahingon aiheuttamisesta ja tuottamuksellista tekoa, jolloin huolellisesti toiminut yhtiön johto ei joudu vahingonkorvausvastuuseen. Vahingonkorvauslain soveltuminen varallisuusvahinkoihin on myös mahdollista erittäin painavien syiden tai rikoksen johdosta. Lisäksi liiketoimintapäätösten riskiluonteisuus vaikuttaa vastuun syntymiseen, joten johdon vastuuta tulee arvioida huomioiden alan erikoisluonne.

Avainsanat: osakeyhtiöt, yritysjärjestelyt, yhtiön johto, vahingonkorvaus, vastuu

Suostun tutkielman luovuttamiseen Rovaniemen hovioikeuden käyttöön _X_

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi _X_

Suostun tutkielman luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi _X_

Sisältö

Lähteet	IV
Lait ja lyhenteet	XI
1 Johdanto	1
1.1 Tutkielman tavoite, rajaus ja kysymyksenasettelu	1
1.2 Työn rakenne	3
1.3 Menetelmät ja aineisto.....	4
2 Johdon velvollisuudet osakeyhtiössä	6
2.1 Corporate governance	6
2.2 Päämies-agenttiteoria.....	7
2.3 Fidusiariset velvollisuudet.....	9
2.3.1 Huolellisuusvelvollisuus.....	10
2.3.2 Lojaliteettivelvollisuus	12
2.3.3 Yhtiön etu	13
2.3.4 Yhdenvertaisuusperiaate.....	14
3 Yhtiön johto	16
3.1 Hallitus	16
3.1.1 Hallitustyöskentely – toimivalta ja tehtävät.....	18
3.1.2 Hallituksen päätöksenteko	21
3.1.3 Hallituksen valiokunnat	22
3.2 Hallintoneuvosto.....	23
3.3 Toimitusjohtaja	24
3.4 Osakkeenomistajat ja yhtiökokous	25
4 Yritysjärjestelyt	30
4.1 Yrityskauppa.....	30
4.1.1 Yrityskaupan toteuttaminen.....	31

4.1.2	Yrityskaupasta päättäminen.....	33
4.2	Sulautuminen.....	35
4.2.1	Sulautumismenettelyt	36
4.2.2	Sulautumisesta päättäminen.....	37
4.2.3	Sulautumisen voimaantulo ja oikeusvaikutukset.....	38
4.3	Jakautuminen.....	40
4.3.1	Jakautumismenettelyt	41
4.3.2	Jakautumissuunnitelma ja jakautumisesta päättäminen.....	42
4.3.3	Jakautumisen voimaantulo ja oikeusvaikutukset.....	43
4.4	Yritysjärjestelyt osakkeenomistajan ja johdon näkökulmasta	44
4.4.1	Osakkeenomistajan vaikutus- ja suojakeinot sulautumisessa	46
4.4.2	Osakkeenomistajan vaikutus- ja suojakeinot jakautumisessa	48
4.4.3	Yhteenvedoa osakkeenomistajan suojasta	49
5	Osakeyhtiön vastuutilanteet.....	52
5.1	Yhtiöoikeudellinen vahingonkorvausvastuu osakeyhtiössä	52
5.2	Yhtiön vastuu	55
5.2.1	Vastuu johtohenkilöiden toimenpiteistä.....	55
5.2.2	Vastuu yhtiön elinten ylittäessä toimivaltansa	57
5.3	Osakkeenomistajien vastuu	58
5.3.1	Vastuu yhtiökokouksen päätöksistä	60
5.4	Johdon vastuu	61
5.4.1	Tehtävässä oleminen	64
5.4.2	Toimenpiteeseen osallistuminen	66
5.4.3	Tuottamusvastuu.....	70
5.4.4	Edellisen johtajan vastuuperusteet.....	72
5.4.5	Johdon valvontavastuu.....	73
5.4.6	Vastuuvapauspäätös.....	74

5.5	Johdon vastuun rajoittaminen.....	75
6	Pohdintaa johdon vastuusta yritysjärjestelyissä	78
7	Lopuksi.....	83

Lähteet

Kirjallisuus

AIRAKSINEN, MANNE – PULKKINEN, PEKKA – RASINAHO, VESA. 2010. *Osakeyhtiölaki I*. Toinen uudistettu painos. Talentum Media Oy, Helsinki. (Airaksinen ym. 2010a)

AIRAKSINEN, MANNE – PULKKINEN, VESA – RASINAHO, VESA. 2010. *Osakeyhtiölaki II*. Toinen uudistettu painos. Talentum Media Oy, Helsinki. (Airaksinen ym. 2010b)

ALFTAN, MIKKO – BLUMMÉ, NILS – HEIKKALA, JANI – KONTULA, LISBET – MIETTINEN, OLLI – PAKARAINEN, EIJA – SINERSALO, KAARINA – SJÄLUND, ROLAND – SUNDSVIK, PETER – TARVAINEN, JYRI – TIKKANEN, REINO – TURAKAINEN, OLLI – URRILA, ANTTI – VESA, JANNE. 2008. *Corporate governance sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan näkökulmasta*. Toinen uudistettu painos. Edita Publishing, Helsinki. (Alftan ym. 2008)

BLUMMÉ, NILS – PITKÄNEN, TOMI – RAUNIO, MERJA – ÄÄRILÄ, LEENA. 2008. *Yritystoiminnan uudelleenjärjestely*. KHT-Media Oy, Helsinki. (Blummé ym. 2008)

BOURNE, NICHOLAS. 2008. *Bourne on company law*. Fourth edition. Routledge-Cavendish, Abingdon. (Bourne 2008)

DOTEVAL, ROLF. 1989. *Skadeståndsansvar för styrelseledamot och verkställande direktör*. Norstedts, Stockholm. (Doteval 1989)

DOTEVAL, ROLF. 2008. *Bolagsledningens skadeståndsansvar*. Andra upplagan. Norstedts juridik, Stockholm. (Doteval 2008)

ERMA, JUHANI – RASILA, TOMMI – VIRTANEN, OLLI V. 2010. *Hyvä hallitustyö*. Kolmas uudistettu painos. Kauppakamari, Helsinki. (Erma ym. 2010)

HEMMO, MIKA. 2002. *Vahingonkorvausoikeuden oppikirja*. Toinen painos. WSOY Laki-tieto, Helsinki. (Hemmo 2002)

HEMMO, MIKA. 2005. *Vahingonkorvausoikeus*. Talentum Media Oy, Helsinki. (Hemmo 2005)

HIRVONEN, AHTI – NISKAKANGAS, HEIKKI – STEINER, MAJ-LIS. 2003. *Corporate governance: Hyvä omistajaohjaus ja hallitustyöskentely*. WSOY, Helsinki. (Hirvonen ym. 2003)

HUOVINEN, SAKARI. 2009. Läpinäkyvyyden mantra ja corporate governance – suositukset. *Defensor Legis*, N:o 3/2009. s. 395-408. (Huovinen 2009)

HUTTUNEN, ALLAN. 2001. *Yhteisöoikeudellisesta syy-yhteydestä normia rikottaessa*. Teoksessa Saarnilehto, Ari (toim.): *Yhteisöoikeudellisia kirjoituksia I*. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Turku. *Yksityisoikeuden julkaisusarja A:102*. s. 1-69. (Huttunen 2001)

HUTTUNEN, ALLAN. 2004. *Osakeyhtiölain 15 luvun 5 §:n 2 momentista*. Teoksessa Saarnilehto, Ari (toim.): *Yhteisöoikeudellisia kirjoituksia IV*. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Turku. *Yksityisoikeuden julkaisusarja A:111*. s. 1-155. (Huttunen 2004)

IMMONEN, RAIMO. 2000. *Yritysmuodot ja liiketoiminta*. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki. (Immonen 2000)

IMMONEN, RAIMO. 2011. *Yritysjärjestelyt*. Viides uudistettu painos. Talentum Media Oy, Helsinki. (Immonen 2011)

IMMONEN, RAIMO – NUOLIMAA, RISTO. 2012. *Osakeyhtiöoikeuden perusteet*. Toinen uudistettu painos. Talentum Media Oy, Helsinki. (Immonen & Nuolimaa 2012)

IMMONEN, RAIMO – OSSA, JAAKKO – VILLA, SEPPO. 2011. *Osakeyhtiön pääoman hallinta. Osakeyhtiö-, kirjanpito- sekä verolainsäädännön rajapinta muodostettaessa ja järjestettäessä yhtiön pääomaa sekä jaettaessa yhtiön varoja*. Talentum Media Oy, Helsinki. (Immonen ym. 2011)

JÄRVENOJA, MARKKU. 2007. *Yritysjärjestelyjen verotus*. Toinen uudistettu painos. WSOYpro Oy, Helsinki. (Järvenoja 2007)

KELLAS, SEBASTIAN – BLUMMÉ, NILS – JANHUNEN, AMOS – SOINI, KAI. 2007. *Osakeyhtiölaki 2007*. KPMG, Helsinki. (Kellas ym. 2007)

KOSKI, PAULI – SCHULTÉN, GERHARD AF. 2001. *Osakeyhtiölaki selityksin I - luvut 1-8 sekä voimaanpanosäädökset*. Neljäs uudistettu painos. Talentum Media Oy, Helsinki. (Koski & Schultén 2001)

KOSKI, PAULI – SCHULTÉN, GERHARD AF. 2000. *Osakeyhtiölaki selityksin II – luvut 9-17*. Neljäs uudistettu painos. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki. (Koski & Schultén 2000)

KOSKI, PAULI – SILLANPÄÄ, MATTI J. 2000. *Yhtiöoikeus*. Päivitetty verkkojulkaisuna 7.5.2014. Talentum Media Oy, Helsinki. Saatavilla osoitteesta <http://fokus.talentum.fi>. 20.8.2014. (Koski & Sillanpää 2000)

KOSKINEN, KIMMO – SAUKKONEN, ANSSI – HERRANEN, PÄIVI. 1986. *Osakeyhtiöoikeuden erilliskysymyksiä. Suunnattu osakeanti, ylivelkainen yhtiö ja osakeyhtiön jakaminen*. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki. (Koskinen ym. 1986)

KRAAKMAN, REINER – ARMOUR, JOHN – DAVIES, PAUL – ENRIQUES, LUCA – HANSMAN, HENRY – HERTIG, GERALD – HOPT, KLAUS – KANDA, HIDEKI – ROCK, EDWARD. *The anatomy of corporate law - A comparative and functional approach*. Oxford University Press, New York. Second edition. (Kraakman ym. 2009)

KYLÄKALLIO, JUHANI. 1963. *Osakeyhtiön hallituksen vastuu: Osakeyhtiöoikeudellinen tutkimus yhtiöön kohdistuvan siviiliperusteisen vastuun aineellisista edellytyksistä*. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 117, Helsinki. (Kyläkallio 1963)

KYLÄKALLIO, JUHANI – IROLA, OLLI – KYLÄKALLIO, KALLE. 2008. *Osakeyhtiö*. Neljäs uudistettu painos. Edita Prima Oy, Helsinki. (Kyläkallio ym. 2008)

LAINEN, JUHANI. 2011. *Eräs näkökohta osakeyhtiön johdon ja osakkeenomistajien kolmanteen kohdistuvasta vastuusta*. Defensor Legis N:o 2/2011. s. 163-176. (Laine 2011)

LAINEMA, MATTI. 2006. *Strateginen hallitus*. Boardman Oy, Helsinki. (Lainema 2006)

LINDHOLM, TOMAS – RASINAHO, VESA – VIRTANEN, OLLI V. 2004. *Yhtiökokous corporate governancen hengessä*. WSOY, Helsinki. (Lindholm ym. 2004)

MÄHÖNEN, JUKKA. 2004. *Taloustiede lain tulkinnassa*. Lakimies 1/2004. s. 49-64. (Mähönen 2004)

MÄHÖNEN, JUKKA – SÄILÄKIVI, ANTTI – VILLA, SEPPO. 2006. *Osakeyhtiölaki käytännössä*. WSOY Pro Oy, Helsinki. (Mähönen ym. 2006)

MÄHÖNEN, JUKKA – VILLA, SEPPO. 2006. *Osakeyhtiö I: Yleiset opit*. WSOYpro Oy, Helsinki. (Mähönen & Villa 2006)

MÄHÖNEN, JUKKA – VILLA, SEPPO. 2010. *Osakeyhtiö III: Corporate Governance*. Toinen uudistettu painos. WSOYpro Oy, Helsinki. (Mähönen & Villa 2010)

MÄHÖNEN, JUKKA – VILLA, SEPPO. 2012. *Osakeyhtiö II*. Sanoma Pro Oy, Helsinki. (Mähönen & Villa 2012)

MÄHÖNEN, JUKKA – VILLA, SEPPO. 2013. *Osakeyhtiöoikeus käytännössä*. Sanoma Pro Oy, Helsinki. (Mähönen & Villa 2013)

MÄNTYSAARI, PETRI. 2000. *Osakeyhtiön vahingonkorvausvastuu ja identifikaatio*. Defensor Legis N:o 1/2000. s.3-35. (Mäntysaari 2000)

MÄNTYSAARI, PETRI. 2002. *Osakeyhtiö toimijana*. WSOY Lakitieto, Helsinki. (Mäntysaari 2002)

NIKKILÄ, JUKKA O. 2006. *Konsernirakenne ja osakkeenomistajan oikeussuoja*. Lapin yliopiston oikeustieteen tiedekunta, Rovaniemi. (Nikkilä 2006)

PASONEN, ERKKI – HILTUNEN, MATTI – TURUNEN, HANNU. 2000. *Miten myyn yritykseni – käytännön opas PK-yrittäjälle*. Kauppakaari Oyj, Helsinki. (Pasonen ym. 2000)

RISSANEN, KIRSTI – AIRAKSINEN, MANNE – BÄRLUND, JOHAN – CASTRÉN, MARTTI – HARJU, ILKKA – JAUHIAINEN, JYRKI, KAISANLAHTI, TIMO – KIVIVUORI, ANTTI – KUOPPAMÄKI, PETRI – MÄHÖNEN, JUKKA – VILLA, SEPPO – WILHELMSSON, THOMAS. 2006. *Yritysoikeus*. Toinen uudistettu painos. WSOYpro Oy, Helsinki. (Rissanen ym. 2006)

RUOHONEN, JANNE. 2012. *Osakeyhtiön voitonjaon maksukykytesti ja vastuu maksukyvyn säilymisestä*. Tampere University Press, Tampere. Acta Universitatis Tamperensis 1723. (Ruohonen 2012)

SAARNILEHTO, ARI. 2007. *Osakeyhtiölain mukainen korvausvastuu ja rinnakkaisperiaate*. Teoksessa Saarnilehto, Ari (toim.): Yhteisöoikeudellisia kirjoituksia VI. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Turku. s. 63-92. (Saarnilehto 2007)

- SALONEN, ARI. 2000. *Osaakeyhtiön hallituksen jäsenen huolellisuusvelvollisuus*. Werner Söderström Lakitieto Oy, Helsinki. (Salonen 2000)
- SAVELA, ARI. 2006. *Vahingonkorvaus osakeyhtiössä*. Toinen uudistettu painos. Talentum Media Oy, Helsinki. (Savela 2006)
- SAVELA, ARI. 2009. *Osaakeyhtiörikos ja –rikkomus*. Defensor Legis N:o 1/2009. s. 3-30. (Savela 2009)
- SAVELA, ARI. 2010. *Osaakeyhtiölain yhdenvertaisuusperiaate*. Defensor Legis N:o 1/2010. s. 3-24. (Savela 2010)
- SCHULTÉN, GERHARD AF. 2003. *Osaakeyhtiölain kommentaari I*. Talentum Media Oy, Helsinki. (Schultén 2003)
- SCHULTÉN, GERHARD AF. 2004. *Osaakeyhtiölain kommentaari II*. Talentum Media Oy, Helsinki. (Schultén 2004)
- SIIKARLA, PERTTI J. 2006. *Osaakeyhtiölaki & Käytäntö*. Yrityskirjat Oy, Helsinki. (Siikarla 2006)
- STÅHLBERG, PAULI – KARHU, JUHA. 2013. *Suomen vahingonkorvausoikeus*. Kuudes uudistettu painos. Talentum Media Oy, Helsinki. (Ståhlberg & Karhu 2013)
- TAXELL, LARS ERIK. 1963. *Ansvar och ansvarsfördelning i aktiebolag*. Åbo akademi, Åbo. (Taxell 1963)
- TAXELL, LARS ERIK. 1983. *Aktiebolagets organisation*. Åbo akademi, Åbo. (Taxell 1983)
- TIMONEN, PEKKA. 2000. *Corporate governance: instituutiot ja lainsäädännön merkitys*. Kauppakaari Oyj, Helsinki. (Timonen 2000)
- TOIVIAINEN, HEIKKI. 1988. *Osaakeyhtiön hallituksesta*. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki. (Toiviainen 1988)
- VAHTERA, VEIKKO. 2011. *Osaakeomistuksen riski ja sääntely*. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki. (Vahtera 2011)
- VARIAN, HAL R. 1999. *Intermediate microeconomics: a modern approach*. 5th edition. W. W. Norton & Company Inc., New York. (Varian 1999)

VILLA, SEPPO. 2001. *Hallituksen jäsenen vahingonkorvausvastuu OYL 13:2 §:n mukaisessa pakkoselvitystilanteessa*. Teoksessa Saarnilehto, Ari (toim.): Yhteisöoikeudellisia kirjoituksia I. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Turku. s. 99-108. (Villa 2001a)

VILLA, SEPPO. 2001. *Toimivallan jakautuminen hallituksen ja yhtiökokouksen välillä sekä osakkaiden yhdenvertaisuus*. Teoksessa Saarnilehto, Ari (toim.): Yhteisöoikeudellisia kirjoituksia I. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Turku. s. 121-131. (Villa 2001b)

VILLA, SEPPO. 2013. *Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiö*. Neljäs uudistettu painos. Talentum Media Oy, Helsinki. (Villa 2013)

VILLA, SEPPO – OSSA, JAAKKO – SAARNILEHTO, ARI. 2007. *Yritysmuodot – toiminta, rahoitus ja verotus*. WSOYpro, Helsinki. (Villa ym. 2007)

Virallislähteet

HE 187/1973 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle Vahingonkorvausta koskevaksi lain-säädännöksi.

HE 27/1977 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.

HE 109/2005 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi.

Kolmas Neuvoston direktiivi 78/855/ETY, Sulautumisdirektiivi.

Kuudes Neuvoston direktiivi 82/891/ETY, Jakautumisdirektiivi.

Valtioneuvoston asetus yrityskauppojen ilmoitusvelvollisuudesta (1.9.2011/1012)

Virallisuontoiset lähteet

KESKUSKAUPPAKAMARI. Asialuettelo listaamattomien yhtiöiden hallinnon kehittämiseksi 2006. Saatavilla osoitteesta <http://cgfinland.fi/corporate-governance/corporate-governance-mita-se-on/>. 12.8.2014.

ARVOPAPERIMARKKINAYHDISTYS. Suomen listayhtiöiden hallinnointikoodi 2010. Saatavilla osoitteesta <http://cgfinland.fi/suosituksset/suomen-listayhtioiden-hallinnointikoodi-corporate-governance/>. 2.8.2014.

Internet-lähteet

ARVOPAPERIMARKKINAYHDISTYS. *Corporate governance, mitä se on?*
<http://cgfinland.fi/corporate-governancesta/corporate-governance-mita-se-on/>.
12.8.2014.

PATENTTI- JA REKISTERIHALLITUS. Saapuneet kaupparekisteriasiat.
<http://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/yritystenlkm/saap.html>. 9.6.2014.

Oikeustapaukset

KKO 1970 II 18

KKO 1974 II 9

KKO 1982 II 103

KKO 1986 II 40

KKO 1987:78

KKO 1992:66

KKO 1993:31

KKO 1996:46

KKO 1997:110

KKO 1999:12

KKO 2000:69

KKO 2000:78

KKO 2001:70

KKO 2001:136

KKO 2004:88

NJA 1974 s. 297

Lait ja lyhenteet

AML	Arvopaperimarkkinalaki (746/2012)
DL	Defensor Legis
EVL	Laki elinkeinotulon verottamisesta (360/1968)
EOYL	Vuoden 1978 osakeyhtiölaki (734/1978, kumottu)
HE	Hallituksen esitys
KauppaL	Kauppalaki (355/1987)
KilpL	Kilpailulaki (948/2011)
KKO	Korkein oikeus
KrekL	Kaupparekisterilaki (129/1979)
LM	Lakimies
MK	Maakaari (540/1995)
OMTR	Osakeyhtiölakityöryhmän mietintö (2003:4)
OYL	Osakeyhtiölaki (624/2006)
RL	Rikoslaki (39/1889)
TKieltoL	Laki liiketoimintakiellosta (1059/1985)
TVL	Tuloverolaki (1535/1992)
TVYL	Laki työeläkevakuutusyhtiöistä (354/1997)
UlkyrOsL	Laki ulkomaalaisten yritysostojen seurannasta (172/2012)
VahL	Vahingonkorvauslaki (412/1974)
VNA	Valtioneuvoston asetus

1 Johdanto

Tämän tutkielman aihe sai syntynsä, kun syksyllä 2013 laajasti uutisoitiin Nokian myyvän matkapuhelinliiketoimintansa Microsoftille. Mielenkiintoni herätti etenkin uutisoinnin muoto, jossa mainittiin Nokian myyvän osan liiketoiminnastaan, vaikka yhtiökokous ei ollut äänestänyt myymisestä. Suomalaisen median uutisoinnista sai kuvan, että kauppaa pidettiin selvyytenä vaikka yhtiöoikeudellisesti siitä ei ollut vielä sitovaa päätöstä. Mieleeni heräsi kysymyksiä, että mitä tapahtuu jos yhtiökokous ei hyväksy kauppaa ja kuka olisi toimista vastuussa? Mediassa myös arvuuteltiin myynnin taustalla olevia syitä, jolloin mietin, että mistä osakkeenomistajat päättävät ja mitä he todellisuudessa tietävät omistamastaan yhtiöstä. Näin kiinnostuin aiheesta ja ajattelin tutkia osakeyhtiöiden yritysjärjestelyitä sekä hallituksen ja yhtiökokouksen merkitystä vastuun kannalta.

1.1 Tutkielman tavoite, rajaus ja kysymyksenasettelu

Nokian matkapuhelinliiketoiminnan myynnistä idean saanut aihe kuitenkin rajautui käsittämään vain lähinnä yksityisiä osakeyhtiöitä, vaikka lainsäädäntö on hyvin pitkälle sisällöltään sama julkisten ja yksityisten osakeyhtiöiden välillä. Toki eroja on ja niistä muutamat koskevat yritysjärjestelyjä, joissa yksityisille osakeyhtiöille on säädetty helppouksia menettelyihin. Osakkeenomistajien asema muuttuu myös huomattavasti siirryttäessä pienestä yhtiöstä laajalle omistuspohjalle levittäytyneen yhtiön yhtiökokoukseen.

Tutkielma tarkastelee yritysjärjestelyistä yrityskauppaa, sulautumista sekä jakautumista. Yhtiömuodon muutokset, esimerkiksi muutos henkilöyhtiöstä osakeyhtiöksi, ovat jätetty kokonaan tämän tutkielman ulkopuolelle. Yritysjärjestelyiden osalta käsittelen myös toimenpiteistä päättämistä sekä niiden yhtiöoikeudellisia oikeusvaikutuksia. Nostan esiin myös yritysjärjestelytilanteissa esiintyviä johdon sekä osakkeenomistajien

välisiä kysymyksiä, kuten yhdenvertaisuuden ja tasapuolisuuden vaatimukset sekä muut oikeussuojakeinot.

Yritysjärjestelyiden lisäksi tavoitteena on selvittää osakeyhtiössä esiintyviä vastuita yhtiön johdon, osakkeenomistajien ja itse yhtiön osalta. Näistä suurin painoarvo on ehdottomasti johdon vastuulla. Johdon vastuu tarkoittaa osakeyhtiölaissa hallituksen jäsenten, mahdollisen hallintoneuvoston jäsenten, mahdollisen toimitusjohtajan ja yhtiökokouksen puheenjohtajan vastuita. Tämän tutkielman puitteissa tutkin lähinnä vain hallituksen jäsenten ja toimitusjohtajan vastuuta jättäen yhtiökokouksen puheenjohtajan sekä tilintarkastajan vastuut taustalle, vaikka samat lainkohdat koskevat mainittuja johdon henkilöitä. Osakeyhtiön vastuutilanteet -kappaleessa käsittelen lisäksi lyhyesti myös yhtiön ja osakkeenomistajien vastuuta. Tutkimuksessa aion selvittää miten yritysjärjestelyt ja yhtiön johdon vastuu liittyvät toisiinsa ja miten vastuu voi aktualisoitua yritysjärjestelytilanteissa.

Taloustieteellä on suuri rooli osakeyhtiöiden sääntelyssä ja sen avulla yhtiöissä pyritään mahdollisimman suureen tuottoon ja taloudelliseen hyötyyn¹. Siksi taloustieteellisten termien ja käsitteiden esiintyminen on perusteltua tutkielmassa.

Yritysjärjestelyihin vaikuttaa voimakkaasti osakeyhtiölain lisäksi elinkeinotuloverolain säädökset sekä EU:n yritysjärjestely- sekä jakautumisdirektiivi. Näiden lakien vaatimukset poikkeavat joiltakin osin toisistaan. Osaa osakeyhtiölain sallimia järjestelyjä ei hyväksytä verotuksessa yritysjärjestelyksi, mutta verotuksessa ei kuitenkaan hyväksytä järjestelyä jota ei ole toteutettu osakeyhtiölain mukaisesti. Näin ollen voidaan todeta, että osakeyhtiölaki asettaa tietynlaisen pohjan yritysjärjestelyiden tarkastelulle. Tämän tutkielman puitteissa tarkastelen vain osakeyhtiölain mukaisia yritysjärjestelyjä.

Osakeyhtiölain 25 luvussa säädetään osakeyhtiörikoksesta ja -rikkomuksesta. Niiden tapauksia on varsin vähän ja rikosoikeudellisesta näkökulmasta ne ovat vähäpätöisiä². Tästä ja tutkielman rajoitetusta pituudesta johtuen olen joutunut jättämään ne tarkastelun ulkopuolelle, vaikka ne vaikuttanevat harvalukuisuudestaan huolimatta yhtiöissä tapahtuvien tekojen vahingonkorvausvastuuseen.

¹ Vahtera 2011, s. 34.

² Savela 2009, s. 1.

1.2 Työn rakenne

Tutkielma rakentuu seitsemästä pääluvusta, joista ensimmäinen on johdanto. Seuraavat neljä lukua käsittelevät substanssia ja viimeiset kaksi lukua ovat pohdintaa sekä johtopäätöksiä tutkielman aihepiiristä.

Toisessa luvussa käsittelen osakeyhtiön johdon velvollisuuksia yleisellä tasolla, jolloin käsittelen yhtiön hallinnoinnin välisiä suhteita muun muassa corporate governancen kautta. Lisäksi teemana on johdon päämies-agenttiteorian muodostama suhde yhtiön osakkeenomistajiin ja siinä suhteessa keskiössä olevat velvollisuudet ja niiden kautta muodostuvat käsitteet sekä periaatteet.

Kolmas luku käsittelee osakeyhtiön johtoa. Ketä johtoon katsotaan kuuluvaksi ja mitkä heidän suhteensa ovat yhtiöön ja sen osakkeenomistajiin. Kappaleessa käsittelen yhtiön eri organien muodostumista, heidän työskentelymuotoja ja päätöksentekoa. Toisessa ja kolmannessa luvussa tulee siten käsitellyksi osakeyhtiön johdon yleiset tehtävät sekä velvollisuudet.

Neljäs luku käsittelee yritysjärjestelytilanteita, joista käsittelen yrityskauppaa, sulautumista ja jakautumista. Kappaleessa käsittelen yritysjärjestelyiden toteuttamista juridisesti sekä käytännön tasolla. Keskeisimpänä tarkastelussa ovat yhtiössä tapahtuva päätöksenteko ja toimivallan rajat yritysjärjestelytilanteissa.

Viides luku on tämän työn keskeisimpiä lukuja ja se käsittelee osakeyhtiössä syntyvien vastuiden sääntelyä. Kappaleessa käsittelen yhtiön vastuuta, osakkeenomistajien vastuuta ja näistä tärkeimpänä johdon vastuuta. Lisäksi kappaleessa tarkastelen vastuusta vapautumisen tai sen rajoittamisen keinoja.

Kuudennessa luvussa pyrin omalla pohdinnalla kiteyttämään aikaisempien kappaleiden sääntelyä ja yhdistämään yritysjärjestelyissä sekä johdon vastuussa ilmeneviä periaatteita, käytäntöjä ja normeja. Seitsemäs luku osaltaan jatkaa kuudennen luvun yhteenvedoa käsitellen laajemmin koko tutkielman aihetta ja solmien kappaleet yhteen.

1.3 Menetelmät ja aineisto

Tämä työ on oikeusdogmaattinen tutkimus, eli lainopillinen tutkimus, jossa pyrin selvittämään, de lege lata, oikeuden tämänhetkistä tilaa yritysjärjestelyiden ja yhtiön johdon vastuun osalta. Lainopillinen tutkimus mielletään usein perinteiseksi oikeustieteen tutkimukseksi, mutta tutkielmassani on myös oikeustaloustieteellinen lähestymistapa ja muutamain paikoin vertaan nykyistä laintilaa aikaisemmin vallinneeseen tai muiden maiden vastaaviin säädöksiin.

Oikeustaloustieteen katsotaan nykyisin olevan Suomessa vakiintunut tutkimusnäkökanta oikeustieteellisille tutkimuksille³. Oikeustaloustieteellinen tutkimus keskittyy etenkin yhtiöoikeudessa osakkeenomistajan näkökantaan ja sitä kautta mahdollisimman suuren tuoton aikaansaamiseen de lege ferenda, kun yleensä perinteinen oikeustieteellinen tutkimus on hyvin pitkälle vain lainopillista tulkintaa ja systematisointia de lege lata⁴. Niin talous- kuin oikeustiede tavoittelee sosiaalisten instituutioiden ymmärtämistä ja niiden toimintojen kohentamista. Oikeustaloustieteessä onkin otettu taloustieteellisiä keinoja osakeyhtiöiden oikeussuhteiden tarkastelutapoihin.⁵ Kuten tässäkin tutkielmassa on taloustieteen termejä, joita on käytetty selkeyttämään yhtiöiden oikeudellista tilaa suhteessa liiketoimintaan.

Kuudennessa ja seitsemännessä kappaleessa, joissa käsittelen tutkielman aihetta kokonaisuutena ja esitän pohdintoja vallitsevasta laintilasta, otan esiin myös muutamia de lege ferenda näkökulmia siitä kuinka normit mielestäni tulisi säätää ja tulkita.

Lähteinä tutkielmassani olen käyttänyt suomalaisen oikeuskirjallisuuden lisäksi myös ulkomaista oikeuskirjallisuutta. Lisäksi lainvalmisteluaineistot, etenkin osakeyhtiölain osalta, ovat olleet huomattavassa roolissa tutkielman laatimisessani. Oikeuslähteinä kansallisia lakeja korkeammalla olevat Euroopan unionin direktiivit ovat myös lähteinä yritysjärjestelyjen osalta. Lainopillisessa tutkimuksessa ei tule unohtaa myöskään oikeuskäytäntöä Suomesta ja myös Ruotsista, vaikka hallituksen vastuuta yritysjärjestelyissä käsittelevä oikeuskäytäntö on olematonta. Edellä mainittujen lisäksi olen viitannut

³ Mähönen 2004, s. 49.

⁴ Vahtera 2011, s. 36-37.

⁵ Varian 1999, s. 590.

virallislouonteesiin lähteisiin, joita tuottavat muun muassa Keskuskauppakamari, Arvo-paperimarkkinayhdistys sekä Patentti- ja rekisterihallitus.

Uusi osakeyhtiölaki (OYL) tuli voimaan 1.9.2006. Tutkielmassa viitataan kuitenkin usein myös vanhempaan lähteeseen kuin vuoden 2006 tai aikaisempiin osakeyhtiölakeihin kuin voimassa oleva vuoden 2006 osakeyhtiölaki. Tämä johtuu siitä, että vaikka osakeyhtiölain kokonaisuudistus tuli voimaan vuonna 2006, ei se monista kohdin muuttunut olennaisin osin. Etenkään tämän tutkimuksen osalta olennaisia muutoksia ei tullut, esimerkiksi vahingonkorvausta koskevasta 22 luvusta sanotaan hallituksen esityksessä, että se rakentuu aiemman lain periaatteille ja laista on muutettu vain muutamia epäkohtia⁶. Etenkin osakeyhtiölain periaatteet ovat säilyneet samoina. Muutoksia suhteessa aikaisempaan osakeyhtiölakiin kuitenkin on tehty, kuten esimerkiksi hallituksen jäsenen suostumusta tehtävään ei enää tarvitse antaa kirjallisena. Muuttuneet lainkohdat olen ottanut huomioon tutkielmaa kirjoittaessani. Kussakin asiayhteydessä on maininta muuttuneesta säädöksestä, jos se ei muutoin käy ilmi asiayhteydestä.

⁶ HE 109/2005 vp, s. 194.

2 Johdon velvollisuudet osakeyhtiössä

Osakeyhtiön johto voi muodostua erilaisista elimistä, kuten hallituksesta, hallintoneuvostosta ja toimitusjohtajasta. Osakeyhtiölain 6 luvun 1 §:ssä säädetäänkin vain, että yhtiöllä tulee olla hallitus. Hallituksen lisäksi vain yhtiökokous on pakollinen elin kaikissa osakeyhtiöissä. Yhtiökokouksen vaatimus sisältyy 5 luvun 1 §:ään, jossa säädetään, että: ”osakkeenomistajat käyttävät päätösvaltaa yhtiökokouksessa”.

Yhtiön johdon vastuut ja velvollisuudet ovat säädelty osakeyhtiölaissa. Yhdenvertaisuusperiaatteesta säädetään osakeyhtiölain 1 luvun 7 §:ssä, jossa torjutaan epäoikeutetun edun syntymistä enemmistöosakkeenomistajille vähemmistöomistajien kustannuksella. Johdon huolellisuusvelvollisuus on määritelty 1 luvun 8 §:ssä, joka edellyttää toimimista yhtiön edun hyväksi. Näiden lisäksi vahingonkorvausvastuusta on säädetty osakeyhtiölakiin täysin oma 22 luku, jossa säädetään seuraamuksista johdon rikkoessa yhdenvertaisuusperiaatetta tai huolellisuusvelvollisuutta.

Tämän lisäksi johdon vastuista säädetään yhtiöiden itsesääntelyllä, kuten corporate governance -ohjeilla, yhtiöjärjestyksillä ja muilla yhtiön omilla suosituksilla. Myös osakassopimuksilla voidaan sopia osakkaiden haluamia seikkoja, mutta se velvoittaa vain sopimuksen osapuolia.

2.1 Corporate governance

Osakeyhtiön johdon velvollisuuksista ja vastuista puhuttaessa ei voida välttyä törmäämästä termiin corporate governance, joka tulee oikeustieteeseen anglosaksisesta oikeusjärjestelmästä Yhdysvalloista⁷. Corporate governancella tarkoitetaan sääntöjä, joilla osakeyhtiön valta, vastuu ja varallisuus jaetaan yhtiön johdon, osakkeenomistajien ja velkojien kesken⁸. Näitä sääntöjä on laeissa, itsesääntelyssä ja muun muassa Suomen listayhtiöiden hallinnointikoodissa. Hallinnointikoodin tarkoitus on selkeyttää

⁷ Erma ym. 2010, s. 19.

⁸ Mähönen & Villa 2010, s. 1.

suomalaisten yhtiöiden käytäntöjä ja antaa informaatiota osakkeenomistajille⁹. Lisäksi keskuskauppakamari on tehnyt selvityksen listaamattomien yhtiöiden corporate governance -käytännöistä¹⁰. Corporate governance pitää sisällään sääntelyä yhtiön vastu- ja valtasuhteista, niihin liittyvistä mekanismeista sekä yhtiöoikeudellista sääntelyä¹¹. Siinä oikeuksien ja velvollisuuksien sekä sääntöjen tehokkuus ja luotettavuus yritysten toiminnassa konkretisoituu hallituksen velvoitteina, jotka tulevat osakkeenomistajilta ja muilta yhtiön sidosryhmiltä¹².

Corporate Governaceen on sisällytetty *comply or explain* -periaate, jolla tarkoitetaan yhtiöiden suositusten noudattamisperiaatetta. Mikäli yhtiö ei noudata jotakin yksittäistä suositusta, siitä on tehtävä perusteltu selvitys.¹³ Tällöin on ainakin teoriassa vaarana että itse suositusten noudattaminen unohtuu, koska velvoitteet eivät ole pakollisia ja niiden noudattamatta jättämisen selvityksiin yhtiöt ovat velvoitettu¹⁴.

Corporate governancella voidaan ymmärtää myös muuta kuin yhtiön johdon ja omistajien välisiä suhteita, kuten esimerkiksi liiketoiminnan tai hallinnon menettelytapoja tai rakenteita¹⁵. Yksinkertaisimmillaan corporate governance tarkoittaa järjestelmää, jolla yritystoimintaa johdetaan ja kontrolloidaan¹⁶. Corporate governance sijoittuu oikeustieteen ja taloustieteen väliin ja toisinaan sen keskiössä katsotaan olevan maksimaaliset sijoittajan tuotto-odotukset, toisaalla korostetaan hallituksen toimintaa tai raportoinnin ja tilintarkastuksen menettelyjä¹⁷.

2.2 Päämies-agenttiteoria

Yrityksen johdon velvollisuuksia kuvataan usein taloustieteellisen argumentaation kautta ja niitä on siirretty oikeustaloustieteelliseen. Koska yhtiön ongelmatilanteet

⁹ Suomen listayhtiöiden hallinnointikoodi 2010, s. 3.

¹⁰ Asialuettelo listaamattomien yhtiöiden hallinnon kehittämiseksi 2006.

¹¹ Timonen 2000, s. 48.

¹² Alftan ym. 2008, s. 11.

¹³ Suomen listayhtiöiden hallinnointikoodi 2010, s. 6.

¹⁴ Huovinen 2009, s. 395.

¹⁵ Timonen 2000, s.3-4.

¹⁶ Arvopaperimarkkinayhdistys, <<http://cgfinland.fi/corporate-governancesta/corporate-governance-mita-se-on/>>

¹⁷ Alftan ym. 2008, s. 12.

ovat taloustieteestä ja niiden ehkäisemiseksi säädetyt lait ovat oikeustiedettä, johtaa se oikeustaloustieteelliseen tulkintaan. Yhtiöoikeuteen onkin kiinnittynyt taloustieteen agentuuriteoria, eli päämiesagenttiteoria¹⁸.

Päämies-agenttiteorialla tarkoitetaan yhtiön toimielinten ja sidosryhmien välisiä sopimussuhteita, joissa sovitaan päämiehen hyväksi suoritettavista agentin tehtävistä ja sopimuksen muista tavoitteista. Päämies-agenttiteoriassa yhtiön johto toimii osakkeenomistajien agenttina ja toisaalta osakkeenomistajat ovat taas johdon päämiehiä. Tällöin yhtiön johto toimeksiannon saaneena toimii päämiehen, eli yhtiön lukuun tehden itsenäisiä päätöksiä sopimuksen tavoitteiden täyttämiseksi. Toisaalta päämies-agenttisuhteita nähdään myös yhtiön osakkeenomistajien ja velkojen välillä sekä yhtiön vähemmistö- ja enemmistöosakkeenomistajien välillä¹⁹.

Päämies-agenttisuhteessa agentti voi yleensä parhaaksi näkemällään tavalla suorittaa toimia sopimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi ja tehdä nämä päätökset itsenäisesti. Tästä seuraa kuitenkin se, että agentilla on huomattavasti enemmän tietoa liiketoiminnasta ja päätösten sisällöstä kuin päämiehellä. Tällöin päämiehellä ei ole toimivia keinoja varmistaa, että toimiiko agentti tosiasiallisesti päämiehen edun mukaisesti tai tekeekö agentti parhaansa päämiehen edun mukaisesti vai ajaako hän opportunistisesti omia etujaan. Kun tällainen informaatioepäsymmetria vallitsee sopimussuhteessa, antaa se agentille mahdollisuuden toimia omien etujensa mukaisesti.²⁰

Osakkeenomistajat katsotaan yhtiön johdon päämiehiksi ja osakkeenomistajilla on residuaaliriski heidän yhtiöön sijoittamisestaan varoistaan ja tavoite maksimoida yhtiön taloudellinen onnistuminen. Samalla kontrolli sijoitetuista varoista on yhtiön johdolla, jolloin syntyy riski ettei yhtiön johto kykene tuottamaan mahdollisimman suuria taloudellisia tuottoja sijoitetulle pääomalle, eli etuja osakkeenomistajille. Tällöin osakkeenomistajien intressi valvoa sijoittamaansa varallisuutta ja yhtiön johtoa osakkeenomistajien agenttina on suuri. Osakkeenomistajat voivat osin laskea riskiä siirtämällä sitä yhtiön velkojille, jolloin osa osakkeenomistajien rajoitetusta vastuusta siirtyy velanantajalle.²¹

¹⁸ Mähönen & Villa 2006, s. 86.

¹⁹ Mähönen & Villa 2010, s. 8.

²⁰ Mähönen & Villa 2006, s. 87.

²¹ Mähönen & Villa 2006, s. 87-91.

Osakkeenomistajien valvontatehtävän tehostamiseksi yhtiön johdolle on säädetty korostetut lojaliteetti- ja huolellisuusvelvollisuus, eli fidusiaariset velvollisuudet. Lisäksi johtoa sitoo yhtiön toiminnan tarkoitus, eli tuottaa voittoa osakkeenomistajille (OYL 1:5) sekä johdon tehtäväksi säädetty yhtiön edun edistäminen. (OYL 1:8)

2.3 Fidusiaariset velvollisuudet

Osakeyhtiölain 1 luvun 8 §:stä käy ilmi yhtiön johdon tehtävä. Siinä säädetään, että johdon tulee huolellisesti toimien edistää yhtiön etua. Säädöksen määritelmä sisältää kaksi johdon velvollisuutta; velvollisuuden toimia huolellisesti ja velvollisuuden edistää yhtiön etua. Yhtiön edun mukaisesti toimiminen sisältää lojaliteettivelvollisuuden suhteessa yhtiöön ja sen kaikkiin osakkeenomistajiin.²² Näistä velvollisuuksista yhdessä käytetään nimitystä johdon fidusiaariset velvollisuudet.

Fidusiaarisuhteissa on kyse asianhoitajan (fidusiaarin) ja luottamussuhteen toisen henkilön (fidusiantin) välisestä suhteesta, jossa fidusiaari toimii tietyissä asioissa fidusiantin puolesta. Fidusiaarisuhde voi perustua lakiin tai sopimukseen.²³ Päämies-agenttisuhde on esimerkki tällaisesta sopimukseen perustuvasta fidusiaarisuhteesta, jossa johto hoitaa yhtiön hallintoa sopimuksen perusteella osakkeenomistajien lukuun.

Osakeyhtiölain 1 luvun 8 §:n tarkoittama yhtiön johto käsittää hallituksen jäsenet, mahdollisen toimitusjohtajan sekä mahdolliset hallintoneuvoston jäsenet. Huolellisuutta ja lojaalisuutta tarkastellessa on otettava huomioon, että ne koskevat yhtiön johtoon kuuluvaa henkilöä vain hänen toimiessa tässä kyseessä olevassa ominaisuudessa.²⁴ Arviointi tulee kuitenkin tehdä sen mukaan kuka tosiasiallisesti on valittu hoitamaan tehtävää, eikä muodollisen aseman perusteella. Näin ollen kaupparekisterimerkinnälle annetaan vain todisteluvaikutusta arvioitaessa fidusiaarisia velvollisuuksia.²⁵

Fidusiaarisia velvollisuuksia on myös muilla tahoilla kuin yhtiön johdolla, mutta niistä ei säädellä osakeyhtiölaissa. Näitä velvollisuuksia on erityisesti määräävällä osakkeen-

²² HE 109/2005 vp, s. 40.

²³ Mähönen & Villa 2006, s. 108-109.

²⁴ HE 109/2005 vp, s. 40.

²⁵ HE 109/2005 vp, s. 194.

omistajalla.²⁶ Osakkeenomistajan ei kuitenkaan voida katsoa olevan lähtökohtaisesti velvollinen toimimaan yhtiön tai toisen osakkeenomistajan hyväksi²⁷.

Mähönen ja Villa katsovat, että fidusiariset velvollisuudet ovat viimekätinen sääntö pyrkien vähentämään agentin opportunistia informaatioepäsymmetriassa. He kirjoittavat, että velvollisuudet kehottavat molempia osapuolia solmimaan päämies-agenttisuhteita, koska fidusiaristen velvollisuuksien vuoksi päämiehen kynnys antaa varallisuuttaan agentin hallintaan pienenee ja toisaalta agentin kynnys käyttää päämiehen omaisuutta oman etunsa tavoitteluun kasvaa.²⁸

Toisaalta on esitetty, ettei johdon huolellisuusvelvollisuus ja velvollisuutta toimia yhtiön edun mukaisesti tulisi pitää yhtiöoikeudellisina periaatteina. Vaan kyseessä olevat velvollisuudet ovat siviilioikeuden yleisiä periaatteita, joiden mukaisesti asiamiehen tai valtuutetun on aina suoritettava tehtävänsä huolellisesti ja päämiehensä etua edistään.²⁹

2.3.1 Huolellisuusvelvollisuus

Yhtenä osakeyhtiön keskeisimpänä periaatteena pidetään yhtiön johdon huolellisuusvelvollisuutta, joka on säädetty osakeyhtiölain 1 luvun 8 §:ssä³⁰. Sanotussa lain kohdassa säädetään, että yhtiön johdon on huolellisesti toimien edistettävä yhtiön etua. Lisäksi johdon huolellisuusvelvollisuuteen katsotaan kuuluvan myös johdolle osakeyhtiölain 6 luvussa säädettyt tehtävät sekä yhtiön toiminnan tarkoitus (OYL 1:5), joiden perusteella johdon tulee hoitaa kaikki tehtävänsä huolellisesti ja samalla edistää yhtiön toiminnan tarkoitusta³¹. Esimerkiksi Iso-Britanniassa johdon velvollisuudet on ilmaistu, niin, että johdon tulee hyvässä uskossa edistää yhtiön menestystä sekä omistajien etua³².

²⁶ Rissanen ym. 2006, s. 210-211.

²⁷ HE 27/1977 vp, s. 111.

²⁸ Mähönen & Villa 2006, s. 110.

²⁹ Kyläkallio ym. 2008, s. 76.

³⁰ Kyläkallio ym. 2008, s. 76.

³¹ HE 109/2005 vp, s. 40; Mähönen & Villa 2006, s. 114.

³² Bourne 2008, s. 147.

Johdon on siis kaikissa toimissaan noudatettava huolellisuutta. Huolellisuutta tulee arvioida objektiivisesti sen mukaisesti kuinka huolellinen henkilö toimisi vastaavissa olosuhteissa. Tähän arviointiin ei tule ottaa huomioon johdon henkilön omia kykyjä tai miten hän hoitaa omia asioitaan. Toisaalta arvioinnissa on huomioitava liiketoiminnallisten päätösten epävarmuudet ja yritystoiminnan yleiseen luonteeseen sisältyvä riski. Huolellisuuden vastaista toimintaa voi olla myös jonkin toimen tekemättä jättäminen kokonaan tai osaksi.³³ Toisin on esimerkiksi yhdysvaltalaisessa doktriinissa, jossa on vakiintunut käytäntö että huomioon otetaan myös johtajan henkilökohtaiset taustatekijät, hänen ominaisuudet sekä työnjako hallituksessa³⁴. Salonen ottaa esiin hieman yhdysvaltalaisen näkökannan henkilön omien kykyjen vaikutuksesta huolellisuuteen ja toteaa, että ainakin vahingonkorvausvastuun määrää päätettäessä henkilökohtaisilla ominaisuuksilla ja tiedon määrällä voisi olla merkitystä³⁵.

Huolellisuusvelvollisuuden objektiivinen arviointi edellyttää myös, että jokaisessa yhtiötapauksessa tulee ottaa muun ohella huomioon yhtiön koko, toiminnan laatu ja yhtiön liiketoimien maantieteellinen laajuus. Tämän lisäksi huolellisuusarvioinnin ei tulisi tapahtua jälkikäteen hankitun tiedon perusteella ja päätösajankohdasta irrotettuun arviointiin. Päätöksen tekohetken olosuhteet ja tiedot tulisivat olla ratkaisevassa osassa arviointia.³⁶ Johdon huolellisuusvelvollisuus yleensä täyttyy, kun ratkaisun taustaksi on hankittu tilanteen edellyttämä asianmukainen tieto ja sen perusteella on tehty johdonmukainen päätös, johon johdon keskinäiset eturistiriidat eivät ole vaikuttaneet³⁷.

Johdon huolellisuusvelvollisuudella on erityistä merkitystä arvioitaessa johdon vahingonkorvausvastuuta³⁸. Yhtiön johdon vastuita käsittelemme tarkemmin myöhemmissä kappaleissa.

³³ Ks. Esim. OMTR 2003:4, s. 89; HE 109/2005 vp, s. 40-41; Kyläkallio ym. 2008, s. 77.

³⁴ Salonen 2000, s. 66.

³⁵ Salonen 2000, s. 174.

³⁶ Salonen 2000, s. 66.

³⁷ HE 109/2005 vp, s. 41.

³⁸ OMTR 2003:4, s. 89.

2.3.2 Lojaliteettivelvollisuus

Osakeyhtiölain 1 luvun 8 §:ssä on säädetty, että johdon on huolellisesti toimien edistettävä yhtiön etua. Tässä huolellisuusvelvollisuuden kanssa samassa lain kohdassa yhtiön edun edistämällä tarkoitetaan lojaliteettivelvollisuutta. Lojaliteettivelvollisuudella tarkoitetaan siis johdon velvollisuutta toimia kaikissa tapauksissa uskollisesti yhtiötä kohtaan.

Lojaliteettivelvollisuuden yhteydessä yhtiön edulla tarkoitetaan niin itse osakeyhtiötä kuin myös osakkeenomistajia. Osakkeenomistajien etu on tässä kontekstissa kollektiivietua, eli kaikille osakkeenomistajille yhteistä etua, joka lähtökohtaisesti tarkoittaa yrityksen voiton maksimointia.³⁹ Lojaliteettivelvollisuuden yhteydessä yhtiön edun mukaan toimiminen tarkoittaa toimimista yhtiön toiminnan tarkoituksen mukaisesti, jolloin yhtiön etu voi olla muutakin kuin voiton tuottamista osakkeenomistajille⁴⁰.

Lojaliteettivelvollisuus on ehdoton sikäli, että se edellyttää kollektiivietua. Tällä estetään erilaisten liittoutumien syntyminen yhtiön sisälle. Yhtiön johto tai tietty omistajaryhmä eivät saa toimia omien tai jonkin muun ryhmän etujen mukaisesti, vaan kaikkien osakkeenomistajien tulee saada etua yhtiössä suoritetuista toimista.⁴¹ Lojaliteettivelvollisuuden ehdottomuutta kuvaa myös se, että indispositiivisena sääntönä johdon on aina otettava se toiminnassaan huomioon.

Joskus myös toimi, joka ei ole varsinaisesti yhtiön edun mukainen, voi olla osakkeenomistajien edun mukainen. Tällöin johdon velvollisuuksia ei tule tulkita supistavasti, vaan viime kädessä kaikkien osakkeenomistajien etu voi kohdistua yhtiön sijasta suoraan osakkeenomistajiin. Esimerkiksi yhtiön sulautumisessa tämä voisi tarkoittaa mahdollisimman suurta sulautumisvastiketta sulautuvan yhtiön osakkeenomistajille, vaikka tämä ei vaikuta yhtiön arvoon, omaisuuteen tai sen voitontuottamiskykyyn.⁴²

Lisäksi lojaliteettivelvollisuus on havaittavissa yhtiön johdon ja osakkeenomistajien tehtävien hoidossa suhteessa yhtiön velkoihin. Tällöin yhtiössä toteutetut toimet eivät

³⁹ Mähönen & Villa 2013, s. 39.

⁴⁰ Ks. kappale: Yhtiön etu, s. 13-14.

⁴¹ Mähönen & Villa 2013, s. 40-41.

⁴² HE 109/2005 vp, s. 41.

saa asettaa osakkeenomistajia maksunsaantijärjestyksessä velkojia parempaan asemaan, jollei toimelle ole jokin todellinen liiketoiminnallinen peruste.⁴³

Lojaliteettivelvollisuuden puuttuminen on ollut melko vähäistä Suomessa, koska sen suhdetta huolellisuusvelvollisuuteen pidetään epäselvänä⁴⁴. Osakeyhtiöissä useimmin vastaan tuleva lojaliteettivelvollisuuden mukainen tilanne on varmasti esteellisyytilanteet, jolloin johtoon kuuluvan henkilön (OYL 6:4) tai osakkeenomistajan (OYL 5:14) on siirrettävä yhtiön etu omien henkilökohtaisten etujensa edelle.

2.3.3 Yhtiön etu

Yhtiön etu määritellään osakeyhtiölain 1 luvun 5 §:ssä, jossa säädetään yhtiön toiminnan tarkoituksesta. Pykälässä sanotaan, että yhtiön toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille. Näin ollen voidaan katsoa, että yhtiön etu vastaa toiminnan tarkoituksen tavoitetta, eli maksimoida osakkeenomistajien sijoitusten arvo.

Säädös toiminnan tarkoituksesta on kuitenkin dispositiivinen, eli osakkeenomistajien päätöksellä siitä voidaan määrätä toisin yhtiöjärjestyksessä. Näin ollen myös yhtiön johdon lojaliteettivelvollisuus on dispositiivinen yhtiön etua kohtaan, mikäli toiminnan tarkoitus on määritelty yhtiöjärjestyksessä joksikin muuksi kuin voiton tuottamiseksi osakkeenomistajille.⁴⁵

Mikäli yhtiöjärjestyksessä ei ole mainintaa toiminnan tarkoituksesta, tarkoittaa se aina osakeyhtiölain sanamuodon mukaista voitontuottamista osakkeenomistajille. Voiton tuottaminen ei välttämättä tarkoita yhtiön jakokelpoisten varojen tai jaettavan osingon maksimointia, vaan se voi olla myös pyrkimys mahdollisimman suureen osakkeen arvoon. Voittoa tai arvon nousua tuotetaan ensisijaisesti yhtiölle, jonka jälkeen varallisuutta voidaan jakaa yhtiön osakkeenomistajille.⁴⁶

Mikäli yhtiön toiminnan tarkoitus on jokin muu kuin voitontuottaminen, on siitä aina nimenomaisesti mainittava yhtiöjärjestyksessä. Yhtiön etua ja toiminnan tarkoitusta

⁴³ Kellas ym. 2007, s. 6-7.

⁴⁴ Mähönen & Villa 2006, s. 112.

⁴⁵ Mähönen & Villa 2013, s. 40.

⁴⁶ Airaksinen ym. 2010a, s. 27-28.

tulee myös tarkastella pitkän aikavälin tavoittein, jolloin suuretkin kuluerät kuten esimerkiksi investoinnit voivat olla yhtiön ja myös osakkeenomistajien edun mukaisia.⁴⁷ Airaksinen, Pulkkinen ja Rasinaho kirjoittavat myös siitä, että lyhyellä aikavälillä tuloksen maksimointi voi toisaalta olla voiton tuottamisen tarkoituksen vastaista, mikäli yhtiön johto tietää päätösten johtavan pitkän aikavälin tarkastelulla ongelmiin yhtiön toimintaedellytyksissä⁴⁸.

Yhtiön edun kuitenkin katsotaan edellyttävän toimia kyseessä olevan yhtiön eduksi. Näin ollen osakkeenomistajille ei saa tuottaa voittoa yhtiön ulkopuolella, kuten esimerkiksi yhtiö ei saa maksaa ylihintaa osakkeenomistajien toisen yhtiön palveluista tai tuotteista. Suomessa ei myöskään tunneta konsernin intressiä, vaan corporate benefit -käsite edellyttää yhtiöiden toimivan konsernirakenteessakin vain omaa taloudellista etua ajatellen.⁴⁹

2.3.4 Yhdenvertaisuusperiaate

Yhdenvertaisuusperiaatteesta säädetään osakeyhtiölain 1 luvun 7 §:ssä, jossa todetaan kaikkien osakkeiden tuottavan lähtökohtaisesti yhtäläiset oikeudet yhtiössä. Osakkeiden tuottamista oikeuksista voidaan yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin. Myös yhtiökokous, hallitus, toimitusjohtaja tai hallintoneuvosto ei saa tehdä päätöstä tai ryhtyä muuhun toimeen, joka on omiaan tuottamaan osakkeenomistajalle tai muulle epäoikeutettua etua yhtiön tai toisen osakkeenomistajan kustannuksella. (OYL 1:7)

Yhdenvertaisuusperiaate on yksi osakeyhtiöoikeuden keskeisistä periaatteista. Yhdenvertaisuusperiaatteen pääasiallinen tarkoitus on suojata vähemmistöosakkeenomistajaa enemmistöosakkaiden opportunistisilta toimilta.⁵⁰ Periaate ei estä enemmistövalan käyttöä, vaan se estää enemmistöosakkeenomistajien hyötymisen vähemmistöosakkeenomistajien kustannuksella⁵¹. Kosken ja Sillanpään mukaan yhtiön tuleekin

⁴⁷ HE 109/2005 vp, s. 38-39.

⁴⁸ Airaksinen ym. 2010a, s. 27.

⁴⁹ Airaksinen ym. 2010a, s. 28 ja 30.

⁵⁰ Mähönen ym. 2006, s. 36-37.

⁵¹ HE 109/2005 vp, s. 39.

kiinnittää erityistä huomiota yhdenvertaisuuteen tehdessään sopimuksia enemmistö-osakkeenomistajiensa tai johtohenkilöidensä kanssa⁵².

Yhdenvertaisuusperiaate korostaa myös sopimusten pitävyyttä. Tällöin osakkeenomistaja ja mahdollinen uusi sijoittaja voivat luottaa siihen, että osakkeet tuottavat ne oikeudet, jotka yhtiöjärjestyksessä on niille määritelty. Toisaalta osakkeenomistaja voi myös luottaa erilajisten osakkeiden erojen pysyvyyteen. Osakeyhtiölain 1 luvun 6 §:n enemmistöperiaate mahdollistaa kuitenkin osakkeiden tuottamien oikeuksien muuttamisen yhtiöjärjestyksestä muuttamalla.⁵³

Yhdenvertaisuusperiaate koskee kaikkia yhtiössä tehtyjä päätöksiä, riippumatta siitä millaisella äänten enemmistöllä päätös on tehty. Tällöin esimerkiksi kahden kolmasosan enemmistöllä tehty sulautumispäätös ei saa antaa perusteetonta etua yhtiön enemmistöosakkeenomistajille muiden osakkeenomistajien kustannuksella⁵⁴. Osakeyhtiölain 5 luvun 29 §:n 3 momentissa säädetäänkin, ettei yhtiökokous saa tehdä yhdenvertaisuusperiaatteen vastaista päätöstä ilman sen osakkeenomistajan suostumusta, jonka kustannuksella epäoikeutettua etua annetaan. Osakkeenomistajalle tärkein yhdenvertaisuusperiaatteen merkitys on oletettavasti se, että yhtiön tuotto jaetaan osakepääomasijoitusten suhteessa kaikille osakkeenomistajille, ellei yhtiöjärjestys määrää toisin.

Vaikka tuomioistuimen ei tulisi liikaa puuttua liiketoiminnallisiin päätöksiin, on kuitenkin katsottu, että yhdenvertaisuusperiaatteen toteaminen tuomioistuimessa on melko vaivatonta tunnistaa⁵⁵. Tällöin voidaan todeta, että yhdenvertaisuusperiaatteen suoja toimii, eikä se jää ainoastaan periaatteeksi ilman käytännön vaikutusta.

⁵² Koski & Sillanpää 2000, kappale ”Osakeyhtiön johto – Toimintarajoitteet - Yhdenvertaisuusperiaate”. (Sivunumeroa ei saatavilla.)

⁵³ Mähönen ym. 2006, s. 38.

⁵⁴ Lindholm ym. 2004, s. 21.

⁵⁵ Savela 2010, s. 8.

3 Yhtiön johto

Osakeyhtiö on itsenäinen oikeushenkilö (OYL 1:2), mutta toimiakseen se tarvitsee luonnollisia henkilöitä ja niiden muodostamia orgaaneja. Osakeyhtiölain 6 luku sisältää säädökset osakeyhtiön johdosta ja yhtiön edustamiseen liittyvistä tehtävistä. Osakeyhtiön johtoon sisältyy hallitus sekä mahdollisesti toimitusjohtaja ja hallintoneuvosto ja nämä määrittelevätkin osakeyhtiöoikeudellisen johdon käsitteen. Yhtiöoikeudellisesta vastuusta säädellään 6 luvussa, jonka lähtökohtana on että vastuu jakautuu näiden välillä niin, että yhtiökokous valitsee hallituksen ja hallitus toimitusjohtajan⁵⁶. Muihin kuin johtoon kuuluviin edustajiin ei sovelleta johtoa koskevia osakeyhtiölain säännöksiä⁵⁷.

Yhtiön johdon henkilöt eivät ole työsuhteessa yhtiöön ja näin ollen eivät kuulu työoikeudellisen lainsäädännön soveltamisalaan. Muut kuin yhtiöoikeudelliset oikeudet ja velvollisuudet yhtiön johtoon kuuluvan henkilön ja yhtiön välillä määritellään yleensä erillisissä palvelus- tai toimitusopimuksessa.⁵⁸

3.1 Hallitus

Osakeyhtiölain 6 luvun 1 §:n mukaan osakeyhtiöllä tulee aina olla hallitus. Hallitus on ainut pakollinen toimielin yhtiön johdossa. Hallitus katsotaan keskeisimmäksi hallintoelimeksi osakeyhtiöissä, koska se edustaa yhtiötä kolmansia kohtaan ja huolehtii muusta yhtiön varsinaisesta hallinnosta⁵⁹. Kuten aiemmin on todettu, myöskään hallitus ei työskentele työsuhteessa yhtiöön, vaan hallituksen jäsenet hoitavat tehtäviensä muussa sopimussuhteessa.

Hallituksen jäsenet toimivat tehtävässään luottamuksellisesti ja heidän odotetaan osallistuvan aktiivisesti hallitustoimintaan. Hallituksen on katsottu olevan ainutlaatuinen

⁵⁶ Siikarla 2006, s. 135.

⁵⁷ HE 109/2005 vp, s. 78.

⁵⁸ HE 109/2005 vp, s. 79.

⁵⁹ Siikarla 2006, s. 138.

oikeudellinen toimielin, jolla on toimeksisaannin ominaisuuksia⁶⁰. Osakkeenomistajalla ei ole velvollisuutta ottaa vastaan hallitustehtäviä ja varsinkin isoissa osakeyhtiöissä hallitus on usein ns. ammattihallitus, joka koostuu yhtiön ulkopuolisista henkilöistä. Hallituksen jäsenen tehtävän vastaanottaminen velvoittaa osallistumaan hallituksen toimintaan, asioiden päättämiseen ja asioiden hoitamiseen yhtiön eduksi. Hallituksen jäsenille voidaan maksaa palkkio suoritetuista toimista tai kokoontumisista, mutta sitä ei ole edellytetty laissa.⁶¹

Osakeyhtiölain mukaan hallitukseen on valittava yhdestä viiteen jäsentä, mutta yhtiöjärjestyksessä voidaan vaatia nimitettävän muu tai suurempi määrä varsinaisia jäseniä. Mikäli hallitukseen kuuluu vähemmän kuin kolme jäsentä, on hallitukseen valittava vähintään yksi varajäsen. Muutoin varajäsenten valitsemisesta tulee olla määräys yhtiöjärjestyksessä⁶². Hallituksen on valittava keskuudestaan puheenjohtaja, mikäli siinä on jäseniä enemmän kuin yksi. (OYL 6:8)

Osakeyhtiölain mukaan hallituksen jäsenet valitsee yhtiökokous. Yhtiöjärjestyksessä voidaan kuitenkin määrätä, että hallintoneuvosto valitsee hallituksen jäsenet tai että alle puolet jäsenistä valitaan jossakin muussa järjestyksessä. (OYL 6:9) Yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä esimerkiksi työntekijöiden ryhmälle tai tietyille osakkeenomistajalle oikeus nimetä vähemmän kuin puolet hallituksen jäsenistä⁶³.

Hallituksen jäseneksi ei voida nimittää alaikäistä henkilöä, oikeushenkilöä, henkilöä jolle on määrätty edunvalvoja tai jonka toimintakelpoisuutta on muuten rajoitettu, eikä konkurssissa olevaa henkilöä. Myöskään liiketoimintakiellossa olevaa henkilöä ei saa valita hallitukseen⁶⁴. Hallituksen jäsenten kelpoisuusedellytyksenä on myös, että vähintään yhdellä jäsenellä on asuinpaikka Euroopan talousalueella, ellei rekisteriviranomainen ole myöntänyt poikkeuslupaa tästä asuinpaikan vaatimuksesta. (OYL 6:10)

Hallituksen jäsenten toimikausi on säännelty osakeyhtiölaissa erikseen julkisen ja yksityisen osakeyhtiön osalta. Yksityisessä osakeyhtiössä hallituksen jäsenen toimikausi on lähtökohtaisesti toistaiseksi voimassa oleva ja julkisen osakeyhtiön hallituksen jäsenen

⁶⁰ Taxell 1963, s. 277.

⁶¹ Siikarla 2006, s. 137.

⁶² Airaksinen ym. 2010a, s. 455.

⁶³ Rissanen ym. 2006, s. 268.

⁶⁴ Laki liiketoimintakiellosta (1059/1985) 4 §.

toimikausi päättyy lähtökohtaisesti seuraavan varsinaisen yhtiökokouksen päättyessä. Vanhojen jäsenten toimikausi päättyy ja uusien jäsenten toimikausi alkaa jäsenistä päättäneen yhtiökokouksen jälkeen. Tämä osakeyhtiölain 6 luvun 11 § on niin sanottu toimikausien olettamasaännös, josta voidaan poiketa yhtiöjärjestyksen määräyksellä tai jäseniä valitsevan yhtiökokouksen päätöksellä. (OYL 6:11) Poiketa voidaan sekä toimikauden pituuden määrittelyssä, että valinnan tekevän varsinaisen yhtiökokouksen määräyksestä, mutta päätös vastoin yhtiöjärjestyksensä määräystä ei ole mahdollinen ilman yhtiöjärjestyksen muuttamista⁶⁵.

3.1.1 Hallitustyöskentely – toimivalta ja tehtävät

Osakeyhtiön hallituksen tehtävät ja asema voivat vaihdella suuresti riippuen yhtiöstä. Suurin vaikuttava tekijä hallituksen tehtävissä on kyseisen yhtiön omistus pohja. Mikäli kyseessä niin sanottu yhden miehen yhtiö, jossa yksi ja sama henkilö on toimitusjohtaja ja ainoa varsinainen hallituksen jäsen, ei voitane puhua samassa merkityksessä hallitustyöskentelystä kuin suuressa osakeyhtiössä. Mäntysaari kirjoittaaakin, että hallituksen tehtävät tulisi määrittää hallituksen vahingonkorvausvelvollisuuden ja sen tuottamuksen edellytysten kautta. Kun hallituksen jäsenen toiminta täyttää sille asetetut vaatimukset ja vahingonkorvausvelvollisuutta ei synny, on tällöin kaikki hallitustyöhön kuuluvat tehtävät hoidettu. Näin ollen hallituksen tehtävät vaihtelevat yhtiökohtaisesti.⁶⁶

Hallituksen tehtävät on vain osittain säädetty osakeyhtiölaissa. Hyvin tarkka tehtävien määrittely laissa ei ole tarkoituksenmukaista eikä mahdollista, koska osakeyhtiöt ja niiden toimialat ovat hyvin erilaisia⁶⁷. Lain tarkoituksena on, että yhtiökokouksen tehtävistä on maininta laissa ja muut asiat kuuluvat joko hallitukselle tai toimitusjohtajalle⁶⁸. Mäntysaari toteaa myös, että hallitus vastaa vain pienestä osasta yhtiön hallintoa,

⁶⁵ Mähönen & Villa 2010, s. 263; HE 109/2005, s. 85.

⁶⁶ Mäntysaari 2002, s. 140.

⁶⁷ HE 109/2005 vp, s. 79.

⁶⁸ Villa 2013, s. 275.

kun juokseva hallinto on säädetty toimitusjohtajan vastuulle ja suurimmasta osasta yhtiön muuta hallintoa vastaa laissa sääntelemätön yhtiön muu organisaatio⁶⁹.

Taxell jakaa hallituksen tehtävät sisäiseen hallintoon ja ulkoiseen hallintoon. Sisäinen hallinto käsittää yhtiön johtamisen ja organisaation järjestämisen sekä ylläpidon, kun taas ulkoisella hän tarkoittaa yhtiön edustamista ja muita toimia kolmansiin nähden.⁷⁰ Hallituksen tehtäviä on jaettu oikeuskirjallisuudessa myös yleistehtäviin ja erityistehtäviin. Yleistehtävillä tarkoitetaan osakeyhtiölain 6 luvun 2 §:ssä kuvattua yleistoimivaltaa, jonka mukaan sen tehtävänä on huolehtia yhtiön hallinnosta ja sen toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä. Hallituksen toimivalta yltää myös kaikkiin niihin yhtiön hallinnon tehtäviin, joita ei ole nimenomaisesti säädetty yhtiökokoukselle tai mahdolliselle hallintoneuvostolle⁷¹. Villa on katsonut, että hallinnosta huolehtiminen voidaan myös käsittää valvonnaksi ettei liian suuria taloudellisia riskejä liiketoiminnassa oteta⁷².

Eryyistehtävillä tarkoitetaan osakeyhtiö- tai muussa laissa olevia tehtäviä, jotka nimenomaisesti kuuluvat hallituksen päätettäviksi. Näiden erityistehtävien päättämistä hallitus ei voi siirtää OYL 6:7.2 §:n perusteella yhtiökokoukselle. Näitä muissa kuin osakeyhtiölaissa määriteltyjä erityistehtäviä on muun muassa arvopaperimarkkinalaissa, kaupparekisterilaissa ja verosäädöksissä. Esimerkkeinä hallituksen erityistehtävistä osakeyhtiölaissa voi mainita vastaamisen siitä, että yhtiön kirjanpidon ja varainhoidon valvonta on asianmukaisesti järjestetty (OYL 6:2.1) tai sulautumisessa vaadittavan sulautumissuunnitelman laatimisen (OYL 16:3).⁷³

Hallitukselle on siis säädetty myös erityinen valvontavastuu, jolloin sen tehtäviin kuuluu myös vastata siitä, että yhtiön kirjanpidon ja varainhoidon valvonta järjestetään asianmukaisesti. Hallituksella on velvollisuus seurata sekä tarpeen tullen arvioida yhtiön taloudellista asemaa sekä järjestää arviointiin liittyvä raportointi. Valvonta voi tarkoittaa suurissa osakeyhtiöissä erityisen sisäisen tarkastuksen järjestämistä, kun taas

⁶⁹ Mäntysaari 2002, s. 139.

⁷⁰ Taxell 1983, s. 75.

⁷¹ HE 109/2005 vp, s. 79.

⁷² Villa 2001b, s. 122.

⁷³ Immonen & Nuolimaa 2012, s. 84; Mähönen & Villa 2010, s. 219-228.

pienissä yhtiöissä valvonta usein kohdistuu tilinpäätöksen antaman tiedon asianmukaisuuden vakuuttamiseen.⁷⁴

Osakeyhtiölain 6 luvun 20 §:n mukaisesti hallitus valitsee yhtiön toimitusjohtajan. Lisäksi hallitus ohjaa toimitusjohtajaa erilaisilla ohjeilla ja määräyksillä sen mukaan, mikä katsotaan yhtiön toimintaa ajatellen tarpeelliseksi⁷⁵. Tätä toimitusjohtajan ohjaamista pidetään yhtenä hallituksen tärkeimmistä tehtävistä valvontavastuun alalla⁷⁶. Hallitus voi myös yksittäistapauksessa tai yhtiöjärjestyksen niin määrätessä tehdä päätöksen toimitusjohtajan yleistoimivaltaan kuuluvassa asiassa, vaikka yhtiöllä olisi toimitusjohtaja. Toisaalta hallitus voi myös siirtää omaan tai toimitusjohtajan yleistoimivaltaan kuuluvan asian yhtiökokouksen päätettäväksi. (OYL 6:7)

Hallituksen tehtäviin kuuluu myös yhtiön edustaminen, josta säädetään osakeyhtiölain 6 luvun 25 §:ssä, jonka mukaisesti yhtiön yleinen edustaminen kuuluu hallitukselle. Tämän lisäksi toimitusjohtaja voi edustaa yhtiötä hänen tehtäviinsä liittyvissä asioissa. Yhtiö voi edustamisen järjestämisessä ja muussa toimissaan käyttää myös siviilioikeudellista valtuuttamismenettelyä⁷⁷.

Yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä hallituksen jäsenelle tai toimitusjohtajalle oikeus edustaa yhtiötä. Tämä yhtiöjärjestyksen määräys ei ole henkilökohtainen, vaan toimikohtainen henkilöstä riippumatta. Osakeyhtiölain 6 luvun 26 §:n mukaan yhtiöjärjestyksessä voidaan myös määrätä, että hallitus voi myös nimenomaisesti antaa jollekin henkilölle oikeuden edustaa yhtiötä. Tällöin edustusoikeus on henkilökohtainen ja kohdistuu johonkin tiettyyn henkilöön.⁷⁸

Käytännön liiketoiminnassa hallituksen tärkeimmiksi tehtäviksi usein katsotaan toimitusjohtajan nimittämisen ja erottamisen sekä yhtiön strategian luonnehtimisen ja sen toteuttamisen valvonnan⁷⁹.

⁷⁴ Siikarla 2006, s. 136.

⁷⁵ Siikarla 2006, s. 136; HE 109/2005 vp, s. 78.

⁷⁶ HE 109/2005 vp, s. 80.

⁷⁷ HE 109/2005 vp, s. 88.

⁷⁸ HE 109/2005 vp, s. 89.

⁷⁹ Airaksinen ym. 2010a, s. 411;

3.1.2 Hallituksen päätöksenteko

Osakeyhtiön hallitus toimii työskennellessään ja päätöksiä tehdessään kollegiaalisesti yhtenä kokonaisuutena. Osakeyhtiölain 6 luvun 3 §:ssä säädetään että, lähtökohtaisesti yhtiön hallitus tekee päätökset yksinkertaisina enemmistöpäätöksinä, jollei laissa tai yhtiöjärjestyksessä edellytetä suurempaa määrää. Yhtiöjärjestyksessä voidaan siis edellyttää yksinkertaista enemmistöä suurempaa äänten määrää, kuten esimerkiksi määränemmistöä. Yksinkertaisen enemmistön vaatimusta ei kuitenkaan voida lieventää yhtiöjärjestykseen otetulla määräyksellä.⁸⁰

Jokaisella hallituksen jäsenellä on yksi ääni ja kaikki jäsenet ovat aina äänioikeutettuja. Lisäksi oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että hallituksen jäsen ei saisi pidättäytyä äänestämästä jollei hän ole esteellinen tai jäsenen muutoin kohdistuu lojaliteettiristiriitä⁸¹. Mikäli päätettävässä asiassa hallituksen äänet menevät tasan, ratkaisee tilanteessa puheenjohtajan ääni. Jos äänet menevät tasan hallituksen puheenjohtajan vaalissa ja yhtiöjärjestyksessä ei tästä määrätä, ratkaistaan valinta arvalla. (OYL 6:3)

Hallitus on päätösvaltainen kun kokouksessa on paikalla yli puolet hallituksen jäsenistä, ellei yhtiöjärjestyksen määräys vaadi suurempaa jäsenten määrää. Jäsenten määrää laskettaessa ei oteta huomioon esteellisiä jäseniä ja laskenta tapahtuu hallitukseen valituista jäsenistä. Siikarla toteaaakin, että jos hallitukseen on esimerkiksi valittu neljä jäsentä, joista kaksi on eronnut hallituksesta, ei hallitus voi olla päätösvaltainen⁸². Lisäksi jos hallitukseen on valittu kaksi jäsentä ja toinen jäsenistä on eronnut hallituksesta tai on esteellinen osallistumaan päätöksentekoon, ei hallitus ole päätösvaltainen ilman että edustusoikeutetun varsinaisen jäsenen lisäksi varajäsen on kokouksessa läsnä⁸³. Hallitus ei saa tehdä päätöstä, jos kaikille jäsenille ei ole mahdollisuuksien mukaan annettu tilaisuutta osallistua asian käsittelyyn. Mikäli joku varsinaisista jäsenistä on estynyt saapumaan käsittelyyn, on tilaisuus varattava varajäsenelle. (OYL 6:3.2)

Tietyissä asioissa osakeyhtiölaki edellyttää hallituksen kaikkien jäsenten myötävaikutusta. Näitä kaikkien jäsenten vakuuttamia asioita ovat esimerkiksi, että vakuutetaan

⁸⁰ Mähönen & Villa 2010, s. 238.

⁸¹ Schultén 2003, s. 525, 528-529.

⁸² Siikarla 2006, s. 143.

⁸³ Mähönen & Villa 2010, s. 239; HE 109/2005, s. 80.

yhtiön perustamisen tapahtuneen osakeyhtiölain mukaisesti (OYL 2:8.3:n 1 kohta) ja osakkeiden antamisessa (OYL 9:14.3) tai sulautumisessa (OYL 16:14.1:n 1 kohta) on noudatettu osakeyhtiölain säädöksiä.

Hallitus ei saa laittaa täytäntöön sellaista päätöstä, joka on yhdenvertaisuusperiaatteen (OYL 1:7) vastainen, eikä muutoinkaan hallitus tai sen jäsen saa noudattaa päätöstä, joka on osakeyhtiölain tai yhtiöjärjestyksen vastaisena pätemätön (OYL 6:2.1).

3.1.3 Hallituksen valiokunnat

Osakeyhtiölaissa ei ole säädöksiä valiokuntien tarpeellisuudesta, perustamisesta tai niiden toiminnasta. Näin ollen valiokunta ei ole pakollinen elin ja se on jätetty yhtiöiden itsesääntelyn varaan. Hallitus voi itse vapaaehtoisesti päättää valiokuntien perustamisesta tai perustamatta jättämisestä. Valiokuntia perustetaan yleensä sekä helpottamaan että tehostamaan hallituksen toimintaa. Valiokunnista annetaan suosituksia Suomen listayhtiöiden hallinnointikoodissa, joka perustuu Suomen lainsäädäntöön ja täydentää laeissa edellytetyjä menettelyjä. Hallinnointikoodi koskee vain listattuja julkisia osakeyhtiöitä, mutta siitä voisi olla hyötyä myös suuremmille yksityisille osakeyhtiöille.⁸⁴

Valiokunnat auttavat hallitustyöskentelyssä valmistelemalla asioita hallitukselle ja usein valiokuntia perustetaankin yhtiöihin raportointi- ja valvontajärjestelmien valvontaa varten. Hallinnon ohjaus- ja hallinnointijärjestelmän onnistunut toimiminen edellyttää mahdollisimman tehokasta työskentelyä hallitukselta, jonka avuksi asioita valmistelevat valiokunnat perustetaan⁸⁵.

Valiokunnalla ei ole päätösvaltaa, vaan hallitus päättää kollektiivisesti valiokunnalle kuuluvista asioista. Hallitus on näin ollen myös vastuussa valiokuntien hoitamista tehtävistä.⁸⁶

⁸⁴ Suomen listayhtiöiden hallinnointikoodi 2010, s. 6-7.

⁸⁵ Suomen listayhtiöiden hallinnointikoodi 2010, s. 13.

⁸⁶ Suomen listayhtiöiden hallinnointikoodi 2010, suositus 18 perusteluineen.

Doteval kuitenkin katsoo, että hallituksen jäsenten tehtäviä voitaisiin jakaa valiokuntiin kuulumisen perusteella ja että valiokuntaan kuuluvalla hallituksen jäsenellä olisi täten suurempi vastuu kyseisen aihealueen asioista kuin valiokuntaan kuulumattomalla jäsenellä⁸⁷.

3.2 Hallintoneuvosto

Hallintoneuvosto on vapaaehtoinen toimielin osakeyhtiössä, vaikka siitä on säädöksiä osakeyhtiölain 6 luvussa. Aiemmin hallintoneuvosto oli säädetty vain suuremmille osakeyhtiöille edellisessä osakeyhtiölaissa asetetulla osakepääoman vähimmäisrajalla (EOYL 8:11.1)⁸⁸, mutta nykyisen osakeyhtiölain mukaan hallintoneuvosto voi olla kaikissa osakeyhtiöissä. Erityislaeissa hallintoneuvosto voi olla määrätty perustettavaksi, kuten esimerkiksi laissa työeläkevakuutusyhtiöistä (354/1997) 9 a §:ssä on näin edellytetty.

Hallintoneuvosto voidaan perustaa erilaisiin tarpeisiin, kuten osakkeenomistajien luottamuselimeksi, demokratian toteuttamiseksi yhtiössä tai asiakas- ja yhteiskuntasuhteita varten⁸⁹.

Hallintoneuvostosta tulee määrätä yhtiöjärjestyksessä ja sen lakisääteisinä tehtävinä on valvoa hallituksen ja toimitusjohtajan tehtäviä sekä heidän yleistoimivallan alaista yhtiön hallintoa. Yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä, että hallintoneuvosto valitsee myös hallituksen, mutta yhtiötä se ei saa edustaa. (OYL 6:21 ja 6:9) Lisäksi hallintoneuvostolle voidaan yhtiöjärjestyksessä määrätä oikeus kutsua yhtiökokous koolle (OYL 5:17.1). Hallintoneuvoston muista tehtävistä tulee määrätä yhtiöjärjestyksessä, mutta ne eivät voi olla tehtäviä jotka ovat nimenomaisesti säädetty toimitusjohtajalle, hallitukselle tai yhtiökokoukselle⁹⁰. Yhtiöjärjestyksessä määrätään usein lausuntojen antamista yhtiön kirjanpidosta tai muusta taloudellisesta asemasta⁹¹. Yhtiöjärjestyksessä määrätyt lausunnot ovat usein tarpeellisia osakkeenomistajien tiedonsaannin turvaa-

⁸⁷ Doteval 2008, s. 84-85.

⁸⁸ EOYL 8 luku 11 § 1 mom.

⁸⁹ Mähönen & Villa 2010, s. 278.

⁹⁰ HE 109/2005 vp, s. 88.

⁹¹ HE 109/2005 vp, s. 88.

miseksi, että he saavat tietoa hallintoneuvoston käsityksestä yhtiön talouden asemasta.

3.3 Toimitusjohtaja

Osakeyhtiölain 6 luvun 17 §:n mukaan toimitusjohtajan tehtävänä on hoitaa yhtiön juoksevaa hallintoa hallituksen ohjeiden mukaisesti. Tähän juoksevaan hallintoon kuuluu kirjanpidon laillisuudesta vastaaminen ja että varainhoito on muutoinkin luotettavalla tavalla järjestetty. Airaksinen, Pulkkinen ja Rasinaho katsovat, että suuren osakeyhtiön juokseva hallinto sisältää selkeästi merkityksellisempiä liiketaloudellisia ratkaisuja kuin pienen yhtiön⁹². Toimitusjohtajan tulee myös antaa oma-aloitteisesti hallitukselle ja sen jäsenille tietoja, jotka ovat tarpeellisia hallitustyöskentelyssä. Toimitusjohtaja ei saa ryhtyä epätavallisiin tai laajakantoisiin toimiin yhtiön toiminnan laajuus ja laatu huomioiden. Näihin toimiin saa kuitenkin ryhtyä, jos hallitus on siihen valtuuttanut tai hallituksen päätöstä ei voida odottaa aiheuttamatta yhtiölle tai sen toiminnalle olennaista haittaa.⁹³

Toimitusjohtajan valitsee pääsääntöisesti hallitus ja se voi erottaa hänet koska tahansa ja halutessaan ilman erillistä irtisanomisaikaa tai syytä (OYL 6:20), koska palvelussopimusta tarkastellaan yleisten sopimusoikeudellisten periaatteiden mukaisesti⁹⁴. Näin ollen yhtiöoikeudellisesti riittävä peruste irtisanomiselle on yleinen luottamuspulla. Toimitusjohtajaa valittaessa hänen ei tarvitse tehdä erillistä suostumusta tehtävän vastaanottamiseksi, mutta toimitusjohtajaa ei voida valita vastoin kenenkään tahtoa.⁹⁵ Hallituksen päätöksen lisäksi toimitusjohtaja voidaan määrätä yhtiön perustamissopimuksessa (OYL 2:2.3) tai kombinaatiosulautumisen sulautumissopimuksessa (OYL 16:3.2:n 3 kohta).

Nykyinen osakeyhtiölaki ei kiellä hallituksen puheenjohtajaa olemasta myös saman yhtiön toimitusjohtaja, toisin kuin EOYL:ssä oli säädetty suurten osakeyhtiöiden osal-

⁹² Airaksinen ym. 2010a, s. 406.

⁹³ HE 109/2005 vp, s. 86.

⁹⁴ HE 109/2005 vp, s. 79; ks. myös KKO 1986 II 40, jonka perusteluissa todetaan ettei toimitusjohtaja ole työsuhteessa yhtiöön.

⁹⁵ HE 109/2005 vp, s. 87.

ta⁹⁶. Kuitenkin hyvän hallinnon periaatteet voivat edellyttää hallituksen puheenjohtajan ja toimitusjohtajan tehtäviin valittavan eri henkilöt, koska hallituksen yksi keskeisimmistä tehtävistä on valvoa toimitusjohtajaa.⁹⁷

3.4 Osakkeenomistajat ja yhtiökokous

Osakkeenomistajina voivat olla luonnolliset tai oikeushenkilöt, jotka ovat hankkineet osakeyhtiön osakkeita. Osakkeenomistajat käyttävät äänivaltaansa yhtiökokouksissa. Osakkeenomistajat erottuvat muista yhtiön sidosryhmistä sillä, että heillä on osakepääomaan liittyvä oikeus käyttää äänivaltaa yhtiössä.

Osake määritellään yleensä osuudeksi, eli oikeudeksi osakeyhtiössä, jonka omistaminen tuottaa yhtiössä osakeoikeuden (OYL 3:2). Osakeoikeus sisältää erilaisia velvollisuuksia ja oikeuksia, joita ovat varallisuus oikeudet sekä hallinnoimisoikeudet. Varallisuus oikeuksiksi katsotaan oikeus saada osuus yhtiöstä jaettavista varoista ja oikeus merkitä uusia osakkeita tai optio-oikeuksia. Hallinnoimisoikeudet pitävät sisällään äänioikeuden yhtiökokouksessa sekä tiedonsaanti- ja kyselyoikeudet.⁹⁸

Lähtökohtaisesti kaikki osakkeet tuottavat yhtäläisen oikeuden käyttää ääni- tai muuta oikeutta osakeyhtiössä. Kuitenkin yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä erilajisista osakkeista. (OYL 3:1) Jokainen yhtiön osakkeita omistava saa osallistua yhtiön yhtiökokouksiin, mutta velvollisuutta tähän ei ole⁹⁹. Edellytyksenä yhtiökokoukseen osallistumiselle on, että osakkeenomistaja on merkittynä osake- tai osakasluetteloon tai hän on ilmoittanut saantonsa yhtiölle ja esittänyt siitä luotettavan selvityksen (OYL 3:2 ja 4:2).

Osakkeet eivät lähtökohtaisesti luo velvollisuuksia osakkeenomistajille, pois lukien osakkeen merkintähinnan maksaminen. Yhtiöjärjestyksessä voidaan kuitenkin määrätä velvollisuuksia osakkeenomistajille, kuten esimerkiksi lisä- tai palvelumaksuja.¹⁰⁰ Osakkeenomistajalla ei myöskään ole velvollisuutta käyttää osakkeiden tuottamia oi-

⁹⁶ EOYL 8 luku 8 § 1 mom; Koski & Schultén 2001, s. 501-503.

⁹⁷ HE 109/2005 vp, s. 78.

⁹⁸ Mähönen & Villa 2013, s. 157-159.

⁹⁹ Ks. KKO 1996:46 ratkaisu, jossa osakkeenomistajalla ei ollut velvollisuutta osallistua hallitus- tai yhtiökokoustyöskentelyyn.

¹⁰⁰ Kyläkallio ym. 2008, s. 220-222.

keuksiaan. Osakkeiden tuottamat oikeudet eivät lakkaa vanhenemalla, vaikka oikeuksia ei käytettäisi vuosiin¹⁰¹. Tällöin kuitenkin osakkeiden tuottamat saatavat voivat jäädä perimättä tai muut oikeudet käyttämättä.

Osake antaa omistajalleen oikeuden yhtiön varoihin, mutta vasta viimesijaisen oikeuden. Tämä tarkoittaa sitä, että konkurssin tai selvitystilan myötä purkautuvasta yhtiöstä osakkeenomistaja voi saada varoja jako-osuutena vasta, kun kaikki yhtiön velat on maksettu. (OYL 20:15) Vastapainona viimesijaiselle oikeudelle yhtiön varoihin osakkeenomistajilla on viimesijainen päätösvalta yhtiön asioissa. Osakeyhtiön osakkeita saadaan vapaasti luovuttaa ja hankkia, mikäli yhtiöjärjestyksen määräykset sen sallivat (OYL 1:4). Julkisten osakeyhtiöiden osakkeilla käydään julkista kauppaa säännellyillä markkinoilla pörssissä ja niiden hinta käytännössä perustuu kysyntään sekä tarjontaan. Yksityisten osakeyhtiöiden osakkeet ovat sitä vastoin harvemmin kaupankäynnin kohteena. Yksityisen osakeyhtiön osakkeita ei saa ottaa arvopaperimarkkinalain 2 luvun 5 §:ssä tarkoitetun säännellyn markkinan myynnin kohteeksi, vaan niiden kaupankäynti tapahtuu muissa foorumeissa.

Osakkeenomistajat päättävät yhtiön asioista yhtiökokouksessa (OYL 5:1.1). Päätösvalan säännös pitää sisällään myös olettamuksen osakkeenomistajien ja yhtiön erillisyydestä, eli siitä, että osakkeenomistajilla on oikeus päättää yhtiön asioista vain kun hän osallistuu yhtiökokoukseen. Osakkeenomistaja voi myös asettua ehdolle ja tulla valituksi yhtiön toimielimiin, kuten hallitukseen tai toimia myös toimitusjohtajana.¹⁰²

Yhtiökokousta pidetään oikeuskirjallisuudessa usein yhtiön ylimpänä yhtiöoikeudellisenä päättävänä elimenä. Yhtiökokouksen ylintä päätösvaltaa perustellaan muun muassa yhtiökokouksen oikeudella nimittää hallitus (OYL 6:9) tai oikeudella muuttaa yhtiöjärjystä (OYL 5:30), sekä sillä, että yhtiöjärjestyksessä voidaan yhtiökokoukselle määrätä oikeus päättää muutoin hallituksen toimivaltaan kuuluvista asioista (OYL 5:2.1).¹⁰³

Mäntysaari taas katsoo, että yhtiökokous ei ole osakeyhtiön ylin toimielin, vaan sillä ja hallituksella on omat laissa säädetyt tehtäväalueet joiden puitteissa ne molemmat ovat

¹⁰¹ Ks. KKO 2000:78, jonka ratkaisussa todetaan, että osakeoikeus yhtiötä kohtaan ei vanhene siten, että osake lakkaisi olemasta ajan kulumisen johdosta.

¹⁰² Rissanen ym. 2006, s. 245.

¹⁰³ Ks. esim. Villa 2013, s. 256; Airaksinen ym. 2010a, s. 231-232; Hirvonen ym. 2003, s. 317.

yhtiön ylimpiä toimielimiä¹⁰⁴. Mäntysaari perustelee kantaansa sillä, että nimittämis- tai erottamisoikeus ei oikeuta antamaan ohjeita toimielimen jäsenille eikä se velvoita jäseniä noudattamaan nimittäjän ohjeita, sekä nimittämis- ja erottamisoikeus ei anna oikeutta päättää asioista, jotka kuuluvat nimitettävän toimielimen päätettäväksi¹⁰⁵. Lisäksi Mäntysaari toteaa, että yhtiökokouksen toimiala on hallituksen vastaavaa ka- peampi, koska se päättää vain laissa tai yhtiöjärjestyksessä sen toimivaltaan säädetyis- tä asioista¹⁰⁶. Hallitus taas huolehtii yleisen toimivallan perusteella yhtiön hallinnosta ja toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä sekä muista tehtävistä, joita ei ole annet- tu yhtiön muille toimielimille¹⁰⁷.

Yhtiökokous koostuu niistä osakkeenomistajista, jotka ovat kulloinkin paikalla tai lailli- sesti kokouksessa edustettuina (OYL 5:6 ja 5:8). Osakeyhtiölain 5 luvun 2 §:n mukaises- ti yhtiökokouksen päätöksenteko perustuu sen toimivaltaan päättää sille osakeyhtiö- lain mukaan kuuluvista yhtiön asioista, mutta yleinen toimivalta kuuluu hallitukselle¹⁰⁸.

Osakkeenomistajat käyttävät päätösvaltaansa lähtökohtaisesti yhtiökokouksessa (OYL 5:1) ja kokouksessa päätetään asioista, jotka ovat merkittynä kokouskutsuun tai jotka yhtiöjärjestyksen mukaan kuuluvat yhtiökokouksen päätettäväksi. Lisäksi varsinaisessa ja ylimääräisessä yhtiökokouksessa on päätettävä mitä osakeyhtiölain 5 luvun 3 §:ssä säädetään. (OYL 5:11)

Yhtiökokouksen päätös syntyy yleisimmin äänestämällä. Äänestämällä päätös voi syn- tyä enemmistöpäätöksenä, määräänemmistöpäätöksenä tai vaaleissa valintana, jolloin valituksi tulee eniten ääniä saanut. Päätös voi myös tietyissä erityistilanteissa vaatia kaikkien osakkeenomistajien suostumusta (OYL 5:29).¹⁰⁹ Äänestämisessä päätöksen mukaisesti äänestäneiden osakkeenomistajien katsotaan myötävaikuttaneen päätök- sentekoon.

Yhtiökokouksen päätös voi syntyä myös äänestämättä ja se tarkoittaa sitä, että koko- uksessa on esitelty vain yksi päätösehdotus ja puheenjohtaja vahvistaa sen yhtiökoko- uksen toteamaksi päätökseksi. Mikäli päätös tehdään äänestämättä sitä katsotaan

¹⁰⁴ Mäntysaari 2002, s. 141.

¹⁰⁵ Mäntysaari 2002, s. 140.

¹⁰⁶ Mäntysaari 2002, s. 141.

¹⁰⁷ Ks. kappale: Hallitustyöskentely – toimivalta ja tehtävät, s.18-20; OYL 6 luku 2 §.

¹⁰⁸ HE 109/2005 vp, s. 65.

¹⁰⁹ Kyläkallio ym. 2008, s. 544.

kannattaneen kaikki läsnä olleet osakkeenomistajat. Mikäli jokin osakkeenomistajista on ennen päätöstä käydyssä keskustelussa ilmoittanut olevansa kannattamatta päätösehdotusta, ei hänen katosta myötävaikuttaneen päätöksentekoon. Jos eriävä mielipide annetaan vasta päätöksenteon jälkeen, se ei enää poista osallisuutta päätökseen¹¹⁰.¹¹¹

Yhtiökokouksessa tehtävien päätösten lisäksi osakkeenomistajat voivat päättää yhtiökokoukselle kuuluvasta asiasta yksimielisellä päätöksellä pitämättä erillistä yhtiökokousta. Tämä päätös tulee kirjata, päivätä, numeroida ja se tulee vähintään kahden osakkeenomistajan allekirjoittaa. (OYL 5:1.2) Lisäksi yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä toimitusjohtajan tai hallituksen yleistoimivallan alaisen asian päättämisestä yhtiökokouksessa (OYL 5:2). Myös hallitus voi yksittäistapauksessa siirtää sen omaan tai toimitusjohtajan yleistoimivaltaan kuuluvan asian yhtiökokouksen päätettäväksi (OYL 6:7).

Yhtiökokous voi kieltäytyä päättämästä hallituksen tai toimitusjohtajan yleistoimivaltaan kuuluvasta asiasta, jonka hallitus on omasta aloitteestaan siirtänyt yhtiökokoukselle¹¹². Tällöin vastuu päätöksen seuraamuksista säilyy hallituksella. Mikäli asia on siirretty yhtiökokoukselle yhtiöjärjestyksen määräyksen perusteella, on yhtiökokouksella velvollisuus tehdä päätös asiasta.¹¹³

Yhtiökokouksen toimivaltaa rajoittaa yhtiöjärjestyksen ja osakeyhtiölain lisäksi myös muut lait sekä hyvä tapa (OYL 1:9). Yhtiökokous ei myöskään saa tehdä päätöstä äänen enemmistöllä asiasta, joka on yhtiön toimialan vastainen, vaikka ääni- ja osakeenemmistö olisi sellainen jolla toimialaa voitaisiin yhtiöjärjestykseen muuttaa¹¹⁴. Myös osakeyhtiölain määräykset toiminnan tarkoituksesta (OYL 1:5) ja yhdenvertaisuusperiaatteesta (OYL 1:7) rajoittavat yhtiökokouksen toimivaltaa ja päätöksentekoa.¹¹⁵

Julkisen ja yksityisen osakeyhtiön osalta etenkin osakkeenomistajien rooli muuttuu huomattavasti siirryttäessä suuresta yhtiöstä pieneen. Suurelle joukolle eriytynyt omistus tarkoittaa usein sitä, että osakkeenomistajat eivät tiedä yhtiöstä niin paljon kuin

¹¹⁰ Ks. KKO 1984 II 148, perustelut.

¹¹¹ Kyläkallio ym. 2008, s. 544.

¹¹² HE 109/2005 vp, s. 82.

¹¹³ Kyläkallio ym. 2008, s. 484.

¹¹⁴ KKO 1974 II 9: Korkein oikeus kumosi yhtiökokouksen päätöksen, joka oli yhtiöjärjestyksen toimialamääräyksen vastainen. Päätöksen äänen enemmistön määrällä ei ollut merkitystä, koska päätös oli yhtiöjärjestyksen vastainen.

¹¹⁵ Kyläkallio ym. 2008, s. 484.

pienessä yhtiössä. Lisäksi suuressa yhtiössä tällöin yhtiön johdon rooli korostuu liiketoiminnallisissa päätöksissä. Tästä johtuen osakeyhtiölakia ja muita säädöksiä on tässä tutkielmassa tarkasteltu lähinnä pienen yhtiön näkökulmasta.

4 Yritysjärjestelyt

Yritysjärjestelyissä on kyse yhtiöiden tarpeesta muuttua, joskus se tarkoittaa laajentamista suuremmiksi kokonaisuuksiksi ja toisinaan taas toiminnan supistamista tai jakamista pienempiin osiin. Yhtiöiden yritysjärjestelyiden tarpeet johtuvat usein osakkeenomistajien tarpeista tai yhtiön hallituksen liiketoiminnallisista päätöksistä. Yritysjärjestelyillä lähes poikkeuksetta tavoitellaan säästöjä, liiketoiminnan tehokkuuden parantamista tai muita yhtiön kannattavuutta parantavia toimia, jollei yhtiön toiminnan tarkoitus ole jotain muuta kuin voitontuottaminen osakkeenomistajille.

Osakeyhtiölaki ei sääntele kaikkia mahdollisia yritysjärjestelyjen muotoja sekä yhtiömuodon muuttamisia¹¹⁶. Tässä tutkimuksessa keskitytään vain yritysjärjestelyihin erityisesti osakeyhtiölain näkökulmasta, jättäen lisäksi ulkopuolelle yhtiömuodon muutostilanteet.

4.1 Yrityskauppa

Yrityskauppaa ei pidetä varsinaisena yritysjärjestelynä, vaan tosiasiaassa se on osa yritysjärjestelyä. Yrityskauppa on kuitenkin Immosen mukaan yleisin tapa järjestää uudeen yhtiön liiketoiminta ja omistus¹¹⁷, joten siksi sitä on hyvä käsitellä myös tässä tutkimuksessa.

Yrityskauppa on yleensä yritysjärjestelyn alku- tai loppupäässä oleva toimi yritysjärjestelyn kokonaisuudesta. Usein yrityskauppa on jonkin elinkeinoverolain mukaisen yritysjärjestelyn, joita ovat sulautuminen, jakautuminen, liiketoimintasiirto tai osakevaihto, alussa oleva vaihe, jonka jälkeen kohdeyhtiössä toteutetaan usein omistuksen tai toiminnan rakenteen muutoksia.¹¹⁸

Yleensä yrityskauppana pidetään toimia, joilla kohdeyrityksen koko tai tietty osa liiketoiminnasta ja siihen liittyvä omaisuus ostetaan tai vaihtoehtoisesti ostetaan osakkeita

¹¹⁶ Villa ym. 2007, s. 102.

¹¹⁷ Immonen 2011, s. 17.

¹¹⁸ Immonen 2011, s. 17.

ja osuuksia kohdeyrityksestä. Yrityskauppa termiä käytetään lainsäädännössä kilpailulaissa, jossa on myös määritelmä kilpailulain mukaiselle yrityskaupan termille. Kilpailulain 21 §:n mukainen yrityskaupan määritelmä on laaja ja se tarkoittaa joko määräysvallan hankkimista yhtiöstä, koko liiketoiminnan hankkimista tai osaa siitä, sulautumista taikka yhteisyrityksen perustamista. Lisäksi yrityskauppa termi on valtioneuvoston asetuksessa yrityskauppojen ilmoitusvelvollisuudesta (1.9.201/1012), jossa määritelmän osalta viitataan kilpailulain 21 §:ään.

Yrityskauppa termin voidaan katsoa olevan siis yleiskäsite, jota ei ole määritelty kovin tarkasti. Samoin on myös yritysosto -termin kohdalla ja se on mainittu laissa ulkomaa-laisten yritysostojen seurannasta, jossa myös sitä käytetään yleiskäsitteenomaisesti kuvaamaan monenlaisia osakkeiden tai vaikutusvallan luovia kauppvoja tai ostoja. Laeissa yritysoston tai -kaupan huomio onkin kiinnitetty toimen lopputulokseen, eikä niinkään sen oikeudelliseen muotoon¹¹⁹.

4.1.1 Yrityskaupan toteuttaminen

Yrityskauppoja jaetaan usein kaupan kohteen mukaan. Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa jako on usein tehty liiketoiminta- eli substanssikauppaan sekä osake- tai yhtiöosuuskauppaan. Jos kaupan kohteena on substanssi, eli yrityksen toiminta ja sitä välittömästi palveleva liikeomaisuus, kuten esimerkiksi käyttöomaisuus ja vaihtomaisuus, tällöin kauppaan usein liittyy myös liikearvo ja liiketoimintaan kohdistuvat tulonodotukset sekä myös aineettomana omaisuutena muun muassa tietotaito, asiakasrekisterit tai sopimukset. Substanssikaupassa myyjänä on kyseessä oleva yhtiö. Osake- tai yhtiöosuuskaupassa kyse on yksinkertaisesti myytävän yhtiön osakkeiden tai osuuksien kaupasta, jossa vaikutusvalta vaihtaa omistajaa. Osake- ja yhtiöosuuskaupassa kaupan kohteena on siis kohdeyhtiön osakkeet tai osuudet, jolloin myyjänä on osakkeenomistaja.¹²⁰

Liiketoiminnan kauppa on juridisesti tarkastellen osin irtaimen omaisuuden kauppaa ja osin kiinteistön kauppaa, mikäli molempia omaisuuslajeja kauppaan sisältyy. Silti kau-

¹¹⁹ Mähönen & Villa 2012, s. 518.

¹²⁰ Immonen 2011, s. 24-26.

passa tehdään yleensä vain yksi sopimus kauppakirjana. Kauppakirjan lisäksi tulee tehdä mahdollisen kiinteän omaisuuden osalta erillinen maakaaren 2 luvun 1 §:n mukainen luovutuskirja, jonka vahvistaa kaupanvahvistaja sekä kiinteistölle on haettava lainhuuto.¹²¹ Kaupassa voi myös siirtyä liiketoimintaan kohdistuvat velat, jos niiden sovi- taan olevan osa kauppahintaa. Jos myyjän velkoja tai muita vastuita, kuten esimerkiksi takausvastuita, siirretään ostajalle se edellyttää aina velkojien suostumusta.¹²²

Osakkeiden tai yhtiöosuuksien kauppa on oikeudellisesti tarkastellen aina irtaimen omaisuuden kauppaa, vaikka yhtiöstä ostettaisiin koko osakekanta ja se omistaisi myös kiinteistöjä. Tällöin ostettavan yhtiön omaisuus tai velvollisuudet eivät siirry ostajille. Osakekauppa on mahdollista tehdä vapaamuotoisesti ja myös suullisesti.¹²³ Näin ollen kauppalaki sääntelee niin liiketoimintakaupan kuin myös omistuskaupan suoritusvel- vollisuutta ja sen rikkomisen häiriötilanteita.

Yrityskaupassa ostaja voi maksaa kaupan kohdetta myös muuna kuin rahana, kuten velkoina ja vastuina. Mikäli ostajana on yhtiö, se voi esimerkiksi maksaa kauppahintaa myös omilla osakkeillaan. Osakeyhtiö tai sen osakkeenomistaja voi lähtökohtaisesti luovuttaa vapaasti osakkeensa kenelle tahansa toiselle. Myös kaupan ehdoista osapuo- let voivat sopia itsenäisesti. Osakeyhtiölain mukaisesti lähtökohtana onkin osakkeiden vaihdannan vapaus (OYL 1:4 §).

Mutta yrityskauppoihin voidaan rinnastaa myös osakekaupat, jotka ovat eivät ole va- paaehtoisia kauppoja, kuten osakeyhtiölain 18 luvun enemmistöosakkeenomistajan oikeus ja velvollisuus lunastaa yhtiön vähemmistöosakkeenomistajien osakkeet¹²⁴. Se jolla on enemmän kuin yhdeksän kymmenesosa yhtiön kaikista osakkeista ja äänistä, on oikeutettu käyvästä hinnasta lunastamaan muiden osakkeenomistajien osakkeet. Sitä vastoin osakkeenomistajalla, jonka osakkeet voidaan lunastaa, on myös oikeus vaatia osakkeidensa lunastusta. (OYL 18:1 §)

Myös arvopaperimarkkina- laissa on säädös pakollisesta ostotarjouksesta, kun jonkin osakkeenomistajan ääniosuus julkisen kaupankäynnin kohteena olevasta yhtiöstä kas- vaa yli kolmeen kymmenesosaan yhtiön osakkeiden äänimäärästä. Tällöin osakkeen-

¹²¹ Immonen 2011, s. 30.

¹²² Blummé ym. 2008, s. 11.

¹²³ Blummé ym. 2008, s. 14.

¹²⁴ Mähönen & Villa 2012, s. 518.

omistajan tulee tehdä julkinen ostotarjous kaikista muista yhtiön liikkeelle laskemista osakkeista ja niihin oikeuttavista arvopapereista. (AML 11:19 §)

Näiden lakisääteisten velvoitteiden lisäksi pakollinen tarjous- tai lunastusvelvollisuus voi perustua myös yhtiön yhtiöjärjestyksen määräykseen. Poikkeuksellisesti yhtiön osakkeenomistajilla, yhtiöllä tai muulla henkilöllä voi olla yhtiöjärjestyksen oikeuttama lunastusoikeus uudelle ostajalle siirtyvistä osakkeista (OYL 3:7 §). Lisäksi yhtiön yhtiöjärjestyksessä voi olla ns. suostumuslauseke, joka edellyttää osakkeiden hankkimiseksi yhtiön suostumusta. Yhtiön suostumuksen antaa hallitus, ellei yhtiöjärjestyksessä toisin määrätä (OYL 3.8 §). Myös suostumuksen antamisen edellytyksistä voidaan määrätä erikseen yhtiöjärjestyksessä. Yhtiön oikeudesta ja velvollisuudesta hankkia omia osakkeitaan säädetään osakeyhtiölain 15 luvussa. Myös osakassopimuksilla voidaan rajoittaa osakkeiden vapaata luovutettavuutta, mutta ne koskevat vain sopimuksen osapuolia¹²⁵. Näin ollen osakkeenomistajien välillä tehty sopimus sitoo vain heitä, eikä esimerkiksi yhtiötä tai sen velkoja.

4.1.2 Yrityskaupasta päättäminen

Osakeyhtiön osakkeiden tai liiketoiminnan myynnistä päättäminen kuuluu yleensä yhtiön hallitukselle sen yleistoimivallan nojalla. Osakeyhtiölain 6 luvun 2 §:n mukaisesti yhtiön hallitus huolehtii yhtiön hallinnosta ja sen toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä. Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että järjestäessään asianmukaisesti yhtiön toimintaa hallituksella on oikeus ja velvollisuus ryhtyä myös yhtiön kannalta epätavallisiin ja laajakantoisiin toimiin. Liiketoiminnan ja osakkeiden luovutuksen on katsottu sisältyvän tähän oikeuteen.¹²⁶

Hallituksen toimivaltaa asiassa rajoittaa mahdolliset yhtiöjärjestyksen määräykset ja osakeyhtiölain säädökset, joita hallituksen on noudatettava. Osakeyhtiölain 6 luvun 3 §:n mukaan hallituksen tulee tehdä päätöksensä toimivaltaiseksi kokoontuneena ja enemmistöperiaatteen mukaisesti. Säädöksen mukaan hallitus on päätösvaltainen kun paikalla on yli puolet jäsenistä, kaikille jäsenille on mahdollisuuksien mukaan varattu

¹²⁵ Blummé ym. 2008, s. 15.

¹²⁶ Blummé ym. 2008, s. 12.

tilaisuus osallistua asian käsittelyyn ja päätöstä tekevät jäsenet eivät ole esteellisiä. Hallituksen jäsen on esteellinen, jos asia koskee hänen ja yhtiön välistä asiaa tai hänelle on käsiteltävästä asiasta odotettavissa olennaista etua, joka voi olla ristiriidassa yhtiön edun kanssa (OYL 6:4 §).

Yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä lakia tiukemmista päätöksenteon edellytyksistä, kuten esimerkiksi enemmistöperiaatteen sijasta käytettävästä määräenemmistön vaatimuksesta. Lisäksi yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä osakkeiden vapaasta luovutavuudesta poiketen lunastuslausekkeesta, jonka nojalla yhtiö, osakkeenomistaja tai muu henkilö saa oikeuden lunastaa muulta omistajalta kuin yhtiöltä toiselle siirtyvät osakkeet (OYL 3:7).

Yhtiöjärjestyksessä voidaan myös määrätä yhtiökokous päättämään hallituksen tai toimitusjohtajan yleistoimivaltaan kuuluvasta asiasta, mutta yksittäistapauksissa yksimieliset osakkeenomistajat saavat tehdä päätöksen hallituksen tai toimitusjohtajan yleistoimivaltaan kuuluvasta asiasta (OYL 5:2). Näin ollen yksimieliset osakkeenomistajat voivat tehdä päätöksen myös yrityskaupasta. Yksimielisyys edellyttää sitä, että kaikkien osakkeenomistajien on osallistuttava päätöksentekoon ja heidän on oltava asiasta samaa mieltä.

Hallitus voi yksittäistapauksissa siirtää yleistoimivaltaansa kuuluvan asian yhtiökokouksen päätettäväksi (OYL 6:7 §), joka käsittää myös yrityskauppaa koskevan päätöksenteon. Tällä päätöksenteon siirrolla hallitus siirtää myös päätöksenteon vastuun yhtiökokoukselle.

Yrityksen toiminnan kannalta merkittäväksi katsottavan osan myyminen saattaa edellyttää yhtiökokouksen päätöstä. Kun yhtiöjärjestys sitoo hallitusta ja rajoittaa sen toimivaltaa, voi se siten rajoittaa myös yrityskaupasta päättämistä. Merkittävän osan myyminen yhtiöstä voi edellyttää liiketoiminnan muuttumista niin, että myös yhtiön toimialaa tulee vaihtaa ja se edellyttää yhtiöjärjestyksen muuttamista. Yhtiöjärjestyksestä voidaan muuttaa vain yhtiökokouksessa määräenemmistö päätöksellä (OYL 5:30). Näin ollen hallitus ei ole oikeutettu sellaisiin liiketoiminnan tai osakkeiden luovutuksiin, jotka muuttavat yhtiön toimialaa. Myöskin yhtiön toimialan vastainen liiketoiminnan luovutus edellyttää yhtiöjärjestyksen muuttamista ja vaatii määräenemmistö päätöksen

yhtiökokouksessa. Mikäli hallitus aikoo myydä koko yhtiön liiketoiminnan, myös se vaatii yhtiökokouksen määräenemmistön suostumuksen.¹²⁷

Yhtiössä, joka ostaa osuuksia tai liiketoimintaa toisesta yhtiöstä, päätöksen kaupasta tekee myös lähtökohtaisesti hallitus. Yhtiön toiminnan laajentamisen katsotaan kuuluvan hallituksen yhtiön toiminnan asianmukaiseen järjestämiseen, mutta hallitus voi myös siirtää päätöksenteon yhtiökokoukselle. Myös yksimieliset osakkaat voivat tehdä ostopäätöksen yrityskaupasta. Mikäli hankittava liiketoiminta ei sisälly yhtiön yhtiöjärjestyksen mukaiseen toimialaan, tällöin asiasta päättää pääsääntöisesti yhtiökokous.¹²⁸ Toisen yhtiön osakkeiden hankkimisesta päättää kuitenkin aina hallitus, ellei yhtiöjärjestys nimenomaisesti määrää sen kuuluvan yhtiökokoukselle tai hallitus itse yksittäistapauksessa siirrä päätöksentekoa yhtiökokoukselle¹²⁹.

Osakeomistuksen hankkimisen katsotaan aina kuuluvan hallituksen yleistöimivaltaan, kun taas liiketoiminnan ostaminen ei aina siihen kuulu, mikäli ostettava liiketoiminta ei sisälly ostavan yhtiön toimialaan. Jos yhtiön toimiala on muotoiltu yhtiöjärjestykseen hyvin yleisesti tai sisältäen jopa kaiken laillisen liiketoiminnan, laajentaa se huomattavasti hallituksen toimivaltaa päättää yrityskaupan toteuttamisesta. Mikäli yhtiöjärjestyksen toimialamääräys sisältää kaiken laillisen liiketoiminnan, voi hallitus aina päättää yrityskaupan toteuttamisesta.¹³⁰

4.2 Sulautuminen

Sulautumisella tarkoitetaan menettelyä, jossa kaksi tai useampi osakeyhtiö sulautuu yhdeksi yhtiöksi. Sulautumisessa sulautuvien yhtiöiden varat ja velat sekä kaikki muut velvoitteet siirtyvät yhteen vastaanottavaan yhtiöön. Sulautuva yhtiö lakkaa ja sen osakkeenomistajat saavat sulautumisvastikkeena pääsääntöisesti vastaanottavan yhtiön osakkeita, mutta vastike voi olla myös rahaa tai muuta omaisuutta tai sitoumuksia (OYL 16:1). Sulautuminen ja fuusio oikeudellisina käsitteinä on oikeuskirjallisuudessa

¹²⁷ Blummé ym. 2008, s. 12-13.

¹²⁸ Blummé ym. 2008, s. 13.

¹²⁹ Blummé ym. 2008, s. 15.

¹³⁰ Blummé ym. 2008, s. 13.

katsottu tarkoittavan yleensä samaa, mutta fuusio voidaan nähdä myös laajempänä käsitteenä sisältäen oikeudellisen sulautumisen sekä taloudellisen yrityskaupan¹³¹.

4.2.1 Sulautumismenettelyt

Sulautumisesta säädetään osakeyhtiölain 16 luvussa, joka perustuu EY:n sulautumisdirektiiviin¹³². Sulautumisdirektiivi koskee vain julkisia osakeyhtiöitä, mutta Suomessa osakeyhtiölakiin on otettu direktiivin säännökset koskemaan myös yksityisiä osakeyhtiöitä. Sittemmin osakeyhtiölain menettelyjä on muutettu joustavimmiksi yksityisille osakeyhtiöille muuttamalla osakkeenomistajien suojaksi säädettyjä edellytyksiä tahdonvaltaisiksi¹³³. Direktiivipohjaisesta laista johtuen on mahdollista, että EY:n sääntelystä johdettavat EY:n oikeustapaukset voivat vaikuttaa ainakin tulkintaa ohjaavasti myös yksityisten osakeyhtiöiden sulautumiseen¹³⁴.

Osakeyhtiölain mukaan sulautuminen voi tapahtua niin, että yksi tai useampi sulautuva yhtiö sulautuu jo olemassa olevaan vastaanottavaan yhtiöön. Tätä sulautumistapaa kutsutaan absorptiosulautumiseksi. Kombinaatiosulautumisesta on kyse, kun vähintään kaksi sulautuvaa yhtiötä sulautuvat uuteen perustettavaan vastaanottavaan yhtiöön. Näiden lisäksi osakeyhtiölaissa on mainittu kaksi muuta sulautumistapaa, jotka ovat absorptiosulautumisen erityismuotoja. Näistä ensimmäinen on tytäryhtiösulautuminen, jossa sulautumiseen osallistuvat yhtiöt omistavat kaikki sulautuvan yhtiön osakkeet sekä mahdolliset optio-oikeudet ja muut osakkeisiin oikeuttavat erityiset oikeudet, joista säädetään OYL 10 luvussa¹³⁵. Kolmikantasulautumisessa on kyse myöskin absorptiosulautumisesta, jossa jokin muu taho kuin vastaanottava yhtiö antaa sulautumisvastiketta. (OYL 16:1)

Tytäryhtiösulautuminen on Suomessa yleisin sulautumistapa. Tämä katsotaan johtuvan siitä, että sen menettely on yksinkertainen ja joustava suhteessa normaaliin absorp-

¹³¹ Esim. Immonen 2011, s. 2-3; Mähönen & Villa 2012, s. 517-520.

¹³² Kolmas Neuvoston direktiivi 78/855/ETY

¹³³ Immonen 2011, s. 147; HE 109/2005 vp, s. 145.

¹³⁴ Airaksinen ym. 2010b, s. 217; Immonen 2000, s. 558-559.

¹³⁵ Mähönen & Villa 2012, s. 557.

tiosulautumiseen¹³⁶. Lisäksi tytäryhtiösulautumisten yleisyys voisi selittyä sillä, että sulautuminen on usein osa suurempaa yritysjärjestelykokonaisuutta, jolloin tytäryhtiösulautuminen toteutetaan yrityskaupan yhteydessä tai sen jälkeisenä toimenä.

4.2.2 Sulautumisesta päättäminen

Sulautumisesta päättävät toimielimet vaihtelevat hieman sen mukaan, mistä sulautumiseen osallistuvasta yhtiöstä ja sulautumismuodosta on kyse sekä siitä vaatiiko tietty osa osakkeenomistajista asian käsittelyä ja päättämistä yhtiökokouksessa.

Sulautuvassa yhtiössä yhtiökokous päättää aina sulautumissuunnitelman hyväksymisestä määräenemmistöllä, vähintään kaksi kolmasosaa annetuista äänistä ja kokouksessa edustetuista osakkeista (OYL 5:27), kun kyse on absorptiosulautumisesta tai kombinaatiosulautumisesta (OYL 16:9). Tytäryhtiösulautumisesta päättää sulautuvan yhtiön hallitus (OYL 16:9.1).¹³⁷

Vastaanottavassa yhtiössä sulautumisesta päättää hallitus. Jos vastaanottavalla yhtiöllä on vähemmän kuin yhdeksän kymmenesosaa sulautuvan yhtiön osakkeista, voidaan päätöksenteko siirtää yhtiökokoukseen, mikäli osakkeenomistajat joilla on vähintään yksi kahdeskymmenesosa yhtiön osakkeista, sitä vaativat. Tällöin osakemäärää laskettaessa ei oteta huomioon osakkeita, jotka yhtiö tai sen tytäryhtiö omistavat. (OYL 16:9) Joten käytännössä muista sulautumisista kun tytäryhtiösulautumisista päättää usein yhtiökokous osakkeenomistajien vaatimuksesta tai hallituksen itse siirtäessä asian käsittelyn yhtiökokoukselle.

Tytäryhtiösulautumisesta sulautuvassa yhtiössä päättää hallitus, jolloin myös vastaanottavassa emoyhtiössä asiasta päätetään pääsääntöisesti hallituksessa. Ainoa poikkeus vastaanottavan emoyhtiön päätöksenteosta on edellä esitetty vastaanottavan yhtiön omistusosuuden ollessa alle 9/10 osaa sulautuvasta yhtiöstä ja vähintään 1/20 osan osakkeita omistavien osakkaiden esittämä vaatimus, jolloin asiasta päätetään yhtiökokouksessa (OYL 16:1.3).

¹³⁶ Immonen 2011, s. 150.

¹³⁷ Mähönen & Villa 2013, s. 311-312.

Sulautumisesta tulee osallistuvien hallitusten laatia sulautumissuunnitelma osakeyhtiölain 16 luvun 3 §:n vähimmäisedellytysten mukaisesti. Sulautuvien yhtiöiden on yhdessä rekisteröitävä sulautumissuunnitelma kuukauden kuluessa sen allekirjoittamisesta tai sulautuminen raukeaa (OYL 16:5).

Sulautumissuunnitelma on osallisyhtiöiden välinen ehdollinen sopimus, joka tulee voimaan hallitusten hyväksymisellä sekä suunnitelman rekisteröinnillä. Jos sulautumisesta päättää yhtiökokous sulautumissuunnitelma on hallituksen päätösehdotus yhtiökokoukselle. Sulautumissuunnitelman on tarkoitus antaa riittävä ja tarkoituksenmukainen selvitys osallistuvien yhtiöiden taloudellisesta tilasta sekä määritellä sulautumisvastike. Suunnitelma antaa hallituksen lisäksi tietoja myös osakkeenomistajille ja velkojille, jolloin nämä sidosryhmät voivat arvioida sulautumisen vaikutuksia omaan asemaansa.

138

Sulautumisesta päättävän yhtiökokouksen tulee päättää, tai hallituksen tekemä sulautumispäätös tulee tehdä, neljän kuukauden kuluessa sulautumissuunnitelman rekisteröinnistä tai muutoin sulautuminen raukeaa. (OYL 16:6.3)

Sulautumissuunnitelman lisäksi osakeyhtiölaki edellyttää sulautuvien yhtiöiden pitävän esillä muitakin tietoja ja asiakirjoja osallistuvista yhtiöistä ennen suunnitelman hyväksymistä yhtiökokouksessa. Näitä asiakirjoja ovat kolmen edellisen tilikauden tilinpäätökset, toiminta- ja tilintarkastuskertomukset, osavuosikatsaukset, varojen jakoa koskevat päätökset, muut lausunnot olennaisesti yhtiön asemaan vaikuttavista tapahtumista sekä tilintarkastajan lausunto. (OYL 16:11)

4.2.3 Sulautumisen voimaantulo ja oikeusvaikutukset

Sulautuminen tulee voimaan osakeyhtiölain 16 luvun 14 §:n mukaisesti rekisteri-ilmoituksella sulautumisen täytäntöönpanosta tai muutoin sulautuminen raukeaa. Ilmoituksessa tulee olla sulautumiseen osallistuvien yhtiöiden hallitusten jäsenten ja toimitusjohtajien vakuutus lain noudattamisesta, tilintarkastajan lausunto sekä yhtiöiden päätökset sulautumisesta. Lisäksi rekisteröinti edellyttää sitä, ettei velkojat ole

¹³⁸ HE 109/2005 vp, s. 147.

vastustaneet sulautumista tai ovat saaneet maksun taikka turvaavan vakuuden saatavilleen. (OYL 16:14-15)

Sulautuminen on yleisseuraanto, jossa osakeyhtiölain 16 luvun 16 §:n mukaisesti sulautuvan yhtiön varat ja velat siirtyvät ilman selvitysmenettelyä vastaanottavalle yhtiölle. Yleisseuraannolla tarkoitetaan sitä, ettei varoja ja velkoja tarvitse yksilöidä tai erotella ja vastaanottava yhtiö saa ne oikeusasemat mitkä sulautuvalla yhtiöllä oli. Sulautumisessa varojen ja velkojen siirtymisen lisäksi ei tapahdu muita luovutustoimia. Kun sulautumisen täytäntöönpano rekisteröidään, sulautuva yhtiö purkautuu ja kombinaatiosulautumisessa vastaanottava yhtiö syntyy. Samalla sulautuvan yhtiön osakkeenomistajille, optio-oikeuden ja muun osakkeisiin oikeuttavan erityisen oikeuden haltijalle syntyy oikeus sulautumissuunnitelman mukaiseen sulautumisvastikkeeseen.¹³⁹ Sulautumisessa ei tapahdu sopimusten siirtoa, joten osallistuvien yhtiöiden sopimusosakkeiden erillistä suostumusta sulautumiseen ei lähtökohtaisesti tarvita¹⁴⁰. Immonen, Ossa ja Villa kuitenkin huomauttavat, että yleisseuraanto on periaatteena suhteellinen. Tällöin sen käsitteestä ei tulisi tehdä kovin yleistäviä johtopäätöksiä, vaan sitä tulisi arvioida jokaisessa yksittäistapauksessa erikseen, jolloin huomio tulisi kiinnittää sulautuvalta yhtiöltä siirtyviin oikeuksien ja velvollisuuksien laatuun.¹⁴¹

Sulautumispäätös korvaa sulautuvassa yhtiössä osakkeenomistajien, optio-oikeuksien ja muiden osakkeisiin oikeuttavien erityisten oikeuksien omistajien sulautumisvastikkeen merkinnät ja perustaa oikeuden sulautumisvastikkeeseen. Sulautumissuunnitelma myös korvaa kombinaatiosulautumisessa vastaanottavan yhtiön perustamissopimuksen. (OYL 16:12)

Rekisteriviranomainen tarkistaa osakeyhtiölain 16 luvun 15 §:n mukaiset rekisteröinnin edellytykset. Edellytyksinä on, että velkoja ei ole vastustanut sulautumista tai vastustaessaan on saanut maksun tai turvaavan vakuuden saatavalleen, selvitystilassa oleva yhtiö ei ole jakanut omaisuuttaan osakkeenomistajilleen sekä yritys kiinnitysten haltijoiden etuoikeudet on otettu sulautumissuunnitelmassa huomioon.¹⁴²

¹³⁹ Mähönen & Villa 2013, s. 320-322.

¹⁴⁰ Immonen 2011, s. 194.

¹⁴¹ Immonen ym. 2011, s. 101.

¹⁴² Immonen 2011, s. 193

4.3 Jakautuminen

Jakautumisesta säädetään osakeyhtiölain 17 luvussa ja sen perustana on EY:n direktiivi osakeyhtiön jakautumisesta¹⁴³. Jakautumisella tarkoitetaan menettelyä, jossa jakautuvan osakeyhtiön varat ja velat siirtyvät osittain tai kokonaan yhdelle tai useammalle vastaanottavalle osakeyhtiölle. Sääntelyn lähtökohtana on, että jakautuvan yhtiön osakkeenomistajat voivat jatkaa omistusta uudessa tai uusissa yhtiöissä ja pääsääntöisesti osakkeenomistajat saavat jakautumisvastikkeena vastaanottavan yhtiön osakkeita. Mutta myös jakautumisvastike, kuten sulautumisvastike, voi olla myös muuta omaisuutta, sitoumuksia tai rahaa. (OYL 17:1)

Osakeyhtiölain säännökset jakautumisesta ovat yhteisiä niin yksityisille kuin myös julkisille osakeyhtiöille, joten osakeyhtiölaki poikkeaa näin jakautumisdirektiivistä, joka koskee vain julkisia osakeyhtiöitä. Osakeyhtiölaissa on kuitenkin helpotuksia yksityisen yhtiön jakautumisen menettelytavoista.¹⁴⁴ Yksityinen osakeyhtiö voi poiketa laissa erikseen mainituista jakautumisen vaatimuksista, mikäli osallistuvien yhtiöiden osakkeenomistajat ovat asiasta yksimielisiä. Nämä helpotukset ovat OYL 17:3.3 kohdan mukaisesti selvityksen tarpeettomuus jakautumisen syistä sekä jakautumisvastikkeen antamisen perusteista ja ehdoista.

Jakautuminen on sulautumisen käänteinen ilmiö. Sulautumisessa kaksi tai useampi yhtiö yhdistyy yhdeksi ja jakautumisessa yksi yhtiö muuttuu useammaksi. Myös jakautumisen ja sulautumisen sääntelyt ovat monelta osin identtisiä keskenään. Kuten sulautuminen, myös jakautuminen tapahtuu yleisseuraantona, vaikka siinä varat ja velat jakautuvat useammalle yhtiölle.¹⁴⁵

Jakautumisella muutetaan yritysrakenteita siten, että osakkeenomistajien tai velkojien asema ei muuttuisi osakeyhtiölainsäädännön yleisten periaatteiden edellytyksistä. Jakautuminen voidaan toteuttaa joustavasti ja yhtiö voikin jakautua esimerkiksi heti pe-

¹⁴³ Kuudes Neuvoston direktiivi 82/891/ETY

¹⁴⁴ Immonen 2011, s. 381-382.

¹⁴⁵ Airaksinen ym. 2010b, s. 444-445.

rustamisensa jälkeen, toiminnan aikana ja jopa selvitystilassakin, mikäli tällöin ei ole aloitettu varojenjako. ¹⁴⁶

Yleisimpiä syitä jakautumiselle ovat hajauttaa liike- tai muuta toimintaa useaan eri yhtiöön tai erottaa liiketoiminta ja kiinteistöomaisuus tai nettovarallisuus toisistaan eri yhtiöihin¹⁴⁷. Jakautumisen tarkoituksena voi olla yhtiökokonaisuuksien järjesteleminen erilaisille omistajaryhmille tai erityisosaamisen erottaminen muusta liiketoiminnasta¹⁴⁸.

4.3.1 Jakautumismenettelyt

Jakautumisessa osakeyhtiö voi siirtää kaikki varansa ja velkansa kahdelle tai useammalle yhtiölle ja tällöin jakautuva yhtiö purkautuu selvitysmenettelyttä. Tällaista jakautumismenettelyä kutsutaan kokonaisjakautumiseksi. Toinen vaihtoehto jakautumismenettelylle on osittaisjakautuminen, jossa osa jakautuvan yhtiön varoista tai veloista siirtyvät yhdelle tai useammalle vastaanottavalle yhtiölle. Molemmissa menettelyissä jakautuminen voi tapahtua niin, että vastaanottava yhtiö on jo olemassa oleva tai siten että vastaanottava yhtiö perustetaan jakautumisen yhteydessä. (OYL 16:2)

Jakautuminen on monipuolinen yritysjärjestelyjen toimenpide, koska yhtiö voidaan jakaa osiin haluamallaan tavalla ja siinä ei ole vaatimusta siirtää liiketoimintakokonaisuuksia. Myös osittaisjakautumisella onnistuu samat menettelyt kuin kokonaisjakautumisella, mutta osittaisjakautumisen veroneutraalisuuden edellytyksenä on liiketoimintakokonaisuuden siirtämisen vaatimus, joka osaltaan rajaa osittaisjakautumisen käyttöalaa. ¹⁴⁹

¹⁴⁶ Immonen 2011, s. 379-380.

¹⁴⁷ Järvenoja 2007, s. 138-140.

¹⁴⁸ Immonen 2000, s. 669.

¹⁴⁹ Järvenoja 2007, s. 138-139.

4.3.2 Jakautumissuunnitelma ja jakautumisesta päättäminen

Jakautuminen perustuu jakautumissuunnitelmaan, josta säädetään osakeyhtiölain 17 luvun 3 §:ssä. Suunnitelman laatii osallistuvien yhtiöiden hallitukset (OYL 17:3.1). Jakautumissuunnitelma muodostaa hallituksen ehdotuksen jakautumisesta jakautuvan yhtiön yhtiökokoukselle, jossa yhtiökokous pääsääntöisesti päättää jakautumisesta. Jakautumisesta päättää jakautuvan yhtiön hallitus, jos jakautumiseen osallistuvat yhtiöt omistavat kaikki jakautuvan yhtiön osakkeet, optio-oikeudet ja muut osakkeisiin oikeuttavat erityiset oikeudet (OYL 17:9).

Vastaanottavassa yhtiössä jakautumissuunnitelma hyväksytään ja jakautumisesta päätetään hallituksessa. Kuitenkin jos vastaanottavalla yhtiöllä on vähemmän kuin yhdeksän kymmenesosaa jakautuvan yhtiön osakkeista, jakautumisesta päättää yhtiökokous, jos sitä vaativat osakkeenomistajat, joilla on vähintään yksi kahdeskymmenesosa yhtiön osakkeista. Äänimäärässä ei oteta huomioon yhtiön tai sen tytäryhtiön omistamia osakkeita. (OYL 17:9) Vastaanottavan yhtiön päätös jakautumisesta tulee tehdä yhtiökokouksessa myös silloin, kun jakautumisvastikkeena annetaan osakkeita eikä valtuutusta osakeantiin ole hallitukselle myönnetty¹⁵⁰.

Yhtiökokous päättää jakautumisesta määräenemmistöllä, joka tarkoittaa vähintään kahden kolmasosan enemmistöä annetuista äänistä ja yhtiökokouksessa edustetuista osakkeista, ellei määräenemmistöä ole tiukennettu yhtiöjärjestyksen määräyksellä (OYL 5:27).

Osallistuvien yhtiöiden tulee yhdessä ilmoittaa jakautumissuunnitelma rekisteröitäväksi kuukauden kuluttua sen allekirjoittamisesta, sillä jakautuminen raukeaa mikäli ilmoitusta ei tehdä määräajassa tai rekisteröinti muuten evätään (OYL 17:5). Jakautumisesta on päätettävä yhtiökokouksessa tai hallituksen päätöksellä neljän kuukauden kuluessa jakautumissuunnitelman rekisteröinnistä tai jakautuminen raukeaa (OYL 17:9).

Jakautumiseen osallistuvien yhtiöiden tulee antaa kattavat ennakkotiedot jakautumisesta ja siihen osallistuvista yhtiöistä. Näitä ennakkotietoja ovat jakautumissuunnitelman lisäksi tilinpäätökset kolmelta edelliseltä tilikaudelta, varojen jakamista koskevat

¹⁵⁰ Immonen 2011, s. 392.

päätökset, selostus olennaisesti yhtiön asemaan vaikuttavista tapahtumista, toiminta- ja tilintarkastuskertomukset sekä tilintarkastajan lausunto (OYL 17:11). Ennakkotiedot on oltava esillä yhtiöiden pääkonttorissa sekä internetsivuilla. Jakautumissuunnitelma sekä muut ennakkotiedot antavat osallistuvien yhtiöiden velkojille ja osakkeenomistajille riittävät ja oikeat tiedot jakautumisen vaikutusten arviointiin.¹⁵¹

Jakautuvan yhtiön varat ja velat siirtyvät jakautumissuunnitelman mukaisesti vastaanottavalle yhtiölle. Jakautumissuunnitelmalla on huomattava merkitys, kun määritellään jakautuvia omistussuhteita. Eli kun jakautuvan yhtiön omaisuutta siirtyy useammalle yhtiölle, on tärkeää tietää, mille yhtiölle tietty omaisuuserä tai tietyn velan vastuu kuuluu.¹⁵²

4.3.3 Jakautumisen voimaantulo ja oikeusvaikutukset

Jakautuminen tapahtuu myös yleisseuraantona, kuten sulautuminenkin. Tällöin jakautumissuunnitelman mukaiset jakautuvan yhtiön varat ja velat siirtyvät vastaanottavalle yhtiölle selvitysmenettelyttä, kun jakautuminen on rekisteröity. Osittaisjakautumisessa vastaanottaville yhtiöille siirtyy vain jakautumissuunnitelmassa eriteltyt varat ja velat. Kokonaisjakautumisessa jakautuva yhtiö purkautuu ja jakautumisessa perustettavaan yhtiöön vastaanottava yhtiö syntyy. (OYL 17:16)

”Jakautumispäätös korvaa jakautuvan yhtiön osakkeisiin, optio-oikeuksiin ja muihin osakkeisiin oikeuttavien erityisten oikeuksien koskevat merkinnät, jotka perustavat oikeuden jakautumisvastikkeeseen” (OYL 17:12). Tämä siis tarkoittaa sitä, että jakautuvan yhtiön jakautumispäätöksellä korvataan päätökset ja toimet, joita muuten vaadittaisiin jakautumisvastikeoikeuden perustamiseksi. Lisäksi jakautumisen rekisteröinti synnyttää jakautuvan yhtiön osakkeenomistajille ja optio-oikeuksien sekä osakkeisiin oikeuttavien erityisten oikeuksien haltijoille oikeuden jakautumisvastikkeeseen jakautumissuunnitelman mukaisesti (OYL 17:16).

Jakautumisen rekisteröintihetki synnyttää jakautuvan yhtiön osakkeenomistajille oikeuden jakautumissuunnitelman mukaiseen jakautumisvastikkeeseen. Samoin optio-

¹⁵¹ Airaksinen ym. 2010b, s. 466-468.

¹⁵² Airaksinen ym. 2010b, s. 468.

oikeuksien tai muiden osakkeisiin oikeuttavien oikeuksien haltijoille syntyy oikeus jakautumisvastikkeeseen. (OYL 17:16)

Jakautuminen raukeaa, mikäli sitä ei hyväksytä kaikissa jakautumiseen osallistuvissa yhtiöissä. Päätös jakautumisen hylkäämisestä ja jakautumisen raukeaminen on viipymättä ilmoitettava rekisteröitäväksi. (OYL 17:12.2)

4.4 Yritysjärjestelyt osakkeenomistajan ja johdon näkökulmasta

Yritysjärjestelyt näyttäytyvät usein liiketoiminnallisten perusteiden valossa, kuten kannattavuuden tai toiminnan rakenteiden muutosten myötä tehtävinä toimina. Mutta yritysjärjestelyille voi olla monia muitakin syitä, kuten osakkeenomistajien omistuksen rakenteen muuttaminen, tarpeettoman liiketoiminnan myyminen tai esimerkiksi uuden liiketoiminnan hankkiminen. Lisäksi yritysjärjestelyt vaikuttavat eri tavoin osakkeenomistajiin ja yhtiön eri toimielimiin, kuten esimerkiksi hallitukseen tai toimitusjohtajaan. Tällöin keskiöön tulevat kysymykset johdon ja osakkeenomistajien keskinäisistä suhteista, tasapuolisesta kohtelusta sekä yhdenvertaisuudesta. Seuraavissa kappaleissa keskityn siihen, miten toimitaan tilanteissa, jos yritysjärjestely ei esimerkiksi miellytä osakkeenomistajaa. Miten asiaan voi vaikuttaa ja kuinka omaa sijoitustaan voi suojata? Mitä oikeussuojakeinoja osakkeenomistajilla on käytettävissään?

Yrityksen johtajille yritysjärjestelyt tarkoittavat henkilötasolla usein suurta muutosta. Varsinkin osakekannan omistajanvaihdoksessa uudet omistajat usein nimittävät uuden hallituksen ja toimitusjohtajan. Kaupassa voi olla myös ehtona, että hallitus ja toimitusjohtaja eroavat.¹⁵³ Liiketoiminnan osan myynnissä näin ei yleensä tapahdu, koska myyty yksikkö siirtyy toiseen yhtiöön ja uusien johtajien alaisuuteen. Mikäli taas myydään koko liiketoiminta, tarkoittaa se usein yhtiön johtajille muutosta. Mikäli yhtiöön ei jää liiketoimintaa, tietää se yleensä irtisanomisia johtajille, mutta yhtiöön voi myös jäädä tai tulla muuta liiketoimintaa entisten johtajien johdettavaksi.

Kuten aikaisemmin esitetystä on käynyt ilmi, yhtiön hallitus tai yhtiökokous päättää yritysjärjestelyistä. Aloite yritysjärjestelyille tulee juridisesti tarkastellen aina hallituksil-

¹⁵³ Pasonen ym. 2000, s. 86-87.

ta, joiden tulee osakeyhtiölain mukaan laatia sulautumis- tai jakautumissuunnitelma, jonka tulisi perustua yhtiölle suosiollisiin liiketaloudellisiin intresseihin. Mutta käytännössä tilanne lienee joskus toinen. Varsinkin yksityisissä osakeyhtiöissä, joissa hallituksen jäsenenä on usein myös osakkeenomistajia tai kun toimitusjohtaja on osakkeenomistaja ja myös hallituksen puheenjohtaja. Tällöin osakkeenomistajien omat intressit ja hallituksen liiketaloudelliset sekä yhtiön edun mukaiset intressit voivat helposti sekoittua. Näin ollen on mahdollista, että yritysjärjestely ei perimmäiseltä syyltään ole varsinaisesti yhtiön edun mukainen, vaan tuottaakseen voittoa tai lisää omaisuutta osakkeenomistajille. Laineman mukaan monet tutkimukset osoittavatkin johdon osakeomistuksen lisäävän toiminnan kohdentumista osakkeiden tai omistusosuuden arvon lisäämiseen¹⁵⁴.

Osakeyhtiölaki suojaa osakkeenomistajia ja yhtiötä väärinkäytöksiltä. Näin ollen myös keinottelu laillisilla yritysjärjestelyillä on kiellettyä. Esimerkiksi kun sulautumis- ja jakautumisvastikkeena voidaan antaa myös rahaa, koska muuten joissakin tilanteissa täytyisi jakaa murto-osaisia osakkeita, joka ei ole osakeyhtiölain mukaan mahdollista. Keinottelu on kielletty siten, että osakkeiden vaihtosuhdetta ei saa tarkoituksella tehdä sellaiseksi, että pienosakkeenomistajat saisivat rahavastikkeen ja suurosakkeenomistajat osakkeita.¹⁵⁵ Osakeyhtiölain 1 luvun 7 §:n osakkeenomistajien yhdenvertaisuus suojaa yhtiön vähemmistöosakkeenomistajia täydentäen muita suojakeinoja, joita vähemmistöomistajien eduksi on säädetty¹⁵⁶. Yhdenvertaisuusperiaate toteutuu kun osakeomistuksen suhteet säilyvät entisellään yritysjärjestelyissä.

Osakkeenomistajat saavat yritysjärjestelytilanteissa myös suojaa osakeyhtiölain 5 luvun 27 §:n määränemmistövaatimuksesta, jonka perusteella yhtiökokouksen päätökseksi tulee ehdotus joka on saanut vähintään kaksi kolmasosaa annetuista äänistä ja kokouksessa edustetuista osakkeista. Tämä siis antaa parempaa suojaa kuin osakeyhtiölain 1 luvun 6 §:n enemmistöperiaate.

Yhtiön johdolla on lisäksi huolellisuusvelvollisuus, joka on kirjoitettu osakeyhtiölain 1 luvun 8 §:ään, jonka mukaan johdon on huolellisesti toimien edistettävä yhtiön etua. Pykälässä on tarkoitus määritellä johdolta vaadittava huolellisuus ja lojaalisuus, eli

¹⁵⁴ Lainema 2006, s. 63.

¹⁵⁵ HE 109/2005 vp, s. 146.

¹⁵⁶ Airaksinen ym. 2010a, s. 36.

kuinka sen tulisi toimia osakkeenomistajien edun mukaisesti. Näitä luottamuksenvaraisia velvollisuuksia kutsutaan myös johdon fidusiaarisiksi velvollisuuksiksi¹⁵⁷. Velvollisuuksilla suojataan osakkeenomistajaa ja yhtiötä yhtiön hallituksen jäsenten, toimitusjohtajan tai hallintoneuvoston jäsenten toimilta tai toimimatta jättämisiltä. Näin ollen johtajien yritysjärjestelyjen päätöksiä arvioidaan osakeyhtiölain valossa objektiivisesti huomioiden liiketoimintapäätösten riskiluonteet ja vallitsevat epävarmuustekijät.¹⁵⁸

4.4.1 Osakkeenomistajan vaikutus- ja suojakeinot sulautumisessa

Sulautumisessa osakkeenomistajia suojataan edellä mainittujen osakeyhtiölain 1 luvun 7 §:n yhdenvertaisuusperiaatteen ja 5 luvun 27 §:n yhtiökokouksen määränemmistö-päätöksen vaatimuksen lisäksi osakeyhtiölain 16 luvun 13 §:n oikeudella esittää lunastusvaatimus sekä osakkeenomistajien osakeyhtiölain 21 luvun mukaisella moiteoikeudella yhtiökokouksen yritysjärjestelypäätöksiin.

Kun sulautumissuunnitelma on hyväksytty sulautuvassa yhtiössä yhtiökokouksen määränemmistöllä, osakkeenomistaja voi joko tyytyä päätökseen ja saada sulautumissuunnitelman mukaisen vastikkeen tai hän voi vaatia osakkeidensa lunastusta taikka osakkeenomistaja voi moittia sulautumispäätöstä.¹⁵⁹

Sulautuvan yhtiön osakkeenomistaja, joka on tyytymätön sulautumiseen, voi yhtiökokouksessa vaatia osakkeidensa lunastusta ennen kuin sulautumisesta on päätetty. Yhtiökokouksessa on kaikille osakkeenomistajille varattava tilaisuus vaatia lunastusta. Osakkeenomistaja voi vaatia osakkeidensa lunastusta, jotka ovat merkittynä osakeluteloon määräpäivään mennessä tai jotka on ilmoitettu merkittäväksi yhtiökokouksessa tai arvo-osuusjärjestelmän osakkeissa osakkeenomistaja, joka on kahdeksan arkipäivää ennen yhtiökokousta merkittynä osakasluetteloon. Lisäksi osakkeenomistajan on äänestettävä sulautumispäätöstä vastaan. (OYL 16:13 ja 4:2.2)

Sulautuminen ei saa myöskään heikentää sulautuvan yhtiön optio-oikeuksien omistajien asemaa. Vastaanottavassa yhtiössä heille on annettava vastaavat oikeudet kuin

¹⁵⁷ Mähönen & Villa 2006, s. 107; ks. myös kappale: Fidusiaariset velvollisuudet, s. 6-13.

¹⁵⁸ Airaksinen ym. 2010a, s. 46-47.

¹⁵⁹ Immonen 2011, s. 197-198.

heillä oli sulautuvassa yhtiössä. Mikäli optio-ohjelma ei sisällä määräyksiä sulautumisesta voi optio-oikeuden omistaja vaatia oikeuden lunastamista yhtiökokouksessa tai jo ennen sitä (OYL 16:13.2).¹⁶⁰

Lunastushinta on osakkeen, optio-oikeuden tai muun lunastuksenalaisen osakkeisiin oikeuttavan oikeuden käypä hinta sulautumispäätöstä edeltävänä ajankohtana (OYL 16:13.4). Laissa ei ole kuitenkaan määritelty periaatteita, joilla käypä hinta määritetään. Sulautumisvastikkeen määräykset kuitenkin määrittävät pitkälle käyvän hinnan lunastuksessa. Lunastushinnan määrittämisessä tulisi ottaa huomioon kaikki kussakin yksittäistapauksessa asiaan vaikuttavat seikat. Julkisessa osakeyhtiössä käypä hinta on vaihdantaan perustuvan markkinahinnan mukainen ja myös yksityisessä osakeyhtiössä markkina-arvo voi vaikuttaa lunastushintaan.¹⁶¹ Lunastushinnan maksamisesta vastaa vastaanottava yhtiö (OYL 16:13.6), eikä osakkeiden lunastusta rajoita vastaanottavan yhtiön jakokelpoisten varojen puuttuminen¹⁶².

Mikäli lunastamisesta ei päästä sopuun, yhtiö tai lunastusta vaatinut osakkeenomistaja voi riitauttaa lunastusoikeuden tai lunastuksen ehdot osakeyhtiölain 18 luvun 3-5 §:n lunastusriitasäännösten mukaisesti, jolloin lunastusriita käsitellään välimiesoikeudessa. (OYL 16:13.3)

Oikeus lunastusmenettelyyn on vain sulautuvan yhtiön osakkeenomistajilla, kun vastaanottavan yhtiön osakkeenomistajilla tätä oikeutta ei ole¹⁶³. Yhdenvertaisuusperiaate ja määräänemistön vaatimus ovat osakeyhtiölain yleisiä periaatteita, jotka suojaavat aina niin sulautuvan kuin vastaanottavankin yhtiön osakkeenomistajia.

Sulautuvan ja vastaanottavan yhtiön osakkeenomistaja voi myös moittia yhtiökokouksen sulautumispäätöstä OYL 21 luvun mukaisilla moiteperusteilla. Moiteperusteita ovat virheellinen menettely päätöksenteossa ja päätöksen asiallinen virheellisyys. Osakkeenomistajan tulee nostaa kante yhtiötä vastaan kolmessa kuukaudessa yhtiökokouksen päätöksestä. (OYL 21:1) Virheellinen menettely päätöksenteossa tarkoittaa lain tai yhtiöjärjestyksen vastaista menettelyä, kuten esimerkiksi vähimmäismääräänemistön puutetta tai kokouskutsun virheellisyyttä ja virhe on voinut vaikuttaa päätöksen

¹⁶⁰ Immonen 2011, s. 192.

¹⁶¹ Ks. KKO 1993:31, perustelut.

¹⁶² HE 109/2005 vp, s. 160.

¹⁶³ Immonen 2011, s. 172.

sisältöön. Päätös on asiallisesti virheellinen, kun se on lain tai yhtiöjärjestyksen määräysten vastainen esimerkiksi loukatessa yhdenvertaisuusperiaatetta.

4.4.2 Osakkeenomistajan vaikutus- ja suojakeinot jakautumisessa

Jakautumisessa osakkeenomistajia suojataan samoin keinoin kuin edellä mainituissa sulautumisen suojakeinoissa¹⁶⁴, eli yhdenvertaisuusperiaatteella (OYL 1:7), määränemmistövaatimuksella (OYL 5:27) ja yhtiökokouksen päätöksen moiteoikeudella (OYL 21:1), sekä lunastusoikeudella (OYL 17:13). Moittiminen tapahtuu myös samoin OYL 21 luvun säännöksiin, edellytyksiin ja menettelyin kuin myös sulautumisessa¹⁶⁵.

Jakautuminen rinnastuu jakautuvan yhtiön osakkeenomistajille osakevaihtoon, jos he saavat jakautumisvastikkeena vastaanottavan yhtiön osakkeita. Kun jakautumisessa perustetaan uusi vastaanottava yhtiö, saavat jakautuvan yhtiön osakkeenomistajat lähtökohtaisesti saman suhteellisen omistusosuuden kuin mikä heillä on jakautuvassa yhtiössä. Tällöin jakautumisessa perustettavaan yhtiöön ei liity riskejä osakkeenomistajille.¹⁶⁶

Jakautumisessa toimivaan yhtiöön jakautuvan yhtiön osakkeenomistajalle ei tule tosiasiassa vastaavaa asemaa osakkeenomistajana eikä samaa omistusosuutta vastaanotavassa yhtiössä, kuin mikä hänellä oli jakautuvassa yhtiössä, vaikka hän saa jakautuvan yhtiön osakeomistuksensa mukaisessa suhteessa vastaanottavan yhtiön osakkeita. Tämä johtuu siitä, että jakautumisessa on mukana myös muita yhtiöitä ja niiden osakkeenomistajia.¹⁶⁷ Ja tästä syystä osakkeenomistajaa on suojattava näissä tilanteissa oikeudella vaatia lunastusta niistä osakkeista, jotka siirtyvät jakautumissuunnitelman mukaisesti perustettavalle yhtiölle¹⁶⁸.

Myös osakeyhtiölain 17 luvun 13 §:n mukainen jakautumisen lunastusmenettely vastaa sisällöltään ja menettelyltään sulautumisen lunastusmenettelyä¹⁶⁹. Vastaanottavan

¹⁶⁴ Ks. Kappale: Osakkeenomistajan vaikutus- ja suojakeinot sulautumisessa, s. 46-47.

¹⁶⁵ Ks. Kappale: Osakkeenomistajan vaikutus- ja suojakeinot sulautumisessa, s. 47.

¹⁶⁶ Airaksinen ym. 2010b, s. 447.

¹⁶⁷ Immonen 2011, s. 387.

¹⁶⁸ Airaksinen ym. 2010b, s. 447.

¹⁶⁹ Ks. Kappale: Osakkeenomistajan vaikutus- ja suojakeinot sulautumisessa, s. 46-47.

yhtiön osakkeenomistaja ei voi jakautumisessakaan vaatia osakkeidensa lunastusta. Jakautumista koskevassa OYL 17:13 säädöksessä on kuitenkin muutama poikkeus suhteessa sulautumisen sääntelyyn. Toimenpiteeseen tyytymätön osakkeenomistaja voi vaatia osakkeidensa lunastusta vain jakautumisessa toimivaan vastaanottavaan yhtiöön. Jakautumisen lunastusmenettelyä ei siis sovelleta jakautumisessa perustettavaan yhtiöön, eikä myöskään osittaisjakautumisessa jakautuvan yhtiön osakkeenomistajalla ole oikeutta saada osakkeitaan lunastetuiksi.¹⁷⁰

Jakautuvan yhtiön osakkeenomistajat, jotka saavat saman omistusosuuden sekä samat oikeudet kuin heillä oli jakautuvassa yhtiössä, eivät myöskään voi vaatia osakkeidensa lunastusta. Perustettavaan yhtiöön tehtävät jakautumiset, joissa omistussuhteet muuttuvat, edellyttävätkin kaikkien osakkeenomistajien suostumusta.¹⁷¹

Optio-oikeuksien ja muiden osakkeisiin oikeuttavien erityisten oikeuksien haltijat voivat vaatia oikeuksiensa lunastusta kaikissa jakautumistilanteissa, ellei asiasta ole sovittu toisin oikeuksien ehdoissa tai muuten jakautumissuunnitelmassa¹⁷².

Osakkeiden ja optio-oikeuksien sekä muiden erityisten oikeuksien lunastushinnan tulee myös jakautumisessa vastata jakautumispäätöstä edeltävän ajan käypää hintaa, joka määritellään kuten sulautumisen käypä hinta¹⁷³, ja sen maksamisesta vastaa se vastaanottava yhtiö, jonka antama vastike on lunastettu. (OYL 17:13.4-6)

Mikäli lunastushinnasta tai sen ehdoista osapuolet eivät pääse sopuun, tulee asia ratkaista, kuten sulautumisessakin, välimiesmenettelyssä osakeyhtiölain 18 luvun 3-5 §:n lunastusriitasäädösten mukaisesti. (OYL 17:13.3)

4.4.3 Yhteenvetoa osakkeenomistajan suojasta

Niin sulautumisessa kuin jakautumisessakin osakkeenomistajia suojataan myös osallistuvien yhtiöiden johdon väärinkäytöksiltä tilanteissa, joissa hallitus laiminlyö velvollisuutensa jättää täytäntöönpanoilmoitus määräajassa. Siitä seuraisi sulautumis- tai ja-

¹⁷⁰ HE 109/2005 vp, s. 166.

¹⁷¹ Immonen 2011, s. 388.

¹⁷² HE 109/2005 vp, s. 167.

¹⁷³ Ks. Kappale: Osakkeenomistajan vaikutus- ja suojakeinot sulautumisessa, s. 47.

kautumistoimen raukeaminen. Mikäli hallituksella on oikeus irtisanoa jakautumis- tai sulautumissuunnitelma, se on yleensä suunnitelmaan kirjattu. Mikäli oikeutta ei hallitukselle ole määrätty, tulee sen toimittaa täytäntöönpanoilmoitus määräajassa tai muutoin hallitus on korvausvelvollinen yhtiölle ja sen osakkaille osakeyhtiölain 22 luvun vahingonkorvaussäädösten mukaisesti.¹⁷⁴ Tämä suojakeino antaa tosin vain jälkikäteistä suojaa aiheutettujen vahinkojen korvauksina ja näin ollen ei estä yritysjärjestelyn raukeamista.

Laissa säädettyjen suojakeinojen lisäksi osakkeenomistajat voivat suojata itseään yhtiöjärjestyksen otetuilla säännöillä esimerkiksi yritysjärjestelyiden päättämisessä käytettävästä äänen enemmistöstä tai siitä mitä kuuluu hallituksen tai muiden yhtiön organien toimivaltaan.

Osakkeenomistajien välisissä riidoissa usein ainoa toimiva ratkaisu- ja samalla suojakeino on ns. exit-oikeus, jonka mukaan osakkeenomistajalla on oikeus vapaasti luovuttaa omistamansa osakkeet tai vastaavasti hankkia osakkeita itselleen osakeyhtiölain 1 luvun 4 §:n mukaisesti. Exit-oikeus on suojakeinoista tehokkain, mutta samalla se päättää osakkeenomistajalle mahdollisesti kertyvän tuoton saamisen mahdollisuuden. Vahtera toteaaakin väitöskirjassaan, että exit-oikeus on osakkeenomistajan viimesijaisia oikeussuojakeinoja, koska se päättää omistusoikeuden¹⁷⁵. Exit-oikeus voidaan nähdä myös tehokkaana vähemmistöosakkeenomistajan suojakeinona, mutta usein osakeyhtiöissä sen käyttöä vierastetaan osakkeiden pysyvyyden periaatteen vuoksi vaikka muissa yhtiömuodoissa se on yleensä lähtökohtana¹⁷⁶.

Yritysjärjestelyt ovat kokonaisuudessaan hyvin tärkeä ja usein käytetty¹⁷⁷ elementti kannattavan liiketoiminnan harjoittamisessa, koska onnistuneessaan yritysjärjestelyissä voidaan saavuttaa huomattavia etuja yhtiön kannattavuudessa, liiketoimintojen tehostumisessa sekä säästöjä vero- ja muissa seuraamuksissa.¹⁷⁸

¹⁷⁴ Mähönen & Villa 2013, s. 319.

¹⁷⁵ Vahtera 2011, s. 305.

¹⁷⁶ Kraakman ym. 2009, s. 99

¹⁷⁷ Ks. <http://www.prh.fi/fi/kaupparekisteri/yritystenlkm/saap.html>, hakemukset yms. -kohta, johon yritysjärjestelyt sisältyvät.

¹⁷⁸ Blummé ym. 2008, s. 1.

Yritysjärjestelyiden toteuttamiseen merkittävästi vaikuttavat erilaisten lakisääteisten tai sopimusoikeudellisten suojakeinojen lisäksi myös eri tahojen vastuut yhtiön sisällä tai kolmansia kohtaan. Vastuita käsitellään myöhemmissä kappaleissa.

5 Osakeyhtiön vastuutilanteet

Tässä kappaleessa käsittelen vastuuta, joka syntyy osakeyhtiön toiminnassa tapahtuneen virheen tai laiminlyönnin johdosta aiheuttaen vahinkoa vahingonkärsijälle. Johdon yhtiöoikeudellisessa vastuussa korvausvelvollisia tahoja voivat olla hallituksen jäsenet, hallintoneuvoston jäsenet tai toimitusjohtaja (OYL 22:1). Lisäksi yhtiöoikeudelliseen vastuuseen voi joutua osakkeenomistaja (OYL 22:2), yhtiökokouksen puheenjohtaja (OYL 22:3) sekä tilintarkastaja (OYL 22:4). Myös yhtiö voi joutua vahingonkorvausvastuuseen, mutta niistä säädelään vahingonkorvaus- ja sopimusoikeudellisissa normeissa. Kaikissa vahingonkorvaustilanteissa edellytetään syy-yhteyttä, eli vahinkoa on täytynyt aiheutua, jotta sitä voidaan määrätä korvattavaksi.

Osakeyhtiölain vahingonkorvaussäätely on säädetty pakottavaksi lainsäädännöksi, jolloin siitä ei voida poiketa osapuolten keskinäisillä sopimuksilla. Tällöin pakottavan säädöksen vastaiset sopimusehdot ovat mitättömiä ja tapaukseen sovelletaan lain säädöstä. Osakeyhtiölain vahingonkorvausvastuun pakottavuutta on osin lievennetty tietyin edellytyksin osakkeenomistajien yksimielisillä päätöksillä yhtiöjärjestyksessä.¹⁷⁹

5.1 Yhtiöoikeudellinen vahingonkorvausvastuu osakeyhtiössä

Yhtiön toiminnassa syntyvien vahinkojen osalta olennaista on vahinkojen korvaamisen lisäksi korvausvastuuta sääntelevät normit, vastuuperusteiden sekä vastuutahojen sääntely. Vastuuperusteet jaetaan yleensä sopimusperusteiseen ja sopimuksen ulkoiseen vastuuseen eli deliktiperusteiseen vastuuseen. Sopimuksen ulkoiset vahingot jaetaan taas henkilö- ja esinevahinkoihin sekä puhtaisiin varallisuusvahinkoihin. Henkilövahinkoina esimerkiksi kyseeseen voisi tulla ruumiin vamma tai sairaus¹⁸⁰, kun esinevahinko ilmenee esimerkiksi jonkin esineen vaurioitumisena tai tuhoutumisena¹⁸¹. Yritystoiminnassa yleensä sattuu vain puhtaita varallisuusvahinkoja ja tunnusomainen esimerkki niistä on arvopaperin arvon laskeminen, joka johtuu arvopaperin liikkeelle-

¹⁷⁹ HE 109/2005 vp, s. 194.

¹⁸⁰ Hemmo 2005, s. 162.

¹⁸¹ Hemmo 2005, s. 199-200.

laskijan huonosta liikkeenhoidosta¹⁸². Deliktiperusteisesta korvausvastuusta säädetään osakeyhtiö-, vahingonkorvaus- ja muissa laeissa, kun sopimusperusteisesta vastuusta ei ole säädetty laeissa vaan se perustuu lähinnä kirjoittamattoman lain normeihin.¹⁸³ Osakeyhtiölain yhtiöoikeudellinen vahingonkorvausvastuu on toisaalta sopimusoikeuden ja vahingonkorvausoikeuden säännöksistä muodostettu yhdistelmä, joka on lakisääteistä, mutta siinä poiketaan niin vahingonkorvauslain ja sopimusperusteisen korvausvastuusta¹⁸⁴. Lisäksi vahinkoja on jaoteltu välittömiin sekä välillisiin vahinkoihin, joita ovat muun muassa sopimusrikkomuksen selvittelyn ja korjaamisen kulut sekä sopimusrikkomuksen myötä syntyneet tulonmenetykset tai muut vastaavat kulut¹⁸⁵.

Yhtiöoikeudellisesta vahingonkorvausvastuusta säädetään osakeyhtiölain 22 luvussa, jossa on varsinaiset vastuun perustavat korvaussäännökset ja rangaistussäännökset on sijoitettu lain 25 lukuun. Osakeyhtiön vahingonkorvausvastuusta puhuttaessa yleensä tarkoitetaan sitä, millä perusteilla osakeyhtiön yhtiöoikeudelliset tahot voivat joutua korvaamaan syntyneet vahingot eli vastuun aineelliset perusteet, mutta lisäksi osakeyhtiölain 22 luku sisältää myös vahingonkorvausvastuun toteuttamiseen liittyviä normeja. Osakeyhtiöoikeudellinen vahingonkorvausvastuu sisältää vastuun, joka perustuu osakeyhtiölain tai yhtiöjärjestyksen asettamien velvollisuuksien rikkomiseen¹⁸⁶, jolloin yhtiöoikeudellisella vahingonkorvausvastuulla tarkoitetaan osakeyhtiöoikeudellista vahingonkorvausvastuuta ja yleistä sopimus- sekä vahingonkorvausoikeutta yhdessä¹⁸⁷.

Yhtiöoikeudellisessa vahingonkorvausvastuussa velvolliseksi voi siis tulla yhtiön johtoon kuuluva henkilö, osakkeenomistaja, yhtiökokouksen puheenjohtaja tai tilintarkastaja (OYL 22:1-4). Toisaalta yhtiö on itsenäinen oikeushenkilö (OYL 1:2) ja näin ollen myös se voi joutua vahingonkorvausvastuuseen, mutta siitä ei säännellä osakeyhtiöoikeudellisen vahingonkorvausvastuun yhteydessä, vaan se määräytyy yleisten vahingonkorvaus- ja sopimusoikeudellisten normien mukaisesti¹⁸⁸. Vastuu vahingoista voi

¹⁸² Mähönen ym. 2006, s. 590.

¹⁸³ Mähönen & Villa 2013, s. 390-391.

¹⁸⁴ Savela 2006, s. 2-3.

¹⁸⁵ Mähönen ym. 2006, s. 590.

¹⁸⁶ Airaksinen ym. 2010b, s. 748.

¹⁸⁷ Savela 2006, s. 1.

¹⁸⁸ Savela 2006, s. 1.

kohdistua yhtiön johtoon, osakkeenomistajiin, velkoihin tai yhtiön ulkopuoliseen kolmanteen tahoon.

Lakisääteistä vahingonkorvausoikeutta on osakeyhtiölain lisäksi vahingonkorvauslaissa ja muissa erityislaeissa kuten esimerkiksi arvopaperimarkkina-laissa¹⁸⁹. Tässä tutkimuksessa kuitenkin keskityn vain osakeyhtiölain ja vahingonkorvauslain mukaisiin vahingonkorvaustilanteisiin.

Vahingonkorvauslain soveltamisala säädetään 1 luvun 1 §:ssä, jossa sanotaan, että se ei koske sopimukseen perustuvaa tai muussa laissa säädettyä korvausvastuuta. Tästä pääsäännöstä voidaan kuitenkin säätää toisin vahingonkorvauslaissa tai muussa laissa. (VahL 1:1) Vahingonkorvauslain mukainen vahingonkorvaus käsittää henkilö- ja esinevahingot, sekä vain poikkeuksellisesti niin sanotun puhtaan varallisuusvahingon, joka ei ole yhteydessä henkilö- tai esinevahinkoihin. Sopimuksenulkoisessa suhteessa puhtaan varallisuusvahingon korvaaminen edellyttää, että vahinko on aiheutettu jonkin erityislain perusteella kuten rangaistavaksi säädetyllä teolla, julkista valtaa käytettäessä tai muiden erittäin painavien syiden niin edellyttäessä. (VahL 5:1)

Kuitenkin Ståhlberg ja Karhu kirjoittavat, että korkeimman oikeuden ratkaisut vahingonkorvauslain 1 luvun 1 §:n soveltamisessa eivät ole täysin selkeitä varsinkaan kun kyse on tapauksista jolloin korvausvastuu ei ole yksiselitteisesti sopimukseen perustuvaa. Tällöin korkein oikeus on usein katsonut, että epäselvät tilanteet kuuluvat sopimusvastuun alaan.¹⁹⁰

Vahingonkorvausvastuu voi jakautua myös useammalle kuin yhdelle taholle. Tästä säädetään vahingonkorvauslain 6 luvussa. Tämän lisäksi osakeyhtiölain 22 luvun 5 §:ssä säädetään, että myös osakeyhtiölain mukaisissa vahingonkorvaustilanteissa vastuu määräytyy samojen vahingonkorvauslain säädösten mukaan. Tämä tarkoittaa vahingonaiheuttajien yhteisvastuuta, eli vahinkoa kärsinyt voi vaatia täyttä korvausta keneltä tahansa vastuussa olevalta. (VahL 6:2) Tällöin vastuuseen voi esimerkiksi joutua yhtiö ja johdon jäsen yhdessä tai useat johtoon kuuluvat henkilöt yhdessä.

¹⁸⁹ Ks. esim. AML 16:1 §.

¹⁹⁰ Sahlberg & Karhu 2013, s. 57.

5.2 Yhtiön vastuu

Osakeyhtiölaissa ei säädetä yhtiön omasta vastuusta mitään, joten osakeyhtiöoikeudellista vahingonkorvausvastuuta ei sovelleta yhtiöön. Osakeyhtiön aiheuttamaan vahinkoon soveltuu siten yleiset vahingonkorvaus- ja sopimusoikeudelliset normit, ensisijaisesti siis vahingonkorvauslaki. Vaikka yhtiö itse on erillinen oikeushenkilö, yhtiön puolesta toimivat luonnolliset henkilöt. Näin ollen yhtiö voi olla myös vastuussa yksittäisen henkilön toimista. Yhtiön vastuu voi tulla kyseeseen muun muassa sopimuksen, työnantaja-aseman tai kiinteistön omistajana olemisen perusteella, jotka tarkoittaa yleistä vahingonkorvausvastuuta¹⁹¹.

5.2.1 Vastuu johtohenkilöiden toimenpiteistä

Vahingonkorvauslain 3 luvun 1 §:n mukaan työnantaja on velvollinen korvaamaan työntekijöidensä virheillä tai laiminlyönneillä aiheuttamat vahingot. Tätä vahingonkorvauslain vastuuta kutsutaan myös isännänvastuuksi, jonka mukaisesti yhtiön vastuuseen kuuluu sen alaisuudessa työskentelevän aiheuttamat vahingot henkilön toimiessa työtehtävässään. Isännänvastuu ei kuitenkaan ulotu yhtiön johtoon, koska he eivät työskentele työsuhteessa, vaan muussa palvelus- tai toimisuhteessa¹⁹². Lisäksi Hemmo katsoo, että työntekijän aiheuttamiin vahinkoihin sovelletaan isännänvastuun periaatteita myös vahingonkorvauslain ulkopuolisissa vahinkotilanteissa, joista säädetään erityislainsäädännössä¹⁹³.

Toiviaisen mukaan yhtiön tulisi vastata orgaaniensa tekemistä toimista ja ne samaistettaisiin yhtiön omaksi toiminnaksi. Tällöin esimerkiksi hallituksen huolimattomuus olisi yhtiön omaa huolimattomuutta.¹⁹⁴ Tätä samaa vastuuta Savela kutsuu orgaaniteoriaksi, jossa yhtiön vastuu esimerkiksi hallituksen toimista ei ole isännänvastuuta vaan yhtiön omaa tuottamusvastuuta¹⁹⁵. Korkeimman oikeuden tapauksessa on hovioikeus

¹⁹¹ Savela 2006, s. 194.

¹⁹² Ks. Kappale: Yhtiön johto, s. 16.

¹⁹³ Hemmo 2005, s. 20.

¹⁹⁴ Toiviainen 1988, s. 259.

¹⁹⁵ Savela 2006, s. 195.

todennut, että yhtiön vastuu on oltava vähintään yhtä laajaa kuin sen toimielimiensä vastuun. Lisäksi todettiin, että yhtiön tulee vastata toimielimiensä tuottamuksesta, koska se toimii toimielintensä avulla.¹⁹⁶

Myös yhtiön orgaanien toimiin sovelletaan isännänvastuuta, eikä sillä yleensä ole eroa onko tekijä ollut toimielin vai työntekijä¹⁹⁷. Näin ollen yhtiön tulee vastata ainakin toimitusjohtajan, hallituksen jäsenen, yhtiökokouksen puheenjohtajan ja yhtiökokouksen toimista. Toimielimen tekemän rikoksen johdosta yhtiö on myös vastuussa, jos se on tehty yhtiön puolesta ja sen hyväksi tai yhtiön toiminnassa¹⁹⁸. Kuitenkin yhtiö vastaa myös toiminnassaan tehdyistä rikoksista, vaikkei niistä yhtiö olisi hyötynyt¹⁹⁹.²⁰⁰

Osakeyhtiölain 22 luvun yhtiöoikeudellinen vastuu ei siis lähtökohtaisesti koske yhtiön omaa vastuuta, koska siitä ei laissa säädetä mitään. Hemmo kuitenkin toteaa, että vahingonkorvausoikeudessa korkeimman oikeuden ennakkopäätöksillä on suuri normistoa ohjaava funktio²⁰¹. Korkein oikeus onkin tapauksessa 1992:66 päättänyt, että myös yhtiö on velvollinen yhtiöoikeudellisilla perusteilla korvaamaan osakkaalle aiheutuneen vahingon, mutta ei perusteluissaan esitä selvästi päätöksenteon tueksi tulkitsemaansa lakia tai säädöstä. Tapauksessa yhtiö oli vastuussa hallituksen tekemästä yhtiöjärjestyksen vastaisesta toimesta.²⁰² Myös Saarnilehto kirjoittaa samasta korkeimman oikeuden tapauksesta ja toteaa, että vahingonkorvauslakia sovellettiin rinnakkaisperiaatteena yhtiöoikeudellisessa korvausvastuussa²⁰³, vaikka kyseessä oli varallisuusvahinko ilman rikosta tai erittäin painavia syitä ja toisaalta yhtiön ei tulisi olla vastuussa osakeyhtiölain 22 luvun perusteellakaan. Savela kirjoittaa vielä tapauksen päätöksen olleen suoraan lakiin perustumaton²⁰⁴. Näin ollen voidaan tulkita että, yhtiöoikeudellinen vahingonkorvausvastuu ja erityisesti sen normiperusta ei ole täysin selvä yhtiön yhtiöoikeudellisen vastuun kohdalla.

¹⁹⁶ KKO 2001:136.

¹⁹⁷ Hemmo 2005, s. 63.

¹⁹⁸ Ks. KKO 1970 II 18, jossa yhtiö vastasi toimitusjohtajansa tekemästä rikoksesta, koska se oli suoritettu toimitusjohtajan toimessa.

¹⁹⁹ Ks. KKO 2001:70, jossa yhtiö vastasi asianajotehtävässään aiheutetusta vahingoista, vaikka ne oli aiheutettu tahallisella rikoksella.

²⁰⁰ Savela 2006, s. 195-196.

²⁰¹ Hemmo 2002, s. 21.

²⁰² KKO 1992:66, perustelut; Savela 2006, s. 199-200.

²⁰³ Saarnilehto 2007, s. 86.

²⁰⁴ Savela 2006, s. 200.

Lisäksi yhtiön korvausvastuu osakkeenomistajaa kohtaan on koettu niin monimutkaiseksi, että esimerkiksi vuoden 2006 osakeyhtiölakia valmistellut työryhmä päätti olla lausumatta siitä mitään. Koska korvaustilanteet voivat olla hyvin erilaisia, työryhmä jätti ratkaisun oikeuskäytännön ratkaistavaksi, jota muun muassa edellä esitetty tapaus KKO 1992:66 edustaa.²⁰⁵ Savela katsoo kuitenkin, että yhtiö on korvausvastuullinen omille osakkeenomistajilleen aiheuttamista vahingoista samalla periaatteilla kuin suhteessa muihinkin tahoihin²⁰⁶.

5.2.2 Vastuu yhtiön elinten ylittäessä toimivaltansa

Yhtiön vastuusta sen toimielinten ylittäessä toimivaltansa säädetään, että toimi sitoo yhtiötä mikäli toimielin ei ole toiminut vastoin osakeyhtiölain hänelle asettamaa kelpoisuuden rajoitusta, eikä vastoin edustamisoikeuden rajoitusta tai oikeustoimen kohde ei ole tiennyt eikä hänen olisi pitänyt tietää toimivallan ylityksestä. (OYL 6:28)

Toimivalta käsitetään yleensä päämiehen ja edustajan välisessä suhteessa, eli esimerkiksi yhtiön ja hallituksen välillä. Toimivalta on yleensä rajoittuneempi kuin kelpoisuus ja sitä ei voi ulkoisesti havaita, koska siitä voidaan määrätä yhtiön sisäisin määräyksin. Kelpoisuuden sisällä elinten tekemät toimet sitovat aina yhtiötä (OYL 6:28.1:n 1 kohta).

Airaksinen, Pulkkinen ja Rasinaho toteavat, että toimivallan ylitystilanteiden vastuussa ratkaisevaa on myös vastapuolen vilpittömän mieli, bona fide. He katsovat että, toimenpide sitoo yhtiötä, mikäli vastapuoli on bona fide ja yhtiön elin toimii kelpoisuuden sallimissa rajoissa vaikka samalla ylittää toimivaltansa. Ja kääntäen kelpoisuuden rajoissa ja toimivalta ylittäen tehty toimenpide ei sido yhtiötä, mikäli vastapuoli on mala fide, eli vilpittömässä mielessä ja näin ollen tietää yhtiön elimen toimivallan ylityksestä.²⁰⁷

Näin ollen osakeyhtiölain 6 luvun 28 § ei välttämättä rajoita yhtiön vahingonkorvausvastuuta, jos toimielin tai edustaja rikkoo toimillaan sääntöä, kun yhtiön vastuun edellytykset muutoin täyttyvät. Savela katsoo kuitenkin, ettei yhtiö olisi vastuussa toimielimen toimivallan ylitystilanteiden seurauksista. Näkemystään Savela perustelee sillä,

²⁰⁵ OMT 2004:3, s. 80-81.

²⁰⁶ Savela 2006, s. 208.

²⁰⁷ Airaksinen ym. 2010, s. 516-517.

että yhtiölle siirtyvä vastuu poistaisi koko toimivallan ylittämisen vaikutuksen, jonka tarkoituksena on suojata yhtiötä ja sen intressitahoja, eikä hänestä vastapuolen tietämyksen tasoa tulisi ottaa huomioon.²⁰⁸ Mäntysaari kirjoittaa, että organiteoriasta ei suoraan voi seurata yhtiön vastuun laajuus toimielimensä toimista ja lisää, ettei yhtiö vastaa edustusvallan ylittämisen johdosta aiheutuvaa vahinkoa kolmannelle²⁰⁹.

Kuitenkin korkeimman oikeuden päätöksessä hovioikeus on katsonut, että yhtiö voi olla vastuussa toimielimensä toimivallan ylittämisen johdosta aiheutuneesta vahingonkorvauksesta. Tapauksessa KKO ei ottanut kantaa pääasiaan.²¹⁰

5.3 Osakkeenomistajien vastuu

Osakkeenomistajilla on rajoitettu vastuu yhtiön velvoitteista. Rajoitetun vastuun mukaisesti osakkeenomistajat osallistuvat osakeyhtiön toimintaan lähtökohtaisesti vain sijoittamallaan pääomalla, jolloin he eivät henkilökohtaisesti vastaa yhtiön velvoitteista (OYL 1:2.2). Rajoitettua vastuuta pidetään osakeyhtiön perustunnusmerkkinä²¹¹. Rajoitettua vastuuta pidetään yhtiöoikeudessa niin keskeisenä sääntönä, ettei esimerkiksi osakasta ja yhtiötä ole katsottu yhdeksi vastuulliseksi yhden osakkeen yhtiössäkään²¹². Osakkeenomistajien rajoitettu vastuu saadaan aikaan joko lakiin perustuvalla vakiosopimuksella tai vaihtoehtoisesti nimenomaisilla sopimuksilla yhtiön osakkaiden ja eri sidosryhmien välillä²¹³.

Osakkeenomistaja on kuitenkin velvollinen korvaamaan vahingon, jonka hän on aiheuttanut yhtiölle, muulle osakkeenomistajalle tai muulle henkilölle myötävaikuttamalla osakeyhtiölain tai yhtiöjärjestyksen rikkomiseen. Lisäksi teon tulee olla tahallisesti tai huolimattomuudesta aiheutettu. (OYL 22:2.1) Näin ollen vastuu syntyy pelkällä tuottamuksella, mutta osakkeenomistajilta ei aina voida vaatia erityisen aktiivista osallis-

²⁰⁸ Savela 2006, s. 209-211.

²⁰⁹ Mäntysaari 2000, s. 30.

²¹⁰ Ks. KKO 2001:136, jossa yhtiö katsottiin vastaavan toimielimensä aiheuttamasta vahingosta kuin omastaan ja näin ollen yhtiön vastuu perustuu sen omaan tuottamukseen.

²¹¹ Mähönen & Villa 2013, s. 29.

²¹² Villa 2001a, s. 99.

²¹³ Mähönen & Villa 2006, s. 281.

tumista tai tietämystä yhtiön asioista. Näin on ainakin suurempien yhtiöiden pienosakkeenomistajilla.

Osakkeenomistajan menettelyyn ei sovelleta tuottamusolettamaa, kuten 22 luvun 1 §:n johdon vastuussa. Vaikka osakkaan toimi olisi osakeyhtiölain tai yhtiöjärjestyksen vastainen, ei se lähtökohtaisesti ole aiheutettu tuottamuksesta. Tulkinta johtuu siitä, että osakkeenomistajien tuottamusta tulee arvioida eri lähtökohdista heidän omistuksen ja todellisen päätäntävällän erilaisuudesta johtuen. Esimerkiksi yhtiöjärjestyksen vastaisen yhtiökokouksen päätökseen osallistumisen tuottamusta on arvioitava eri tavoin pörssiyhtiön pienosakkeenomistajana olevan yksityishenkilön ja yksityisen osakeyhtiön enemmistöosakkeenomistajana olevan yhtiön kohdalla.²¹⁴ Tällöin luonnollisesti pienosakkeenomistajan velvoitteet ovat vähäisemmät kuin enemmistöosakkeenomistajana olevan oikeushenkilön. On myös katsottu, että suurempi osakkeenomistus johtaa suurempaan vastuuseen²¹⁵.

Kuitenkin osakkeenomistajan lähipiiriin hyväksi tehdyssä toimessa aiheutetuista vahingoista osakkeenomistajalle on säädetty tuottamusolettama, jolloin teko katsotaan aiheutetuksi huolimattomuudesta, ellei osakkeenomistaja osoita menetelleensä huolellisesti (OYL 22:2.2). Lähipiiri määritellään yhtiön tai henkilön määräysvallaksi toisiinsa nähden tai huomattavaksi vaikutusvallaksi toisen taloudellisissa tai liiketoiminnallisissa päätöksissä (OYL 8:6.2).

Savela kuitenkin katsoo, että osakkeenomistajan osalta vastuun synnyttävä taso on korkeammalla kuin johdolta vaadittava taso. Osakkeenomistajien ei voida olettaa olevan ammattihenkilöitä, kuten yhtiöiden johtohenkilöt usein ovat.²¹⁶ Lisäksi yhtiön osakkeenomistajilla ei katsota olevan samanlaista velvollisuutta toimia yhtiön edun mukaisesti, toisin kuin yhtiön johdolle on säädetty osakeyhtiölain 1 luvun 8 §:n mukaisesti²¹⁷. Näin ollen voidaan ajatella, että osakkeenomistajilla on oikeus ajaa enemmän omaa etuansa kuin yhtiön. Airaksinen, Pulkkinen ja Rasinaho luonnehti niin, että osak-

²¹⁴ HE 109/2005 vp, s. 31 ja 196.

²¹⁵ Savela 2006, s. 188 viittauksineen.

²¹⁶ Savela 2006, s. 187.

²¹⁷ Taxell 1963, s. 118.

keenomistajalla on oikeus toimia yhtiössä edistääkseen omaa etuaan, mutta samalla heidän tulee noudattaa yhtiöjärjestyksen määräyksiä sekä osakeyhtiölakia²¹⁸.

Osakkeenomistajan vastuu voi aktualisoitua myös toimista yhtiökokouksen ulkopuolella, jolloin vahingonkorvausvastuun edellytyksenä oleva myötävaikuttaminen voi syntyä. Esimerkiksi enemmistöosakkeenomistaja voi painostaa itselleen edullisten ratkaisujen hyväksymiseen yhtiökokouksessa tai jopa painostaa lainvastaisuuksiin. Osakkeenomistaja voi myös käyttää vähemmistöosakkaanomistajan suoja oikeuksiaan yhtiön tai muiden osakkeenomistajien vahingoittamiseen.²¹⁹

5.3.1 Vastuu yhtiökokouksen päätöksistä

Yhtiökokouksen päätös syntyy kokouksessa äänestäen tai vain yhden päätösehdotuksen asioissa toteamalla yhtiökokouksen päättävän ehdotuksen mukaisesti. Vastuu yhtiökokouksen päätöksistä on niihin myötävaikuttaneilla osakkeenomistajilla. Äänestämällä tehdystä päätöksestä vahingonkorvausvastuuseen osakeyhtiölain 22 luvun 2 §:n mukaisesti voivat tulla päätösehdotuksen puolesta äänestäneet²²⁰. Äänestämättä vahvistettuun päätökseen vahingonkorvausvastuu voi syntyä kaikille kokoukseen osallistuneille osakkeenomistajille, jotka eivät ole jättäneet eriävää mielipidettään ennen päätöksen toteamista²²¹.

Osakkeenomistajilla ei kuitenkaan ole velvollisuutta osallistua yhtiökokoukseen, eikä muutoinkaan käyttää äänivaltaansa. Lisäksi osakkeenomistajaa ei saa velvoittaa äänestämään yhtiökokouksissa edes yhtiöjärjestyksen nimenomaisella määräyksellä. Analogisesti vastuu ei voi syntyä osakkeenomistajan laiminlyönnistä, vaan se edellyttää jatkain todellista toimenpidettä ollakseen päätökseen myötävaikuttamista.²²²

Hallitus voi siirtää yleistoimivaltaansa kuuluvan asian yhtiökokouksen päätettäväksi (OYL 6:7). Yhtiökokouksella ei kuitenkaan ole velvollisuutta päättää asiasta, jonka hallitus on omaehtoisesti sille siirtänyt. Mikäli yhtiökokous tekee asiassa ratkaisun, voi hal-

²¹⁸ Airaksinen ym. 2010, s. 766.

²¹⁹ Schultén 2004, s. 658.

²²⁰ Savela 2006, s. 191.

²²¹ Ks. Kappale: Osakkeenomistajat ja yhtiökokous, s. 27-28.

²²² Savela 2006, s. 188.

litus välttää vahingonkorvausvastuun tehtävän siirtämisen johdosta. Kuitenkin täytännönpanovastuu ja mahdollisesti esittelijän vastuu jää hallitukselle.²²³

Toisaalta, jos yhtiöjärjestyksessä määrätään jokin hallituksen tehtävä yhtiökokouksen päätettäväksi, ei yhtiökokous voi olla käsittelemättä asiaa ja päätös voi synnyttää asian käsittelyyn osallistuneille osakkeenomistajille osakeyhtiölain 22 luvun 2 §:n tarkoittaman vahingonkorvausvastuun.²²⁴

Kun yhtiökokoukselle on säädetty oikeus tehdä omasta aloitteestaan yksimielisiä päätöksiä hallituksen yleistoimivaltaan kuuluvissa asioissa, tulee heidän kaikkien myöskään edellä esitettyä vastaavasti vahingonkorvausvastuu niiden päätösten mahdollisista seuraamuksista.²²⁵

5.4 Johdon vastuu

Yhtiön johtoon kuuluva henkilö hoitaessaan tehtäviään toimii päämies-agenttiteorian mukaisesti yhtiön ja osakkeenomistajien toimeksisaajana. Tehtävässään johdon tulee toimia yhtiön eduksi ja näin ollen johtoon kuuluva voi tulla korvausvelvolliseksi moitittavista toimistaan.

Osakeyhtiölain 22 luvussa säädetään yhtiön johdon osakeyhtiöoikeudellisesta vahingonkorvausvastuusta ja -velvollisuudesta, kun nimenomaiset säädökset osakeyhtiörikkoksesta ja -rikkomuksesta sekä niiden rangaistussäännökset löytyvät puolestaan osakeyhtiölain 25 luvusta. Osakeyhtiölain 22 luvun mukaan yhtiön johtoon katsotaan kuuluvan hallituksen jäsenet, mahdolliset hallintoneuvoston jäsenet, mahdollinen toimitusjohtaja sekä yhtiökokouksen puheenjohtaja. Johtoon kuuluva henkilö ratkaistaan viime kädessä sillä perusteella, kuka tosiasiallisesti tehtävää hoitaa ja esimerkiksi kaupparekisteriotteella on vain todisteluvaikutusta johtohenkilön vastuuta selvitettäessä²²⁶.

Yhtiön johdon tulee olla tietoinen yhtiöjärjestyksen ja osakeyhtiölain sisällöstä sekä toimia niiden mukaisesti. Vastuuta ei voi poistaa edes väittämällä olleensa hyvässä

²²³ HE 109/2005 vp, s. 82.

²²⁴ HE 109/2005 vp, s. 66.

²²⁵ Savela 2006, s. 185; HE 109/2005 vp, s. 66.

²²⁶ Ks. Kappale: Tehtävässä oleminen, s. 63.

uskossa jonkin tietyn määräyksen tulleen muutetuksi ja toimii sen oletetun yhtiökoko-
uksessa hyväksytyt päätökset, mutta kaupparekisteriin merkitsemättömän sisällön,
mukaisesti.²²⁷

Yhtiön johtoon kuuluva henkilö on korvausvastuullinen yhtiötä kohtaan, mikäli hän
aiheuttaa tahallaan tai huolimattomuudesta vahinkoa yhtiölle ja vahinko on aiheutettu
toimimalla osakeyhtiölain 1 luvun 8 §:n huolellisuusvelvollisuuden vastaisesti (22:1.1).
Näin ollen OYL 1:8 §:n rikkominen johtaa vahingonkorvausvelvollisuuteen vain yhtiötä
kohtaan, eikä kolmatta kuten velkojaa tai muuta sopimuskumppania kohtaan.

Lisäksi yhtiön johtoon kuuluva henkilö vastaa vahingosta, jonka hän on tehtävässään
tahallaan tai huolimattomuudesta aiheuttanut yhtiölle, osakkeenomistajalle tai muulle
henkilölle rikkomalla osakeyhtiölakia muutoin kuin vastoin huolellisuusvelvollisuus- tai
yhtiöjärjestysmääräyksiä (OYL 22:1.2). Joten yhtiön johdon korvausvastuu muuta tahoa
kuin yhtiötä kohtaan edellyttää muuta moitittavaa tekoa kuin yleisen huolellisuusvel-
vollisuuden rikkomista.

Huolellisuusvelvollisuudella on kuitenkin yhteys osakeyhtiölain 13 luvun 2 §:n maksu-
kykyisyydestiin, jossa johdon edellytetään arvioivan syntykö varojen jaosta maksuky-
vyttömyys, jos yhtiö ei siinä jo ole. Varojen jaon yhteydessä huolellisuusvelvollisuuden
rikkominen ja maksukyvyyn ylittäminen rikkoo osakeyhtiölakia, jolloin johdon vastuu voi
kohdistua myös muuta tahoa kuin yhtiötä kohtaan.²²⁸

Yhtiön johtohenkilöllä ei ole osakeyhtiölain mukaista henkilökohtaista korvausvelvolli-
suutta tapauksessa, jolloin yhtiö rikkoo sopimuksen täyttämismääräyksiään sopi-
muskumppaniin nähden, vaikka hän olisi myötävaikuttanut yhtiön ja kolmannen väli-
sessä sopimuksen rikkomisessa. Korvausvastuuta ei ole, koska tapauksessa ei ole rikot-
tu osakeyhtiölakia tai yhtiöjärjestystä.²²⁹

Mikäli johtoon kuuluva henkilö rikkoo yhtiöjärjestyksen määräyksiä tai osakeyhtiölakia,
muutoin kuin 1 luvun periaatteiden osalta, katsotaan hänen syyllistyvän tuottamuk-
seen, ellei hän osoita menetelleensä huolellisesti (OYL 22:1.3). Näin ollen johtoon kuu-

²²⁷ Koski & Sillanpää 2000, kohta: Oikeussuojakeinot ja vastuukysymykset – Vastuukysymykset - Yhtiöoi-
keudellinen vastuu”. Sivunumeroa ei saatavilla.

²²⁸ Ruohonen 2012, s. 221-223.

²²⁹ Koski & Sillanpää 2000, kohta: Oikeussuojakeinot ja vastuukysymykset – Vastuukysymykset - Yhtiöoi-
keudellinen vastuu – Johtohenkilön vastuu. Sivunumeroa ei saatavilla.

luvalla henkilöllä on tuottamusolettama ja myös todistustaakka huolellisuudesta tilanteissa, jotka eivät perustu ainoastaan 1 luvun periaatteisiin. Normaalisti vahingonkorvausoikeudessa korvauksen vaatijalla on velvollisuus osoittaa korvausvastuun yleiset edellytykset. Johdon vastuuta yhtiöjärjestyksen ja osakeyhtiölain osalta laajentaa edellytys johdon velvollisuudesta olla tietoinen niiden sisältämistä määräyksistä.

Koska osakeyhtiön johdon aiheuttamat vahingot ovat yleensä puhtaita varallisuusvahinkoja, edellyttäisi niiden korvaaminen vahingonkorvauslain perusteella rikokseksi säädettyä toimea tai muita erittäin painavia syitä (VahL 5:1). Savela katsoo, että erittäin painavien syiden tulkinnassa tulee olla korkea moitittavuusvaatimus, ettei vahingonkorvauslain tulkinta johda osakeyhtiölain 22 luvun säästösten tarpeettomuuteen. Hän toteaa, että toimen tahallisuus tai vahingon suuri määrä eivät perusta erittäin painavia syitä. Menettelyn sopimattomuus, erityinen asema tai luottamus ovat taas puoltaneet erityisen painavien syiden tulkintaa.²³⁰

Lisäksi osakeyhtiölaissa ei oteta kantaa siihen, että voiko johdon vahingonkorvaus perustua myös vahingonkorvauslakiin ja osakeyhtiölakiin samanaikaisesti. On yleisesti katsottu, että vahingonkorvauslakia voidaan soveltaa rinnan erityislainsäädännön kanssa, eli tässä yhteydessä osakeyhtiölain, mikäli erityislaissa ei ole nimenomaisesti rinnakkaisuuden kieltoa²³¹. Saarnilehto on kuitenkin esittänyt tulkintaehdotuksen, jonka perusteella johdon vastuuta ei tulisi laajentaa soveltamalla vahingonkorvauslakia rajoituksettomasti yhtiön orgaaniin aiheuttamaan vahinkoon. Hän katsoo, että osakeyhtiölain tulisi olla ainoa sovellettava laki, kun henkilö aiheuttaa vahingon yhtiöoikeudellisessa tehtävässään.²³²

Myöskin on huomattava, että hallituksen ja hallintoneuvoston jäsenet eivät ole osakeyhtiön työsuhteessa, vaan jäseninä osakeyhtiön johtavassa toimielimessä. Näin ollen heidän aiheuttamaansa vahinkoon ei voida soveltaa VahL 3:1.1:n työnantajan isännän vastuuta työntekijänsä virheellä tai laiminlyönnillä työssään aiheuttamasta vahingosta.²³³ Kuitenkin yhtiön johtohenkilöt voivat olla myös työsuhteessa yhtiöön. Työsuhteessa olevan hallituksen jäsenen vahingonkorvausvastuuseen sovelletaan lähtökohtaisesti

²³⁰ Savela 2006, s. 350-352.

²³¹ Laine 2011, s. 166; Savela 2006, s. 342.

²³² Saarnilehto 2007, s. 92.

²³³ Mähönen ym. 2006, s. 591-592.

työntekijää koskevia sääntöjä. Hallituksen jäsenen voidaan soveltaa työntekijän vastuun sääntöjä myös hallitustyöskentelyn osalta, mutta esimerkiksi toimitusjohtajaan ei.
234

Seuraavissa kappaleissa johdolla tarkoitan yleisesti vain osakeyhtiön hallituksen jäseniä ja toimitusjohtajaa, ellei asiayhteydessä erikseen muuta mainita. Osakeyhtiölain mukainen johdon vastuu käsittää edellä mainittujen lisäksi hallintoneuvoston jäsenet.

5.4.1 Tehtävässä oleminen

Yhtiön johdolta edellytetään varsinaista tehtävässä oloa, että hän voi tulla osakeyhtiölain mukaan vahingonkorvausvelvolliseksi toimistaan. Henkilön siis tulee aiheuttaa vahinko yhtiöoikeudellisessa asemassaan. Lisäksi henkilön tulee aiheuttaa vahinko juuri siinä tehtävässä, jota vastuu koskee. Näin ollen osakkeenomistaja ja hallituksen jäsen vastaa osakkeenomistajana tehdyistä toimista vain osakkeenomistajan vastuun periaatteiden mukaisesti.²³⁵

Hallituksen tai hallintoneuvoston varajäsenen yhtiöoikeudellinen vahingonkorvausvastuu voi aktualisoitua vain, kun kyseinen henkilö on toiminut varsinaisena jäsenenä tai toimitusjohtajana²³⁶. Doteval kirjoittaa, että hallituksen jäsenen vastuun osalta tehtävässä olo -edellytystä ei kuitenkaan tulisi tulkita niin suppeasti, että se tarkoittaisi vain osallistumista hallituksen kokouksiin. Tehtävässä olo -edellytyksen tulee sisältää varsinaisia toimia tehtävässä.²³⁷

Tehtävässä olemisella tarkoitetaan päätöksentekoon osallistumista ja siihen vaikuttamista. Mähönen ja Villa lisäksi huomauttavat, että edustaminen on täysin eri asia kuin päätöksenteko yhtiössä. Vaikka toimitusjohtaja tai hallituksen puheenjohtaja saavat

²³⁴ Savela 2006, s. 22

²³⁵ Savela 2006, s. 20.

²³⁶ Koski & Sillanpää 2000, kohta Oikeussuojakeinot ja vastuukysymykset – Vastuukysymykset – Johtohenkilön vahingonkorvausvelvollisuus – Varajäsen. Sivunumero ei saatavilla.

²³⁷ Doteval 1989, s. 84.

edustaa yhtiötä, niin he eivät kuitenkaan saa itsenäisesti tehdä yhtiötä sitovia sopimuksia.²³⁸

Kuten aikaisemmin olen todennut, hallituksen jäsenet valitsee yhtiökokous, hallinto-neuvosto tai yhtiöjärjestyksen määräyksellä osin myös yhtiön ulkopuolinen taho. Vaikka johdon valintaan voi siis vaikuttaa moni taho, on johdon sille osakeyhtiölaissa asetetun tehtävänsä nojalla ainoastaan edistettävä huolellisesti toimien yhtiön etua, eikä sen toimintaan saa vaikuttaa esimerkiksi johdon valitsijan etu. Myöskään sillä mikä taho on henkilön toimeen nimittänyt, ei ole johdon vastuun kannalta merkitystä.

Kaupparekisterilaki velvoittaa ilmoitettavan yhtiön johdon henkilötiedot ja niissä mahdollisesti tapahtuvat muutokset kaupparekisteriin (KrekL 9 § ja 14 §). Vastuun kannalta rekisterimerkinnällä tai sen puuttumisella ei ole merkitystä, vaan kuten aikaisemmin on todettu, sitä voidaan käyttää lähinnä vain todistelutarkoituksessa. Kuitenkin rekisteri-ilmoituksen laiminlyönti voi aiheuttaa vahingonkorvausvastuun ilmoittamattomuudesta johtuneeseen vahinkoon sekä sakkorangaistukseen yritys- ja yhteisötietoilmoituksen laiminlyönnistä (KrekL 30 §).

Yhtiön johdon tehtävät ovat vapaaehtoisia, joten niihin ei voi nimittää ketään ilman henkilön suostumusta²³⁹. Savela kirjoittaaakin, että vastoin henkilön omaa tahtoa tehty nimitys on pätemätön oikeustoimi²⁴⁰. Yhtiön johdon tehtävää ei myöskään voi ottaa vastaan vain muodollisesti tai niin että hoitaisi tehtävää vain osittain. Ruotsissa korkein oikeus on katsonut, että hallitustehtävän vastaanottanut henkilö on vastuussa hallituksen toimista vaikka hän väitti olevansa vain muodollisesti toimesta ja eikä ymmärtänyt tehtävän sisältöä²⁴¹. Lisäksi muodollisen johtohenkilön ilmoittaminen kaupparekisteriin on Suomen korkeimmassa oikeudessa täyttänyt rikoslain 16 luvun 7 §:n rekisterimerkintärikoksen tunnusmerkistön²⁴².

Johtoon kuuluvan henkilön vastuuta ei poista se, että henkilö on valittu tehtävään virheellisesti, vaan hänen vastuuta tulee tarkastella samojen sääntöjen mukaisesti kuin

²³⁸ Mähönen & Villa 2010, s. 283.

²³⁹ HE 109/2005 vp, s. 83.

²⁴⁰ Savela 2006, s. 14.

²⁴¹ NJA 1974 s. 297.

²⁴² Ks. KKO 2004:88, jossa B on suostumuksellaan valittu ja ilmoitettu kaupparekisteriin hallituksen varsinaiseksi jäseneksi. Todellisuudessa kyseessä olevia tehtäviä hoiti A, jolloin kaupparekisterimerkintä on muodollisesti oikea, mutta se on alusta alkaen antanut harhaanjohtavan kuvan yhtiön tosiasiallisesta hallinnosta.

lain mukaan tehtävään valitun henkilön, jos hän on vain ottanut tehtävän vastaan. Valinnassa tapahtuneet virheet eivät vaikuta vastuuseen, koska muutoin se mahdollistaisi keinottelun johdon virheellisellä valinnalla. Se mahdollistaisi valinnassa tehtävän tahallisen virheen ja myöhemmin kyseiseen virheeseen vedoten henkilö ei olisikaan hallituksen jäsen, eikä näin myöskään vastuussa toimista.²⁴³

Osaltaan johdon vastuuta rajoittaa myös johdolle osakeyhtiölaissa asetetut edellytykset²⁴⁴. Savela toteaa, että edellytysten vastaisesti valittu johdon henkilö voi kuitenkin joutua vastuuseen toimistaan. Lisäksi tehtävään kelpaamattoman valinneet henkilöt voivat joutua vastuuseen valitsemansa henkilön toimista, jos he valinnassa ovat syyllistyneet vastuun perustavaan tuottamukseen.²⁴⁵

Hallituksen jäsenen vastuu tehtävissään ei kata toimimista muissa rooleissa, joita voivat olla esimerkiksi toimiminen osakkeenomistajana tai muuna yhtiön sopimuskumppanina. Tällöin osakkeenomistajana toimiminen voi kuitenkin vaikuttaa hallituksen jäsenen vastuun syntyedellytysten arviointiin.²⁴⁶

5.4.2 Toimenpiteeseen osallistuminen

Mikäli hallituksen kokouksessa kaikki jäsenet ovat paikalla ja yksimielisiä päätöksestä, ovat he kaikki myös vastuussa siitä. Tilanne ei kuitenkaan aina ole näin yksinkertainen. Vastuun syntymisen edellytyksenä on, että hallituksen jäsen on myötävaikuttanut päätökseen. Hallituksen päätöstä kannattanut jäsen katsotaan aina myötävaikuttaneeksi ja siten osalliseksi toimenpiteeseen. Osallisuus päätökseen voi koskea myös poissa ollutta jäsentä, joka myöhemmin yhtyy toimenpiteeseen ja se voi tapahtua myös konkludentisesti²⁴⁷.

Päätöstä vastaan äänestänyt jäsen ei lähtökohtaisesti vastaa hallituksen enemmistön päätöksestä²⁴⁸. Hallituksen päätöstä vastaan äänestäneeltä jäseneltä voidaan kuitenkin

²⁴³ Savela 2006, s. 15.

²⁴⁴ Ks. Kappale: Hallitus, s. 17.

²⁴⁵ Savela 2006, s. 16.

²⁴⁶ Savela 2006, s. 24.

²⁴⁷ Koski & Schultén 2000, s. 597.

²⁴⁸ Ks. esim. Doteval 1989, s. 136; Kyläkallio 1963, s. 201.

edellyttää aktiivisia toimia vahingon välttämiseksi ja pelkkä eriävän mielipiteen kirjaaminen hallituksen pöytäkirjaan ei riitä vapauttamaan vastuusta²⁴⁹. Savela kirjoittaa, että hyväksyttävä toimi vahingon välttämiseksi on esimerkiksi asian saattaminen hallituksen, asiaan kuuluvien johtohenkilöiden tai jopa yhtiökokouksen tietoon. Vasta ilmoittaminen viranomaisille voi vapauttaa vastuusta, jos kyseessä oleva toimi rikkoo lakia.²⁵⁰ Viimeinen keino päätöstä vastustaneelle hallituksen jäsenelle vapautua vastuusta on erota tehtävästään²⁵¹. Toisin on katsonut esimerkiksi Kyläkallio, joka toteaa että tällaisessa tilanteessa eroamiselle ei ole laillista pohjaa ja eroaminen ei myöskään estäisi vahingon syntymistä²⁵².

Hallituksen kokouksesta poissa oleminen estää lähtökohtaisesti vastuun syntymisen poissa olleelle jäsenelle. Tämän edellytyksenä kuitenkin on, että jäsen ei ole jatkuvasti poissa kokouksista tai poissaolollaan muutoin pakoile vastuuta.²⁵³ Vastuuta pakoilevan mahdollisesti kokouksista paljon poissa olevan jäsenen vastuu voi aktualisoitua vain harvoin, koska vahingon ja tuottamuksen syy-yhteyden näyttäminen tilanteissa on hyvin hankalaa. Kuitenkin vastuu voidaan perustaa siihen, että henkilön katsotaan silloin laiminlyövä yleisen toimimisvelvollisuutensa yhtiön eduksi sekä velvollisuutensa tiedottaa eteenpäin hallitustoiminnasta.²⁵⁴

Esteellinen hallituksen jäsen ei saa osallistua asian käsittelyyn, päätöksentekoon eikä äänestämiseen (OYL 6:4). Yhtiön johtohenkilön tulee olla äänestämättä asiassa, jos hänellä on jokin intressiristiriita käsiteltävään asiaan, vaikkei asiassa synny hänelle osakeyhtiölain 6 luvun 4 §:n esteellisyysperusteiden mukaista olennaista etua ja ristiriitaa yhtiön edun kanssa²⁵⁵. Päätettävään asiaan esteellinen jäsen on oikeuskirjallisuudessa katsottu vapautuvan vastuusta, kun hän on ilmoittanut esteellisyytensä ja sen perusteet muille hallituksen jäsenille²⁵⁶. Esteellisen jäsenen ei myöskään voida edellyttää valvovan yhtiön etua asiassa, vaan se kuuluu muiden jäsenten vastuulle. Siltikin myös

²⁴⁹ HE 1977:27, s. 54.

²⁵⁰ Savela 2006, s. 35.

²⁵¹ Schultén 2004, s. 637.

²⁵² Kyläkallio 1963, s. 208-209.

²⁵³ Savela 2006, s. 37-38.

²⁵⁴ Doteval 1989, s. 121.

²⁵⁵ Savela 2006, s. 33-34.

²⁵⁶ Ks. Esim. Koski & Schultén 2000, s. 599; Kyläkallio 1963, s. 58-59.

esteelliseltä jäseneltä voidaan edellyttää aktiivisia toimia vahingon välttämiseksi, jotta hän välttyy vastuulta.²⁵⁷

Muodollinen päätösten vastustaminen tai tietoisesti päätöksentekoon osallistumattomuus ei poista johdon vastuuta. Hallituksen päätöksen vastaisesti äänestänyt, osallistumisesta pidättynyt tai kokouksesta poissa ollut yhtiön johtohenkilö on vastuussa päätöksestä, jos hän on tosiasiallisesti vaikuttanut myönteisen päätöksen aikaansaamiseksi ja päätöksestä on aiheutunut vahinkoa.²⁵⁸

Hallituksen varajäsenen sovelletaan lähtökohtaisesti samoja vastuuperusteita kuin varsinaiseen jäseneseen, edellyttäen että varajäsen toimii hallituksen jäsenenä (OYL 6:8.1). Samoin toimitaan myös toimitusjohtajan sijaisen kohdalla (OYL 6:19).

Hallituksen jäsenten tehtävien jaosta ei mainita osakeyhtiölaissa mitään muuta kuin, että yhtiöjärjestyksessä voidaan määrätä hallituksen jäsenen edustamisoikeudesta tai että hallitus voi antaa oikeuden tietyille jäsenelleen. Yhtiön edustaminen ei kuitenkaan tarkoita toimenpiteeseen osallistumista, mutta osakeyhtiölain esitöissä on katsottu, että tehtävien jaolla voi olla merkitystä esimerkiksi hallituksen jäsenen korvausvastuun määrää arvioitaessa²⁵⁹.

Mikäli hallitus tekee osakeyhtiölain 6 luvun 7 §:n nojalla päätöksen toimitusjohtajan yleistoimivaltaan kuuluvassa asiassa, se tällöin myös vastaa päätöksen asianmukaisuudesta. Toimitusjohtajalle on kuitenkin mahdollista syntyä vahingonkorvausvastuu päätöksen täytäntöönpanosta, mikäli päätös on lain tai yhtiöjärjestyksen vastainen. Säännös koskee vain toimitusjohtajan yleistoimivaltaan kuuluvia asioita, joten lähtökohtaisesti hallituksen ottaessa päätettäväkseen muun kuin toimitusjohtajan yleistoimivaltaan kuuluvan asian säilyy vastuu kuitenkin toimitusjohtajalla.²⁶⁰

Kun hallitus voi siirtää omaan tai toimitusjohtajan yleistoimivaltaan kuuluvan asian yhtiökokouksen päätettäväksi (OYL 6:7.2), voi se vapautua vahingonkorvausvastuusta vastaavasti kuin toimitusjohtaja edellä. Näin ollen myös hallitukselle voi syntyä vastuu esittelijän roolissa tai täytäntöönpanosta. Samoin jos hallitus siirtää yleistoimivaltaansa

²⁵⁷ Savela 2006, s. 25-26; KKO 1999:12, jossa esteellinen hallituksen jäsen oli vastuussa laiminlyönnillään aiheuttamasta vahingosta.

²⁵⁸ Taxell 1963, s. 100.

²⁵⁹ HE 109/2005 vp, s. 82.

²⁶⁰ HE 109/2005 vp, s. 82; OYL 6:7.1.

kuulumattomia asioita yhtiökokoukselle, säilyy vastuu hallituksella.²⁶¹ Yhtiökokouksella ei kuitenkaan ole velvollisuutta tehdä päätöstä asioissa, jotka hallitus on omasta ehdotuksestaan siirtänyt. Mikäli se ei pääätä asiasta, säilyy päätöksenteon vahingonkorvausvastuu hallituksella.²⁶²

Tehtävien siirtämistä koskeva säännös ei vaikuta hallituksen tehtävien delegointiin. Delegointi on edustajan, esimerkiksi toimitusjohtaja, kelpoisuuden rajoissa mahdollista, mutta päätöksenteon vastuu säilyy aina hallituksella.²⁶³

Mikäli osakeyhtiölain mukaisen vahingonkorvauksen päätöksestä on vastuussa useampi johdon henkilö tai taho, joka hyvin usein on näin, tulee heidän vastuu jakaa vahingonkorvauslain 6 luvun mukaisesti (OYL 22:5). Vahingonkorvauslain mukaisesti usean henkilön aiheuttamiin vahinkoihin noudatetaan yhteisvastuullisuutta, jolloin vahinkoa kärsinyt voi vaatia koko korvausta keneltä tahansa aiheuttajista. Kuitenkin joku korvausvelvollisista voidaan tuomita maksamaan vain tietty osa aiheutetusta vahingosta, jolloin hän vastaa vain siitä osasta. (VahL 6:2) Jos johtoon kuuluva on maksanut enemmän kuin hänen osuutensa on, hänellä on regressioikeus muihin korvausvelvollisiin nähden, jolloin hän voi periä liikaa maksamansa osuudet muilta korvausvelvollisilta (VahL 6:3.2).

Johdon vastuu on solidaarista ja se jaetaan pääluvun mukaisesti, jollei vastuun jakamiselle muutoin ole muita perusteita. Johdon jäsenten välisissä suhteissa korvausvelvollisuus jaetaan huomioiden jokaisen syyllisyys, mahdollisesti saatu etu sekä muut asiaan vaikuttavat seikat. (VahL 6:3) Savela katsoo, että teon tahallisuus osoittaa suurempaa syyllisyyttä kuin esimerkiksi valvontavelvollisuuden laiminlyönti tai että johdon päätömisiltä jäseniltä voidaan edellyttää parempaa perehtyneisyyttä yhtiöön kuin sivutoimisilta jäseniltä. Lisäksi johdon henkilön erityinen osaaminen päätöksenteon alalta aiheuttaa yleensä suurempien vahingonkorvauksien syntymisen²⁶⁴ .²⁶⁵

²⁶¹ HE 109/2005 vp, s. 82; OYL 6:7.2.

²⁶² Kyläkallio ym. 2008, s. 484.

²⁶³ HE 109/2005 vp, s. 82.

²⁶⁴ Ks. Savela 2006, s. 80-81 ja esim. KKO 1982 II 103, jossa hallituksen varapuheenjohtajana toimineelle lakimiehelle tuomittiin muita ankarampi korvaus koulutuksensa tuoman osaamisen johdosta.

²⁶⁵ Savela 2006, s. 322.

5.4.3 Tuottamusvastuu

Kuten osakeyhtiölain 22 luvun 1 §:ssä todetaan, vastuun syntyminen edellyttää johdon toimivan tahallaan tai tuottamuksesta. Usein kuitenkin oikeudellisessa kielenkäytössä puhutaan vain tuottamusvastuusta, jonka katsotaan kattavan tahallisen teon sekä tuottamuksen, joka tarkoittaa yleisen huolellisuusvelvollisuuden rikkomista²⁶⁶.

Johdon toimien tulee siis olla tehty tahallaan tai tuottamuksesta, että vahingonkorvaus voi tulla korvattavaksi. Tahallisuudella voidaan tarkoittaa mahdollisen vahingon syntymisen jättämistä päätöksenteon harkinnan ulkopuolelle ja suhtautumista siihen hyväksyvästi tai välinpitämättömästi. Kun taas tuottamuksellisuus on huolimattomuutta, varomattomuutta, jonkin toimen passiivisuutta tai muuta velvollisuuksien laiminlyöntiä.²⁶⁷ Johdon korvausvastuun syntymiseen riittää jo lievä tuottamus, mutta edellytyksenä on lisäksi osakeyhtiölain mukainen tuottamuksen vaatimus ja vahingon syntymisen edellytys²⁶⁸. Lisäksi Huttunen katsoo tuottamuksen uupuvan, vaikka olisi rikottu yhtiöjärjestyksestä tai osakeyhtiölakia, jos teolle on kaikkien osakkaiden suostumus²⁶⁹. Korkein oikeus on kuitenkin todennut, että normin rikkominen yleensä tarkoittaa tuottamusta, mutta toisaalta yhtiön edun mukaisesti toiminen on myös katsottu tuottamuksen poistavaksi seikaksi²⁷⁰.

Tuottamus on yhtiöoikeudessa määritelty tarkoittavan vaadittavan huolellisuuden laiminlyönniksi ja viime kädessä tuomioistuimien ratkaisee tapauskohtaisessa harkinnassaan mitä ja millaista kussakin tapauksessa vaadittava huolellisuusvelvollisuus on²⁷¹. Harkinnassa in casu tulee huomioida oletetun ihanteellisen päätöksen ja vastuun perustavan päätöksen ero, koska liiketoiminnallisissa päätöksissä on aina läsnä riski ja erilaisia epävarmuustekijöitä. Näin ollen täydellisen päätöksen saavuttamatta jääminen ei vielä täytä tuottamuksen määritelmää. Johdon korvausvastuuta ei esimerkiksi synny, jos päätös perustuu olosuhteisiin nähden asianmukaiseen harkintaan sekä selvitykseen,

²⁶⁶ Ståhlberg & Karhu 2013, s. 73.

²⁶⁷ Koskinen ym. 1986, s. 98.

²⁶⁸ Salonen 2000, s. 76.

²⁶⁹ Huttunen 2001, s. 66.

²⁷⁰ KKO 2000:69.

²⁷¹ Savela 2006, s. 57.

kun myöhemmin ne osoittautuvat yhtiölle liiketaloudellisesti kannattamattomiksi.²⁷² Yhtiön johdon yleisestä huolellisuusvelvollisuudesta on säädetty erikseen myös osakeyhtiölain 1 luvun 8 §:ssä, joka edellyttää johdon toimivan huolellisesti yhtiön etua edistämisen. Kuten aikaisemmin on todettu, johdon vastuu yleisen huolellisuusvelvollisuuden rikkominen ei johda korvausvastuuseen muita kuin yhtiötä kohtaan.

Tuottamusta arvioidaan niin, että se johtaa usein samankaltaiseen lopputulokseen kuin angloamerikkalaisesta oikeudesta Suomeenkin rantautunut business judgement rule -periaate²⁷³. Business judgement rule -periaate rajoittaa oikeudellista arviointia liiketoiminnallisissa päätöksissä, jolloin tuomioistuimet eivät puuttuisi liikaa liiketoiminnallisiin päätöksiin²⁷⁴. Periaatteen tarkoituksena on, että tuomioistuin ei jälkeinpäin arvioi johdon hyvässä uskossa, riittävin tiedoin ja yhtiön etuun uskoen tehtyjä liiketoiminnallisia päätöksiä. Arvioinnissa näin ollen otettaisiin huomioon vain toimenpiteet, joilla ratkaisuun on päädytty, eikä päätöksen liiketoiminnallisia vaikutuksia.²⁷⁵ Periaatteella pyritään välttämään johdon henkilökohtaisen vastuun synnyttämää ylivarovaisuutta ja mahdollista johtotehtävien välttelyä²⁷⁶.

Yhtiön johdon vastuu on lähtökohtaisesti henkilökohtaista, eikä kollegiaalista. Näin ollen vastuun arviointi tulee perustaa jokaisen yksilön osalta erilliseen tuottamusarviointiin.²⁷⁷ Lisäksi yhtiön johdon huolellisuutta tulee lähtökohtaisesti arvioida objektiivisin perustein, eli vastuuta ei tarkastella suhteessa johtajan omien asioiden hoitamistapaan, vaan huolellisen henkilön toimimiseen vastaavissa olosuhteissa²⁷⁸. Arvioinnissa voidaan huomioida myös johtajan osaaminen ja huolellisuus, jota voitaisiin edellyttää vastaavien kykyjen ja taitojen omaavalta henkilöltä²⁷⁹.

²⁷² HE 109/2005 vp, s. 40-41 ja 195.

²⁷³ HE 109/2005 vp, s. 195.

²⁷⁴ Salonen 2000, s. 67.

²⁷⁵ Savela 2006, s. 88.

²⁷⁶ Ks. mm. Salonen 2000, s. 67.

²⁷⁷ Ks. esim. KKO 1997:110, jonka perusteluissa todetaan ettei hallituksella ole kollegiaalista vahingonkorvausvastuuta.

²⁷⁸ HE 109/2005 vp, s. 40.

²⁷⁹ Savela 2006, s. 58.

5.4.4 Edellisen johtajan vastuuperusteet

Yhtiön johto vastaa toimissaan syntyneistä vahingoista lähtökohtaisesti vain sinä aikana jolloin he ovat toimineet tehtävässään. Toimikauden päättämisen syyllä tai muodolla ei ole merkitystä, vaan merkitsevää on eroilmoituksen jättäminen yhtiökokoukselle, hallitukselle tai muulle valitsijataholle. Vahingon syntyhetkellä tai sen ilmenemishetkellä ei ole merkitystä, vaan vastuu syntyy vahingon aiheuttaneen toimen tai laiminlyönnin tapahtuma-ajan perusteella.²⁸⁰ Tällöin johdon korvattavaksi voi myös tulla vahinko, joka ilmenee tai syntyy vasta toimikauden päättymisen jälkeen, jos vahingon aiheuttanut teko tai laiminlyönti on tapahtunut toimikauden aikana. Kääntäen johtohenkilö ei siten vastaa ennen hänen toimikautensa alkua yhtiölle koituneista vahingoista, vaikka ne ilmenisi hänen toimikaudellaan.²⁸¹

Johdon vahingonkorvausvastuu ei aina synny yksittäisen toimen perusteella, vaan siihen voi vaikuttaa useat henkilön toimet. Tällöin vastuu voi syntyä, kun henkilö on aikaisemmillä toimillaan aiheuttanut sen, ettei hänelle ainoaksi jäänyttä toimintatapaa voida pitää hyväksyttävänä.²⁸²

Normaalitilanteessa vastuuseen joutuvat kaikki toimenpiteeseen osallistuneet johdon henkilöt, mutta ongelmalliseksi tilanne voi mennä kun vastuuta pohditaan edellisen ja uuden johtohenkilön välillä. Esimerkiksi korkeimman oikeuden tapauksessa 1990:133 eronnut johtohenkilö oli tuomittu syylliseksi yhtiössä tehtyyn toimeen, jonka teki asiaan perehtymätön uusi johtaja eronneen johtajan jättäessä hänet tilanteeseen jolloin vahinko oli vaikeasti vältettävissä.

Pääsäännön vastaisesti johdon vastuu on mahdollista myös syntyä toimikauden jälkeen tehdyistä toimista. Esimerkiksi eronnut hallituksen jäsen voi olla velvollinen ja kelpoinen ottamaan yhtiön nimiin nostetun haasteen, mikäli hänen nimeä ei ole vielä poistettu kaupparekisteristä²⁸³.

²⁸⁰ Kyläkallio 1963, s. 32.

²⁸¹ Kyläkallio 1963, s. 33.

²⁸² Savela 2006, s. 28.

²⁸³ Ks. KKO 1987:78, jossa hallituksen jäsenen ero oli muutosilmoituksella ilmoitettu kaupparekisteriin, mutta sitä ei ollut kuulutettu. Näin ollen eronnut jäsen oli kelpoinen ottamaan haasteen vastaan, koska haastemiehen ei näytetty olleen tietoinen muutoksesta haasteen tiedoksiantohetkellä.

5.4.5 Johdon valvontavastuu

Hallituksella ja toimitusjohtajalla on velvollisuus valvoa yhtiön ja sen eri osien toimintaa. Hallituksen valvontavelvollisuus on kirjoitettu yleiseen muotoon osakeyhtiölain 5 luvun 2 §:ssä, jossa hallituksen yleistoimivallan tehtäviksi nimetään yhtiön ja sen toiminnan asianmukainen järjestäminen sekä kirjanpidon ja varainhoidon valvonta. Tämän katsotaan tarkoittavan hallituksen jäsenille yhtiön taloudellisen aseman ja raportoinnin seuranta, joten johdon tulisi olla selvillä yhtiön taloudellisesta tilasta. Hallituksen yhdeksi tärkeimmäksi tehtäväksi ja valvontavastuuseen kuuluvaksi katsotaan myös toimitusjohtajan ohjaaminen yhtiön toiminnalle tarpeellisella tavalla (OYL 6:17).²⁸⁴ Lisäksi valvontavelvollisuudesta säädetään epäsuorasti hallintoneuvoston tehtäviä koskevassa osakeyhtiölain 6 luvun 21 §:ssä, jossa hallintoneuvoston tehtäväksi määrätään hallituksen ja toimitusjohtajan vastuulla oleva yhtiön hallinnon valvonta.

Hallituksen jäsen voi pyytää toimitusjohtajalta tai tilintarkastajalta tarkempia tietoja yhtiön taloudellisesta tilasta, mikäli hänellä on erityinen syy seurata yhtiön tilaa huolellisemmin. Jäsenen erityinen velvollisuus seurata yhtiön tilaa syntyy, kun yhtiön toiminta on riskialtista ja taloudellisesti kannattamatonta.²⁸⁵ Muutoin on valvontavelvollisuuden osalta riittävää, että hallituksen jäsen paneutuu yhtiön asioihin yhtiökokouksessa, ellei ole asianmukaista syytä epäillä virheitä yhtiön toiminnassa²⁸⁶.

Valvontavelvollisuus edellyttää johdolta valvonnan lisäksi myös toimia, jos se havaitsee väärinkäytöksiä. Tällöin valvontavelvollisuuden tarkoituksena on myös ennaltaehkäistä väärinkäytösten syntymistä. Valvontavelvollisuus vahvistaa osaltaan hallituksen vastuuta, koska siltä edellytetään toimia väärinkäytöstilanteissa. Näin ollen hallituksen vastuulla on varmistaa tehtävien asianmukainen hoitaminen delegoidessaan tehtäviä.²⁸⁷ Hallituksen yleinen huolellisuusvelvollisuus voi myös tarkoittaa yhtiökokouksen toimivaltaan kuuluvien asioiden valvomista ja hoitamista²⁸⁸. Suurissa osakeyhtiöissä

²⁸⁴ HE 109/2005 vp, s. 80.

²⁸⁵ Mäntysaari 2002, s. 172-174.

²⁸⁶ Taxell 1963, s. 70.

²⁸⁷ Savela 2006, s. 66.

²⁸⁸ KKO 2003:33, jossa hallituksen yleinen huolellisuusvelvollisuus on kattanut yhtiökokouksen päätettäväksi määrättyjen asioiden hoitamista yhtiön edun ja taloudellisuuden mukaisesti.

hallituksen valvontavastuu voi tarkoittaa myös velvollisuutta järjestää erityinen sisäisen tarkastus yhtiössä²⁸⁹.

5.4.6 Vastuuvapauspäätös

Osakeyhtiön varsinainen yhtiökokous päättää vastuuvapaudesta, joka myönnetään hallituksen jäsenille, mahdollisen hallintoneuvoston jäsenille ja mahdolliselle toimitusjohtajalle (OYL 5:3.2:n 3 kohta). Vastuuvapaudesta voidaan päättää myös ylimääräisessä yhtiökokouksessa, jos siitä on maininta kokouskutsussa (OYL 5:5).

Myönnetty vastuuvapaus koskee vain osakeyhtiölain mukaista vahingonkorvausvastuuta, joten sen nojalla ei voida vapauttaa yhtiön johtoa vahingonkorvauslain mukaisesta vastuusta. Vastuuvapaus ei ole henkilökohtainen vaan tehtäväkohtainen siten, että se koskee vain sitä toimea jonka osalta se on henkilölle myönnetty. Näin ollen esimerkiksi hallituksen jäsenelle myönnetty vastuuvapaus ei koske saman henkilön toimitusjohtajan roolissa tehtyjä toimia.²⁹⁰ Lisäksi vastuuvapauspäätös koskee vain yhtiötä kohtaan, joten esimerkiksi osakkeenomistajilla ja muilla yhtiön sidosryhmillä säilyy oikeus vaatia vahingonkorvausta johdolta²⁹¹.

Yhtiökokouksen vastuuvapauspäätös on vakiintuneesti katsottu vahingonkorvausvastuun vapauttavaksi päätökseksi, jolloin korvausvelvollinen lopullisesti vapautuu vastuusta²⁹². Tästä huolimatta vastuuvapauspäätös ei välttämättä ole sitova, mikäli yhtiökokoukselle ei ole annettu olennaisesti oikeita ja riittäviä tietoja korvausvelvollisuuden perustana olevasta päätöksestä tai toimenpiteestä. Yhtiökokouksen vastuuvapausratkaisun perustaksi riittäviksi tiedoiksi Savela on katsonut vahingon syntymisen, tuottamuksen, syy-yhteyden, vahingon määrän ja sen aiheuttajan tietoja²⁹³. Toiseksi vastuuvapauspäätös ei välttämättä sido yhtiön konkurssissa tai saneerausmenettelyssä, jolloin alle kaksi vuotta vanha vastuuvapauspäätös ei sido yhtiön konkurssipesää tai yrittysaneerauksen selvittäjää. (OYL 22:6.2)

²⁸⁹ HE 109/2005 vp, s. 80.

²⁹⁰ Savela 2006, s. 229.

²⁹¹ Ruohonen, s. 235-236.

²⁹² HE 109/2005 vp, s. 198.

²⁹³ Savela 2006, s. 234.

Vastuuvapauden myöntäminen perustuu yhtiökokouksen vapaaseen harkintaan, jolloin he voivat sen myöntää tai olla myöntämättä riippumatta siitä kuinka suuren vahingon yhtiön johtohenkilöt ovat mahdollisesti aiheuttaneet. Yhtiökokous voi myös olla myöntämättä vastuuvapauden, vaikka sillä ei olisi tietoa vahingon syntymisestä. On myös mahdollista, että tietyille johdon henkilölle myönnetään vastuuvapaus ja toiselle ei, vaikka heidän tosiasialliset toimet eivät eroaisi toisistaan.²⁹⁴

Huttunen toteaa EOYL:n osalta vastuuvapauden lopullisuudesta, että kun yhtiökokous on myöntänyt vastuuvapauden, ei sitä enää voida muuttaa tai peruttaa uudella päätöksellä²⁹⁵. Tätä tulkintaa voidaan pitää edelleen validina, koska tässäkin kohdassa vuoden 2006 osakeyhtiölaki ei ole sisällöltään muuttanut vuoden 1978 osakeyhtiölain mukaista laintilaa²⁹⁶.

5.5 Johdon vastuun rajoittaminen

Vastuuvapauden myöntämisen lisäksi yhtiön johdon vastuuta voidaan rajoittaa yhtiöjärjestykseen otetuilla määräyksillä. Johdon vastuun rajoittaminen sopimuksin on ollut vaikea asia, koska osakeyhtiössä on useita erilaisia oikeussuhteita ja ne ovat hyvin monimutkaisia. Yhtiöillä on kuitenkin ollut usein tarve rajoittaa johtohenkilöiden vastuuta, että he saisivat mahdollisimman pätevät henkilöt johtamaan liiketoimintaansa ja jotka uskaltaisi tehdä vaikeitakin liiketoimintapäätöksiä. Lisäksi mahdollinen osakkeenomistajien oma liiketoiminnan alan ammattitaidon puute voi vaatia pätevän johdon palkkaamista. Aiemman osakeyhtiölain aikana vastuun rajoittamisen mahdollisuus oli osin epäselvä, mutta yleisesti siihen suhtauduttiin kieltävästi. Kuten Taxell kirjoitti, ettei sopimuksella ole mahdollisuutta rajoittaa yhtiön orgaanin vastuuta²⁹⁷.

Nykyisen osakeyhtiölain mukaan osakkeenomistajien vapautta muotoilla yhtiöjärjestys ja sen määräykset on rajoitettu yhtiöoikeudellisen vahingonkorvausvastuun osalta. Hallituksen esityksessä on katsottu, että osakeyhtiölain oikeussuojajärjestelmässä on

²⁹⁴ Savela 2006, s. 227-229.

²⁹⁵ Huttunen 2004, s. 47-48.

²⁹⁶ HE 109/2005 vp, s. 198.

²⁹⁷ Taxell 1963, s. 257-258.

ydinalue joiden periaatteista ei saa poiketa edes yhtiöjärjestyksen määräyksellä²⁹⁸. Tämä kuitenkin tarkoittaa, että vastuuta voi rajoittaa, mutta vain lain edellytysten sallimissa rajoissa.

Osakeyhtiölain 22 luvun 9 §:ssä määritellään nimenomaisesti vastuun rajoittamisen kieltö. Sen mukaan yhtiöjärjestyksen määräyksellä ei saa rajoittaa yhtiön osakeyhtiölain 22 luvun tai tilintarkastuslain 51 §:n mukaista oikeutta vahingonkorvaukseen. Edellytyksenä kiellolle on, jos vahinko on aiheutettu tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta tai rikkomalla säännöksiä, joista ei voida poiketa yhtiöjärjestyksen määräyksellä. (OYL 22:9)

Lisäksi vahingonkorvausvastuuta saadaan rajoittaa yhtiöjärjestyksen määräyksellä vain kaikkien osakkeenomistajien suostumuksella (OYL 22:9.2). Tällöin vastuun rajoittaminen olisi mahdollista vain yhtiötä perustettaessa tai yhtiöissä joissa omistus ei ole jakaantunut suurelle joukolle osakkeenomistajia²⁹⁹. Savela kuitenkin huomauttaa, että vastuun rajoittaminen onnistuu muun muassa kombinaatiosulautumisessa muodostuvan laajasti omistetun yhtiön yhtiöjärjestyksessä ilman kaikkien osakkaiden erillistä suostumusta³⁰⁰. Tämä johtuu siis aiemmin esitetystä siitä, että kombinaatiosulautumisen sulautumissuunnitelma, jonka yhtiöiden yhtiökokoukset hyväksyvät määräämismistöllä, korvaa uuden yhtiön perustamissopimuksen.

Vastuun rajoittaminen yhtiöjärjestyksessä onnistuu niin hallituksen jäsenien, hallituneuvoston jäsenien, toimitusjohtajan, selvitysmiehien, osakkeenomistajien, yhtiökokouksen puheenjohtajan ja tilintarkastajien eduksi. Vastuun rajoitus voidaan määrittellä koskemaan kaikkia tai vain tiettyjä henkilöitä. Näin ollen vastuun rajoittaminen onnistuu myös tietyn osakkeenomistajan tai hallituksen jäsenen eduksi.

Osakeyhtiölain 1 luvun 7 §:n yhdenvertaisuusperiaate on yksi esimerkki, jonka synnyttämästä vastuusta ei yhtiöjärjestyksessä voida sopia toisin. Toisaalta yhtiön toiminnan tarkoitus (OYL 1:5) ja voitontuottamistarkoitus (OYL 13:9) ovat yhtiöjärjestyksessä vapaasti määriteltävissä ja näin myös niiden vastuun rajoituksista voidaan sopia. Näin on

²⁹⁸ HE 109/2005 vp, s. 203.

²⁹⁹ HE 109/2005 vp, s. 203.

³⁰⁰ Savela 2006, s. 409.

myös yleisen huolellisuusvelvollisuuden (OYL 1:8) osalta, jolloin sen rikkomisen aiheuttamista vastuista voidaan myös sopia.³⁰¹

Sopimusperusteisten yhtiöjärjestyksessä toteutetun vastuun rajoittamisen lisäksi yhtiön johdon vastuuta voidaan rajoittaa aiheutetun vahingonkorvauksen maksun siirtämisellä pois johtohenkilöiltä. Mäntysaari kuitenkin kirjoittaa, että yhtiö ei voi velvoittaa maksamaan johtohenkilön toimista aiheutuvia vahingonkorvauksia, joka aiheuttaisi osakeyhtiölain johdon vahingonkorvausvastuun vaikutuksettomaksi tekemisen³⁰². Mutta osakeyhtiölaki ei kiellä vastuuvakuutuksen ottamista johtohenkilöilleen, eikä myöskään estä niiden vakuutusmaksujen maksamista. Tämä vastuuvakuutuksen ottaminen johtajien mahdollisesti aiheuttamien vahinkojen varalle on kirjattu myös osakeyhtiölain esitöihin³⁰³.

Vastuuvapauspäätöksen koskiessa vain osakeyhtiölain mukaista vastuuta, on myös vahingonkorvauslain mukaista vastuuta mahdollista rajoittaa. Johdon vahingonkorvauslain mukainen vastuun rajoittaminen on mahdollista erillisin sopimuksin³⁰⁴. Savela kuitenkin huomauttaa, että vahingonkorvauslain mukaisen vastuun rajoittaminen sopimuksella on hankalaa, koska vahingonkärsijää ei usein tiedetä ennakkoon³⁰⁵.

³⁰¹ Savela 2006, s. 410-411.

³⁰² Mäntysaari 2002, s. 186.

³⁰³ HE 109/2005 vp, s. 203.

³⁰⁴ HE 1973:187 vp, s. 12.

³⁰⁵ Savela 2006, s. 411.

6 Pohdintaa johdon vastuusta yritysjärjestelyissä

Yritysjärjestelyiden luonnollinen syy ja seuraus on osakeyhtiön toiminnan tarkoituksessa, eli lähtökohtaisesti voitontuottamisessa osakkeenomistajille, sekä elinkeino- ja liiketoiminnan vapaudessa ja yhtiöiden toiminnan kehittymisessä.

Yhtiön johdon toimia tarkastellaan ensisijaisesti osakeyhtiölain 1 luvun yleisten periaatteiden mukaisesti. Jolloin huolellisuusvelvollisuus on yksi merkityksellisimmistä periaatteista, jonka mukaisesti johdon tulee tehdä päätöksenä aina huolellisesti ja yhtiön etua edistäen. Lisäksi yhtiön toiminnan tarkoitus sitoo johtoa, jossa edellytetään voiton tuottamista osakkeenomistajille, ellei tästä ole yhtiöjärjestyksessä toisin määrätty.

Yhtiön hallituksen jäsenen tai toimitusjohtajan vahingonkorvausvastuu aktualisoituu melko harvoin, kun yhtiössä toteutetaan yritysjärjestelyjä. Tämä johtuu siitä, että vahingonkorvauksen syntyminen edellytetään aiheutuneen vahinkoa. Yritysjärjestelyissä voi ajatella syntyvän yleensä vain taloudellista vahinkoa, joka rajaa vahingonkorvauslain pois vastuun määrittämisen piiristä, ellei yhtiön johto aiheuta vahinkoa rangaistavaksi säädetyllä teolla. Rikosvastuun käsittely on jätetty kokonaan tämän työn ulkopuolelle. Näin ollen taloudellinen vahinko korvataan yleensä vain osakeyhtiölain ja sen 22 luvun nojalla, jossa edellytetään vahingon aiheuttamista ja lisäksi teon tulee olla tehdyn tahallisesti tai tuottamuksesta. Tällöin johdon katsotaan välttävän vahingonkorvausvastuun, mikäli vahinkoa ei ole syntynyt ja johdon todetaan toimineen huolellisesti.

Taloudellinen vahinko yritysjärjestelyissä voi syntyä monenlaisissa erilaisissa tilanteissa, koska itse yritysjärjestelytkin ovat hyvin monimuotoisia riippuen niihin osallistuvista yhtiöistä ja muista osallisista. Taloudellinen vahinko voisi ilmetä muun muassa sulautumis- tai jakautumissuunnitelman puutteellisten tietojen johdosta aiheutuvana taloudellisena tappiona jollekin osapuolelle tai yritysjärjestelyissä maksettavien vastikkeiden epäkohtina. Tällöin vahinkoa syntyy, jos esimerkiksi jakautumisvastike on pienempi mihin osakkeenomistaja on suostunut ja se on myös osakkeen käypää arvoa alempi. Yrityskaupassa, joka on liiketoiminnan tai osakkeiden kauppaa, voidaan päätyä myös käyvästä arvosta poikkeavan hinnan aiheuttamiin vahingonkorvausvaatimuksiin.

Oikeuskäytäntöä ei juurikaan ole hallituksen tai toimitusjohtajan vastuusta yritysjärjestelytilanteissa, koska yleisemmin yhtiökokous on ollut päättämässä kyseisestä toimesta. Suurin osa yhtiön johtoa koskevasta oikeustapauksista käsittelee vahingonkorvausvastuuta muissa tilanteissa kuin yritysjärjestelyissä. Tämä johtuu osin lain asettamista yritysjärjestelyiden toteuttamisen sekä vastuun aiheuttamisen edellytyksistä. Yritysjärjestelyiden toteuttamisesta säädetään muun muassa, että yhtiökokous päättää esimerkiksi sulautumisesta sulautuvassa yhtiössä tai jakautumisesta jakautuvassa yhtiössä. Toisaalta oikeuskäytännön vähyyteen vaikuttaa varmasti myös mahdollisen vahingonkorvausvastuun aiheuttama pelko tai arkuus, joka saa hallitukset siirtämään tällaiset asiat yhtiökokouksen päätettäväksi. Ja huomiotta ei voi myöskään jättää yhdeksän kymmenesosan osakkeenomistajien oikeutta vaatia yhtiökokouskäsittelyä sulautumisissa ja jakautumisissa, koska osakkeenomistajilla on varmasti intressi vaikuttaa sijoittamiensa varojen käyttökohteeseen. Lisäksi Nikkilä esittää näkökannan, jonka mukaisesti suurimmat ja vaikeimmat sijoitusratkaisut odotetaan tekevän osakkeenomistajien yhtiökokouksessa eikä yhtiön hallituksen³⁰⁶.

Oikeuskäytännön vähyyttä selittää myös se, että yhtiöoikeuden alalla vahingot ovat usein sopimusperusteisia, koska esimerkiksi päämies-agentti -teorian mukaisesti johdon ja osakkeenomistajien katsotaan olevan sopimussuhteessa. Kuten on myös yhtiön ja sen liiketoimintaan liittyvät muut sidosryhmät, kuten velkojat sekä muut sopimus-kumppanit toimivat keskinäisten sopimusten perusteella.

Lisäksi oikeuskäytäntöä vähentää se, että yhtiöiden toiminnassa sopimussuhteita on yleisesti selvitelty välimiesmenettelyissä. Välimiesmenettelyä puoltaa muun muassa päätösten nopeus suhteessa yleiseen tuomioistuimeen. Välimiesmenettelyn päätös on myös heti antamisestaan lähtien lopullinen, eikä siihen voi hakea muutosta. Lisäksi yleisen tuomioistuimen pääsääntönä on käsittelyn julkisuus, kun taas välimiesmenettelyn käsittely ei ole julkista ja näin ollen se ei häiritse osapuolten liiketoimintaa imagon kärsimisenä. Voidaan myös ajatella, että jokaiseen yksittäistapaukseen erikseen nimeytyt välimiehet ovat asiantuntevampia kuin yleisen tuomioistuimen tuomarit.

Vahingonkorvausvastuu siis aktualisoituu aina vasta jälkikäteen määrättävinä vahingonkorvauksina. Mielestäni yritystoiminnassa jälkikäteinen vahingonkorvaus antaa

³⁰⁶ Nikkilä 2006, s. 65.

riittävän oikeussuojan vahinkoa kärsineelle, koska oletusarvoisesti hänen kärsimä vahinko on ollut vain taloudellista. Tämä ei kuitenkaan poista sitä ongelmaa, että mahdollisesti yhtiön johto ei uskalla päättää pienemmistäkään yritysjärjestelyistä mahdollisesti syntyvän vastuun vuoksi. Eikä myöskään ongelmaa, joka syntyy johdon päättäessä yritysjärjestelystä ja myöhemmin sen todetaan ylittäneen toimialansa. Tällöin tulee arviointiin vilpittömän mielen sääntely, jolla on olennainen merkitys arvioitaessa sopimuksen sitovuutta. Ja näin ollen vastapuolen vilpitön mieli voi ratkaista sen, että sitooko tehty yritysjärjestely osapuolia vai ei.

Tällöin yhden ongelmallisimmista seikoista yritysjärjestelyistä päättämisessä ja sitä myöden mahdollisessa vahingonkorvausvastuussa ovat luultavimmin erilaiset hallituksen ja yhtiökokouksen välisen toimivallan jakamisen tilanteet. Hallituksen toimien sitovuudesta säädetään osakeyhtiölain 6 luvun 28 §:ssä, jonka mukaan oikeustoimi ei sido yhtiötä, jos edustaja toimii vastoin osakeyhtiölaissa säädettyä kelpoisuuden rajoitusta tai edustaja on ylittänyt toimivallan taikka se johon toimenpide kohdistui tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää toimivallan ylityksestä.

Näin ollen kelpoisuuden ylittäen tehty toimi ei sido yhtiötä. Toimielimen kelpoisuus selviää ulkoisin perustein, kuten esimerkiksi asemaan tiettyinä toimielimenä, kaupparekisterin toiminimenkirjoitusoikeutena tai valtakirjana. Toimenpiteen vastapuolen ei tällöin tarvitse selvittää onko toimivaltaa rajoitettu yhtiön sisällä mahdollisin määräyksin tai ohjein. Yleensä toimivallan laajuus ei siten ole vastapuolen havaittavissa, koska siitä voidaan määrätä yhtiön sisäisin ohjein tai määräyksin ja silloin toimivallan ylittäen tehty toimi sitoo yhtiötä, jos vastapuoli on vilpittömässä mielessä. On kuitenkin mahdollista, että toimivallankin rajoitukset ovat tulleet vastapuolen tietoon, jolloin niiden ylittäen tehdyt toimet eivät sido yhtiötä.³⁰⁷

Lisäksi osakeyhtiölain 6 luvun 28 §:n 2 momentissa todetaan, että toimivallan rajoitusten rekisteröiminen ei yksin riitä osoitukseksi siitä, että toimenpiteen kohde tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää toimivallan ylityksestä. Tällöin voidaan ajatella tilanne, ettei rekisteröity toimialamääräys yksinään rajoita tehokkaasti hallituksen kelpoisuutta. Eli toimenpiteen vastapuolen voitaneen katsoa olevan bona fide vaikka hallituksen rajoitukset ovat rekisteröity. Näin ollen hallituksen rekisteröidyn toimialamääräyksen ylit-

³⁰⁷ Airaksinen ym. 2010a, s. 516.

täen tehty toimi voisi sitoa yhtiötä, jos vastapuoli ei tiennyt eikä hänen pitänytkään tietää kelpoisuuden ylittämisestä. Tällöin keskiöön nousee vilpittömän mielen arviointi mahdollisessa oikeudenkäynnissä.

Ongelmana kelpoisuuden ylittämässä pidetään sitä, ettei osakeyhtiölain 6 luvun 28 §:n 1 momentin 1 kohdassa kerrota mitkä osakeyhtiölain säädökset muodostavat hallituksen tai toimitusjohtajan kelpoisuuden rajoituksen ja mitkä säädökset rajoittavat toimivaltaa ja mitkä kelpoisuutta. Airaksinen, Pulkkinen ja Rasinaho katsovat, että kelpoisuuden katsotaan perustuvan seikoista, jotka selkeästi näkyvät kolmannelle taholle.

308

Lisäksi tulkintaongelmia voi ajatella syntyvän, jos hallitus ryhtyy muodollisesti yleistoi-
mivaltaansa kuuluvaan toimeen, mutta toimi on liiketoiminnalle taloudellisesti niin merkittävä että sitä voisi verrata merkittävään liiketoiminnan luovuttamiseen tai sulautumiseen, jolloin niistä tulisi tehdä päätös yhtiökokouksessa. Tällöin vastuun rajoittamisen arvioinnin keskiössä on merkittävän liiketoiminnan määrittäminen kussakin yksittäistapauksessa, yhtiön johdon ja osakkeenomistajien välinen toimivallan jako sekä vastuun ratkaiseminen vasta jälkikäteisesti tuomioistuimessa.

Itse ajattelen, että mikäli yhtiö luopuu suuresta osasta liiketoiminnastaan, joka on yhtiön päätoimista toimialaa, tulisi tällöin muuttaa yhtiöjärjestystä jotta yhtiössä voitaisiin jatkaa liiketoimintaa. Yhtiöjärjestyksen muutos taas vaatii luonnollisesti yhtiökokouksen päätöksen. Tästä seuraakin se, että viime aikoina yleistynyt osakeyhtiöiden toimialan määrittäminen kaikeksi lailliseksi liiketoiminnaksi laajentaa huomattavasti hallituksen toimivaltaa ja sitä myöden myös vastuuta. Toki avaimet ovat yhtiökokouksen käsissä ja se voi muuttaa yhtiöjärjestyksen toimialaa mieleisekseen ja siten supistaa tai laajentaa hallituksen toimivaltaa. Mutta tämäkään ei poista sitä ongelmaa, että kenen toimialaa liiketoiminnan luovuttamisesta päättäminen on ja kenelle mahdollinen vahingonkorvausvastuu osoitetaan.

Vahingonkorvauksen kohdistamisongelmaan hyviä ja tehokkaita keinoja ovat osakkeenomistajien erilaiset mahdollisuudet rajoittaa johdon vastuuta. Näistä vastuuvapauspäätös on yksi, jonka yhtiökokous voi myöntää johdolle jälkikäteen. Ennakoivasti suunnittelevat osakkeenomistajat taas voivat yhtiöjärjestyksessä määrätä johdon vas-

³⁰⁸ Airaksinen ym. 2010a, s. 517.

tuun rajoittamisesta. Sopimusperusteinen yhtiöjärjestyksessä toteutettu vastuun rajoittaminen on tehokkaampi tapa kuin vastuuvapauspäätös, koska se vuosittain syntyy johdon hyväksi ilman erillistä päätöstä, eikä se edellytä johdolta päätöksenteon tietojen tai muun selvityksen antamista yhtiökokoukselle.

Mikäli johdon vastuita ei ole yritysjärjestelyjen osalta rajoitettu, vastuutilanteiden ongelmien välttämiseksi yhtiökokouksen tulisi ottaa kantaa merkittäviksi katsomiinsa yritysjärjestelyihin. Yhtiöiden ja niissä toteutettavien yritysjärjestelyiden erilaisuudesta johtuen mitään tiettyä prosenttiosuutta, esim. 50 % liiketoiminnasta, ei voitane määrittellä merkittävän yritysjärjestelyn tunnusmerkiksi.

Kun yhtiökokous tekee päätöksen asiasta, vastuun kohdistumisen ongelmaa ei syntyisi, eikä myöskään jälkikäteen selvitettäviä ongelmia jo suoritettujen yritysjärjestelyiden sitovuudesta. Oletettavasti asia on usein käytännössä toteutettu näin osakkeenomistajien vaateesta tai hallituksen saattaessa asian yhtiökokouskäsitteeseen, mutta laki edelleen sallii toisenlaisen menettelyn. Joskus liiketoimintapäätökset voivat vaatia hallituksen nopeaa toimintaa ja tällöin yhtiökokouskäsitteely ei usein ole mahdollista. Joten on aiheellista jättää yhtiön johdolle mahdollisuus yritysjärjestelyiden toteuttamiseen. Mutta toisaalta nopeissa päätöksissä johdon huolellisuusvaatimuksen mukaiset edellytykset voivat jäädä täyttymättä, mikäli päätös joudutaan tekemään ilman asianmukaisia tietoja ja niistä tehtäviä johdonmukaisia johtopäätöksiä.

Näin ollen osakkeenomistajilla on todellisuudessa valta päättää siitä, että ketkä heidän omistamassaan yhtiössä voivat päättää yritysjärjestelyistä. Edellä esitetysti päätösvalta voidaan määrätä yhtiöjärjestyksessä yhtiökokoukselle tai hallitukselle. Tämän lisäksi osakkeenomistajat voivat ottaa kannettavakseen vastuun myös hallituksen tekemistä yritysjärjestelyistä. Tätä en osaa nähdä huonona asiana ainakaan pienemmissä osakeyhtiöissä, joissa osakkeenomistajat ovat usein muilla intresseillä mukana, kuin ainoastaan sijoittajan ominaisuudessa.

7 Lopuksi

Tämän työn kohteena oli osakeyhtiölain määrittelemät johdon ja omistajien velvollisuudet ja niiden myötä syntyvä vastuu toimista. Näistä yhtenä tärkeimmistä on johdon tehtävän määrittely osakeyhtiölain 1 luvussa, joka asettaa johdolle huolellisuusvelvollisuuden sekä vaatimuksen toimia yhtiön edun mukaisesti. Tämän myötä yhtiön toiminnan tarkoitus on myöskin merkittävässä roolissa yhtiön osakkeenomistajien ja johdon välisen suhteessa, jolloin se määrittää yhtiön edun käsitettä.

Lisäksi työn toisena tarkastelun kohteena oli yritysjärjestelyt. Käsittelin osakeyhtiölain mukaisia yritysjärjestelyjä ja sitä, miten ne vaikuttavat yhtiön rakenteeseen ja sitä kautta yhtiön ja sen omistajien välisissä suhteisiin. Tutkimuskysymyksen mukaisesti luonnollisesti huomio oli yritysjärjestelyjen päättämisessä ja päätösten synnyttämässä vastuussa.

Toin siis esille seikkoja, jotka vaikuttavat yhtiön johdon ja osakkeenomistajien väliseen vastuuseen ja miten ne ilmenevät yritysjärjestelytilanteissa. Yhtiön, osakkeenomistajien ja johdon välistä suhdetta säätelee pääsääntöisesti osakeyhtiölaki ja vahingonkorvausvastuun osalta toissijaisesti myös vahingonkorvauslaki. Lisäksi näiden eri tahojen välisiä suhteita voidaan määritellä myös erilaisin sopimuksin. Oikeuksien ja velvollisuuksien kohteina voi olla myös osakeyhtiö, joten yhtiön ja johtohenkilön välinen sopimus on juridisesti sitova. Tällainen sopimus voi olla esimerkiksi osakassopimus, mutta niiden oikeuksia tai velvollisuuksia synnyttäviä tai rajoittavia vaikutuksia tässä tutkimuksessa ei muutamia mainintoja lukuun ottamatta ei ole enempää voitu tutkia.

Yhtiöoikeudellisessa vahingonkorvauksessa johto veloitetaan vastuuseen vahingoista jotka he ovat aiheuttaneet tehtävässään tahallisesti tai huolellisuusvelvollisuuden vastaisesti. Lisäksi vastuuta laajennetaan muita kuin yhtiötä kohtaan, jos johtohenkilö tehtävässään rikkoo lakia tai yhtiöjärjestystä. Osakkeenomistajan osalta todetaan, että vastuu syntyy tahallisella tai huolimattomalla myötävaikuttamisella lain tai yhtiöjärjestyksen rikkomiseen. Vahingonkorvauslaki taas säätelee tapauksia, joista osakeyhtiölaissa ei ole säädetty.

Toisaalta vahingonkorvausta osakeyhtiöissä monimutkaistaa useat tulkinnalliset kysymykset. Näistä esimerkkeinä vahingonkorvauslain tulkitseminen rinnan osakeyhtiölain kanssa tai yhtiön yhtiöoikeudellisen vastuun sääntely sekä monitulkinnalliset oikeustapaukset. Lisäksi johdon vastuuta omalta osaltaan monimutkaistaa osakkeenomistajien myöntämä vastuuvapausmenettely, joka voidaan myöntää myös tosiasiallisesti vastuuseen kuuluvalla. Näiden lisäksi yhtiöjärjestyksessä johdon vastuuta voidaan lieventää huomattavasti ja tehokkaasti. Joten johdon vastuuta ei voida määritellä tarkasti pelkästään lakien määräyksillä, vaan siinä on huomioitava myös muut vastuun rajoitus- ja sääntelykeinot.

Vaikka johtoa koskevat vahingonkorvaussäädökset tulevat sovellettavaksi vasta kun vahinko on tapahtunut ja soveltuessaan tulevat jälkikäteen korvaamaan aiheutetun vahingon vahinkoa kärsineelle. Ne voidaan ajatella myös preventiivisiksi siinä mielessä, että normit kuitenkin ehkäisevät johdon opportunistisien toimien toteuttamista ja niiden aiheuttamia vahinkoja yhtiölle tai osakkeenomistajille.

Liian tiukat vahingonkorvaamisen normit aiheuttavat helposti sen, ettei yhtiön johto uskalla tehdä rohkeita ja sitä myötä mahdollisen tuloksellisia päätöksiä. Tästä syystä business judgement rule -periaate on hyvä lisä suomalaiseen yhtiöoikeuden vahingonkorvausvastuuseen. Tällöin riittää, että johto toimii päätöksentekohetkellä asianmukaisten sekä riittävien tietojen varassa ja toimii yleisen huolellisuusvelvollisuutensa nojalla yhtiön edun mukaisesti. Koska yhtiön päätöksissä on aina mukana liiketoiminnallinen riski, tulisi mielestäni niiden ennakoimattomien lopputulosten mukainen korvausvastuu liian ankaraksi yhtiön johdolle.

Koska osakeyhtiöt ovat hyvin erilaisia yhden miehen yhtiöstä kansainvälisiin konserneihin, on yritysjärjestelyt täysin kattava laki mahdoton tehtävä toteuttaa ilman tulkinnan aiheuttamaa epävarmuutta. Lisäksi yhtiöiden vahingonkorvaustilanteiden ollessa usein sopimusoikeudellisia, tulisi tiukan legalismin sijasta sopimusvapaus edelleen jättää osapuolille.

Mielestäni johdon vastuuta arvioitaessa tulisi ensimmäisenä kiinnittää huomiota liiketoimintapäätöksen riskin hyväksyttävyyteen. Jos vahinko katsotaan liiketoiminnallisen päätöksen epävarmuuden alaan kuuluvaksi business judgement rule -periaatteen mukaisesti, ei vastuuta johdolle synny. Vasta tämän jälkeen tulisi seuraavaksi tutkia vas-

tuun edellytyksiä osakeyhtiölaista ja vahingonkorvauslaista, jos hyväksyttävän liiketoiminnan epävarmuuden alalta on poistuttu. Mikäli tämän jälkeen johdon katsotaan toimineen huolellisesti ja yhtiön etua edistäen vapautuu yhtiön johto vastuusta. Päämies-agentti suhteessa vastuu määräytyy sopimussuhteen ehdoin, eli päämies voi niin halutessaan olla jatkamatta agentin sopimusta vaikka vahingonkorvausvastuuta ei syntyisi. Näin ollen hallituksen jäsenten tai toimitusjohtajan vastuu muodostuu heidän huolellisuusvelvollisuudesta, päämies-agentti suhteen mukaisesta sopimussuhteesta ja fidusiaarisista velvollisuuksista, joiden kautta vastuu kohdistuu viimein yhtiöön ja sen osakkeenomistajiin.